

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA OLAN (NEET)
GENÇ KADINLARIN YOKSULLAŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Meryem Çelik

Nisan 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA OLAN (NEET)
GENÇ KADINLARIN YOKSULLAŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Meryem Çelik

Danışman

Doç. Dr. Cenk Beyaz

Nisan 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Meryem Çelik tarafından hazırlanan “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan (NEET) Genç Kadınların Yoksullaşması” başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı’nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Cenk Beyaz

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Cem Koray Olgun

Adıyaman Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 29/04/2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun APA kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza
Doç. Dr. Cenk Beyaz

Etik İlkelerine Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza
Meryem Çelik

ÖZET

Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan (NEET) Genç Kadınların Yoksullaşması

Çelik, Meryem

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Cenk Beyaz

Nisan, 2024

Bu araştırma ne eğitimde ne istihdamda olan (NEET) genç kadınların yaşadıkları süreci maddi, sosyal ve kültürel olarak çok boyutlu yoksullaşma bağlamında incelemektedir. NEET kavramı hem eğitimden hem de istihdamdan uzak olan gençler için kullanılan bir kavramdır. İncelediği yaş aralığı araştırmaların konusuna, gençlerin sorunlarına ve politikalara göre değişmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de NEET genç kadınların oranı erkeklere göre daha yüksektir. 2022 yılında 18-29 yaş arası gençlerin yüzde 31,9’unun NEET olduğu belirlenmiş, bu oran kadınlarda yüzde 45,1, erkeklerde ise yüzde 19 olmuştur. Ayrıca yaş ortalaması arttıkça kadınların NEET oranı erkeklere göre artmaktadır. Bu oranlar, eğitim ve istihdam alanlarında kadınların karşılaştıkları engelleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini vurgulamaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış ve yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemiyle özellikle İstanbul’da yaşayan yükseköğretim mezunu, 18-29 yaş aralığında evli ve bekar dokuz NEET kadın ile görüşülmüştür. Araştırma deseni olarak fenomenolojik desen kullanılmış ve belirlenen kavramlar doğrultusunda oluşturulan temalarla veri analiz edilmiştir. Katılımcıların deneyimleri, eğitim ve iş bulma süreçlerinde yaşadıkları zorluklar, çok boyutlu yoksullaşma deneyimleri ve bu süreçlerin psikolojik etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. NEET kadınların karşılaştıkları temel sorunlar arasında, genç işsizliği, istihdam piyasasında cinsiyete dayalı dezavantajlar, ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı gibi toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği ek yükler bulunmaktadır. Bu durum, kadınların eğitim ve iş hayatından uzaklaşmalarına neden olurken, sosyal dışlanma ve yoksulluk gibi sonuçlar doğurmaktadır. Kadınların içinde oldukları bu durum araştırmada kavramsal çerçeve olarak çok boyutlu yoksulluk kavramı etrafında analiz edilmekte, genç kadınların üzerindeki çeşitli etkilerini ve toplumsal cinsiyet

rollerinin bu süreçteki rolünü ele alarak, NEET durumunun genç kadınlar üzerindeki toplumsal ve ekonomik etkilerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: NEET, Kadın, Çok boyutlu yoksulluk, Genç işsizliği, Toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

Impoverishment of Young Women Not in Education, Employment or Training (NEET)

Çelik, Meryem

Master's Thesis

Department of Sociology

Supervisor: Associate Professor Cenk Beyaz

April 2024

This study examines the experiences of young women who are not in education or employment (NEET) in the context of multidimensional impoverishment, both materially, socially, and culturally. The concept of NEET is used for young people who are not in education, employment or training. The age range it examines varies depending on the topic of the research, the problems of young people, and the policies. According to TÜİK data, the rate of NEET young women in Turkey is higher than that of men. In 2022, it was determined that 31.9% of young people aged 18-29 were NEET, with this rate being 45.1% for women and 19% for men. In addition, as the average age increases, the NEET rate for women increases compared to men. These rates highlight the barriers and gender inequalities that women face in education and employment. The research used a qualitative method and semi-structured in-depth interviews were conducted with nine NEET women, especially university graduates, aged 18-29, living in Istanbul. A phenomenological research design was employed, and the data was analyzed using themes developed in line with the identified concepts. The experiences of the participants, the difficulties they experienced in the education and job search process, their multidimensional impoverishment experiences, and the psychological effects of these processes were examined in detail. The primary challenges faced by NEET women include youth unemployment, gender-based disadvantages in the labor market, and the additional burden of household responsibilities and childcare stemming from gender roles. This situation leads women to move away from education and working life, while leading to results such as social exclusion and poverty. The situation in which women find themselves is analyzed in the research

around the concept of multidimensional poverty as a conceptual framework, revealing the various effects on young women and the role of gender roles in this process, and revealing the social and economic effects of the NEET situation on young women.

Keywords: NEET (Not in Education, Employment, or Training), Women, Multidimensional poverty, Youth unemployment, Gender

Kızkardeşlerime...

TEŞEKKÜR

Tez süresince desteğini gördüğüm ve hissettiğim tüm yakınlarıma teşekkür ederek başlamak istiyorum. Ancak özel olarak anmak istediğim kişiler var.

İlk olarak tez danışmanım Doç. Dr. Cenk Beyaz’a sürecin tamamında desteği için gönülden teşekkür ederim. Yüksek lisans sürecini tamamlayabilmemdeki en büyük etkenlerden biri kapısını her çaldığımda desteğini esirgemeyeceğini bilmemdi. Sürecin başından sonuna kadar her daim titiz geri dönüşleri sayesinde içime sinen bir tez ortaya çıkmasına vesile oldu. Kendisine özel olarak teşekkür etmek isterim.

Tezimi titizlikle okuyan kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın ve Doç. Dr. Cem Koray Olgun’a önemli eleştirileri ve katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Tezin ilk aşamalarından son aşamalarına kadar gerek motive gerekse de teşvik etme konusunda birbirimizi desteklediğimiz, muhabbetleriyle kütüphane günlerimi güzelleştiren sevgili dostlarım Esen, Zeynep, Azade’ye, yaptığım görüşmeleri yazıya geçirirken sıkıştığım dönemde yardıma koşan çok sevgili dostlarım Esmâ ve Ayşe Nur’a, son olarak yüksek lisans döneminde tanıştığım ve benzer süreçleri yaşadığımız canım Şifa’ya çok teşekkür ediyorum. Biricik kardeşim İsmail’e tezin en önemli aşamasındaki yardımları için ve her daim yanımda olduğunu hissettirdiği için gönülden teşekkür ediyorum.

Güçlü kadın olabilmeyi, inandığı gibi yaşamamanın ne demek olduğunu, hayatın her alanında her zorlukla mücadele edebilmeyi ve pes etmemeyi bana yaşarken öğreten sevgili anneme, maddi-manevi çeşitli zorlukları aşmayı, inandığı değerler uğruna bedel ödemekten asla çekinmeden yaşamayı, mücadeleyi ve sabrı gösteren sevgili babama çok teşekkür ediyorum. Maddi ve manevi sonsuz desteklerini esirgemedi her daim yanımda olduklarını hissettirdikleri için minnettarım.

Tezin en önemli kısmı ise katılımcıların görüşmeyi kabul etmeleri idi. Her bir kız kardeşime kıymetli vakitlerinden ayırıp benimle görüşmeyi kabul ettikleri için minnettarım.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

Özet.....	i
Abstract.....	iii
TEŞEKKÜR	vi
Tablolar Listesi	ix
Şekiller Listesi	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I.....	4
1.1 Araştırmanın Konusu ve Önemi	4
1.2 Araştırmanın Amacı.....	4
1.3 Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi	5
1.4 Ne Eğitimde Ne İstihdamda (NEET)	8
1.4.1 NEET ve İşsizlik.....	12
1.4.2 NEET Genç Kadın olmak.....	16
BÖLÜM II.....	26
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	26
2.1 YOKSULLUK.....	26
2.2 YOKSULLUK TÜRLERİ.....	27
2.2.1 Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk.....	27
2.2.2 Çok Boyutlu Yoksulluk.....	28
2.2.3 Sosyal Dışlanma	31
BÖLÜM III	33
3. NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA OLAN GENÇ KADINLARIN YOKSULLAŞMASI.....	33
3.1 Eğitim Sonrası İstihdam Süreci	33
3.2 NEET Olmak ve İşsizlik Süreciyle Yaşanan Yoksullaşma	41
3.3 Görünmez Emek Bağlamında NEET Genç Kadın Olmak	56
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	67

<i>EKLER</i>	73
EK 1: Etik Kurul Onay Formu	73

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların İsimleri ve Özellikleri	7
Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre NEET Oranı (TÜİK, 2023b).....	11
Tablo 4: 15-24 Yaş NEET Oranı ve İşsizlik Oranı (%) (TÜİK, 2023b)	16
Tablo 8: 18-29 Yaş NEET Oranı	20
Tablo 9: 18-29 Yaş Medeni Duruma Göre NEET Oranı.....	21

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 15+ İşsizlik Oranı ve 15-24 Yaş İşsizlik Oranı	15
Şekil 2: Youth Not In Employment, Education or Training (NEET), (OECD, 2023b)	19
Şekil 3: Youth Not In Employment, Education or Training (NEET) Women, OECD (2023b).....	19
Şekil 4: Youth Not In Employment, Education or Training (NEET) Men, (OECD 2023b).....	20
Şekil 5: Hanedeki İşlerden Sorumlu Olan Kişiler	22

GİRİŞ

Gençlik politikalarına yön verebilmek ve ihtiyaçları belirlemek için kullanılan çeşitli kavramlar vardır. Ne eğitimde ne istihdamda (NEET- Not in employment, education or training) kavramı ise hem eğitim hayatının içinde hem de istihdam alanında olmayan gençler için kullanılan bir kavramdır. Kavram, görece yakın bir geçmişe sahiptir ve oldukça geniş ve birbirinden farklı genç grupları içine dahil etmektedir. Genç olarak içine dahil ettiği yaş grubu 15 yaştan başlayarak 15-24, 15-29 ve 15-34 şeklinde kapsam alanı değişmekte, ülkelerin ve araştırma gruplarının amacına göre ele alınan yaş grupları farklılık göstermektedir. Yaş aralığı, ihtiyaçları ve politikaları belirlemek açısından önemlidir çünkü yaşlar arasındaki mesafe arttıkça kapsadığı gençler açısından çeşitlilik artmakta ve her yaş grubunun ihtiyaçları farklı olduğu için sonuçları etkilemektedir. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 15-24 yaş aralığını kullanmaktayken OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) 15-29 yaş aralığını kullanmaktadır.

NEET gençler arasında kadınların oranı erkeklere göre oldukça yüksektir. TÜİK (2023b) tarafından açıklanan verilere göre 2022 yılında 15-24 yaş grubunda NEET genç oranı yüzde 24,2'dir. Kadınların oranı yüzde 32,3 iken erkeklerin yüzde 16,4'ü NEET konumundadır. Yaş aralığı yükseldikçe kadınların NEET oranı yükselmekte erkeklerin ise görece çok az fark ederek azalmaktadır. OECD verilerine göre ise OECD (2023b) ülkeleri arasında 15-29 yaş arası NEET gençlerin oranı 2022 yılında yüzde 27,9 ile Güney Afrika'dan sonra Türkiye ikinci sıradadır. Kadınlardaki yüzde 39'luk oran ile yine Güney Afrika'dan sonra Türkiye ikinci sıradadır. Oranların ortalamaya göre bu denli yüksek olması, kadınların eğitim ve istihdama katılmalarının önünde ne tür engeller olduğu dikkat çekici ve araştırılması gereken bir durumdur. Bölükbaş'ın (2019) genç işsizlik ve yoksulluk üzerine yaptığı nedensellik test sonuçları panelinde genç kadınların işsizliğinin yoksulluk ile arasında nedensellik ilişkisi olduğu ve kadın istihdamının önemi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın konusu, NEET genç kadınların düzenli gelirinin olmamasıyla birlikte yoksullukla arasındaki ilişki ve nasıl bir süreç yaşadıkları, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ile yaşadıkları kısıtlılıklardır.

NEET konusu hem tezlerin hem de STK'ların gündeminde olmasına rağmen henüz sosyoloji alanında yeteri kadar incelenmemiştir. Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan tezlere göre NEET, ne eğitimde ne istihdamda ve ne eğitimde ne de istihdamda başlıkları aratıldığında toplam on dört tezin mevcut olduğu ve bunların yalnızca iki tanesinin sosyoloji alanında yazıldığı,

ikisi psikoloji, biri sosyal hizmet ve dokuz tezin ise ekonomi bölümünde yazıldığı görülmektedir. Bu konu etrafında sosyoloji alanındaki eksikliği gidermek için kaleme alınan bu araştırma kapsamında NEET genç kadınların maddi, sosyal ve kültürel olarak çok boyutlu yoksulluk yaşadıkları, eğitim ve istihdamın dışında olmaları sonucunda sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları varsayımı tartışılmaktadır.

Araştırmada nitel yöntem seçilerek fenomenolojik desen kullanılmıştır. Amaçlı-kasti örneklem kullanılarak, 9 katılımcıya kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. 5 bekar ve 4 evli kadın görüşmeciyile araştırma tamamlanmıştır. Katılımcılar İstanbul'da yaşayan, hem eğitimde hem de istihdamda olmayan, yükseköğretim mezunu ve 18-29 yaş aralığında olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra araştırmanın sorunu ve kapsamı bakımından katılımcıların maksimum çeşitleme örnekleme bağlamında belirlenmesine özen gösterilmiştir.

Araştırma deseni olarak fenomenolojik desen kullanılmıştır. Bu desenin seçilme sebebi ise fenomenolojik deseninolguyu daha iyi tanımaya ve anlamaya yardımcı olacak sonuçlar ortaya çıkarabilmesidir. Veri toplama aracı görüşme olan bu desen içerisinde araştırmacılara sağladığı etkileşim ve esneklik ile hem görüşülen kişiyle güvene dayalı bir ortam imkanı sağlarken hem de görüşmeciyile birebir iletişimde olmak araştırmacının çıkardığı anlamları kişiye teyit etme ortamı sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizi için ise belirli temalar belirlenmiştir. Temalar kavramsal çerçeveye uygun kavramlarla oluşturulmuştur. Bu temaların sınırlarında veriler bağlamla bağlantılı analiz edilmiştir.

Araştırma, üç temel başlıkta ele alınmıştır. Birinci bölümde NEET kavramının tarihi ve literatürde kapsadığı gençlerin gruplandırılması izah edilmiştir. Oldukça heterojen bir yapıya sahip olan NEET kavramı Eurostat (2016) raporuna göre altı alt başlıkta gençleri gruplandırılarak incelenebilir. NEET kavramı bu araştırma içerisinde iki alt başlıkta ele alınmaktadır. Bu alt başlıklardan ilki NEET gençlerin karşı karşıya oldukları genç işsizliği problemidir. İşsiz statüsünde görünmeyen gençler uzun süredir iş arayan gençler olarak NEET kategorisine dahil olmaktadır ancak NEET kavramı işsiz gençleri kapsayan bir kavramdır yani içerisinde hem raporlardaki işsiz gençler hem de işsiz olarak raporlanmayan gençler yer almaktadır. O yüzden bu araştırmada da genç işsizliği alt başlık olarak belirlenmiştir. NEET ve genç kadın olmak ise ikinci alt başlıktır. Erkeklere kıyasla oldukça yüksek NEET oranlara sahip olan kadınların NEET olma sebeplerine hem istihdam alanında yaşadıkları zorluklar hem de toplumsal cinsiyet rolleri ile yüklenen sorumluluklar ele alınarak eğitim ve istihdam alanından uzakta oluşlarının nedenlerine değinilmiştir. Bunlar

kadın olarak hem toplumsal cinsiyet rollerinde çift mesaiye maruz kalmaları (Acar-Savran, 2012) hem de görünmez emek bağlamında tartışılmakta, ayrıca kadınların istihdam alanında erkeklere göre daha dezavantajlı konumda olmalarıyla istihdam alanında yaşadıkları zorluklar ele alınmaktadır.

Araştırmanın ikinci zeminini yoksulluk kavramı oluşturmaktadır. Yoksulluk ölçeklendirmesinin biçimleri ve değişimi üzerine yoksulluk kavramları olarak mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, çok boyutlu yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramları ele alınmıştır. Düzenli geliri olmayan NEET genç kadınların durumu genç işsizlik ve yoksulluk kavramlarıyla üçüncü bölümde ele alınmış ve sahada elde edilen verilerle analiz edilmiştir. Üç alt başlığa ayrılmış olan bölümde kadınlarla yapılan görüşmeler analiz edilmiştir. İlk olarak eğitim sonrası istihdam süreci ele alınmıştır. Bu süreçte iş başvuruları süreci, eğitime devam etmeme nedenleri, yaşanan referans/tanıdık engeli ve istihdam alanında gençlerin ve yeni mezunların görünmezlikleri bağlamında yaşanan deneyimler tartışılmıştır. İkinci olarak NEET kadınların kendilerini nasıl tanımladıkları, yaşadıkları yetersizlik hissi ve belirsiz süreç, öğrencilik ve NEET olmak arasındaki farklılıklar ve NEET olmanın sonucunda yaşanan çok boyutlu yoksullaşma süreçleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise görünmez emek bağlamında NEET kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin yükledikleri ile ev içi sorumluluklar, çocuk bakımı ve NEET erkek ve kadınlardan beklentilerin farkı tartışılmıştır. Araştırmanın temel bulguları ilk olarak NEET kadınların genç işsizliğinden nasıl etkilendikleridir. Bu etkiler arasında belirsiz süreçler, yetersizlik hissi, işe yaramaz hissetmek gibi bulgular olduğu görülmüştür. Eğitim süreci sonlandıktan sonra işsizlik süreci gençleri oldukça derinden etkilemekte, iş arama süreçlerinde karşılaştıkları engellerle işsizlikten uzun vadeli etkilenmektedirler. Öğrencilik döneminde faydalandıkları imkanların azalması maddi olarak zorlarken, işsiz olmak gündelik hayatta dezavantaj olarak yansımaktadır. Eğitim ve istihdam alanından uzak NEET birey olmak ise ekonomik, sosyal ve kültürel olarak çok boyutlu yoksullaşmalarına sebep olmaktadır. Atmak istedikleri her adımda onları maddi kısıtlılık engellemekte ve sosyal, kültürel hayatın içinden uzaklaştırmaktadır. NEET kadın olarak ise toplumsal cinsiyet rollerinden derinden etkilenmektedirler. Evli ve çocuklu olanların özellikle çocuk bakımı ve ev sorumluluğu olması istihdam alanına girmelerini engellemektedir.

BÖLÜM I

1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Araştırmanın konusu ne eğitimde ne istihdamda (NEET) olan genç kadınların yoksullaşması ve sosyal dışlanmasıdır. 2022 yılında TÜİK'in¹ raporuna göre NEET olan 18-29 yaş arası gençlerin oranı yüzde 31,9'dur. Bu oran içerisinde erkeklerin oranı yüzde 19 iken kadınların oranı yüzde 45'tir. Yaklaşık olarak her iki genç kadından biri ne eğitimde ne istihdamda yer almaktadır. Bu oranın içerisinde en yüksek oran yüzde 64 ile lise altı eğitimi olanlar, yüzde 39,3 ile lise veya mesleki ve teknik lise mezunu olanlar ve yüzde 33,5 ile yükseköğretim mezunu olanlar yer almaktadır. Her kategoride kadınların oranı erkeklere göre oldukça yüksektir. Eğitim seviyesi yükseldikçe erkeklerle kadınlar arasındaki fark azalsa da yine de oldukça yüksek olan bu açıklık dikkat çekici ve araştırılması gereken bir farktır. Ancak Sosyoloji alanında oldukça az çalışma mevcuttur. Bu araştırma NEET genç kadınların yükseköğretim sonrası NEET olmayı nasıl deneyimlediklerini, yaşanan çok boyutlu yoksullaşma ve sosyal dışlanmayı bu tezde ele almaktadır.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada İstanbul'da yaşayan 23-29 yaşlar arasındaki yükseköğretim mezunu NEET kadınların yoksullaşma ve sosyal dışlanma süreçleri araştırılmaktadır. Ayrıca nitelikli genç kadın nüfusun istihdam ve eğitim alanı dışında kalma sebeplerini araştırmak ve çözümlerine katkı sağlamak bu araştırmanın diğer amaçlarındandır. Bu bağlamda kadınların NEET durumunda olmalarının sebepleri, yaşadıkları çok boyutlu yoksullaşma süreci ve aradıkları çözümler üzerine analiz yapılacaktır. Evli ve bekar kadınlarla görüşme yaparak NEET olmanın yükseköğretimden mezun evli ve bekar kadınlar açısından farkları karşılaştırılacaktır. Yoksullaşma ve sosyal dışlanmadan etkilenme durumları, bunu nasıl karşıladıkları, kendilerini nasıl tanımladıkları tartışılacaktır.

Araştırmanın öne çıkan varsayımları şunlardır:

- Ne eğitimde ne de istihdamda olan genç kadınlar yaşamlarında maddi, sosyal ve kültürel olarak çok boyutlu yoksullaşma yaşamaktadırlar.
- Eğitim ve istihdam alanının uzağında olmak sosyal dışlanmaya sebep olmaktadır.
- Eğitim ve istihdam alanının uzağında olan kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinin sonuçlarından daha fazla etkilenmekte ve ev içinde daha fazla sorumluluk alarak kısıtlanmaktadır.

¹ TÜİK 2022 18-29 yaş aralığındaki NEET verisi TÜİK'ten bilgi talebi ile alınmıştır.

1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmada ne eğitimde ne de istihdamda olan üniversite mezunu genç kadınların maddi, sosyal ve kültürel alanlarda yaşadıkları yoksulluk sorunu ele alınmaktadır. NEET konumunda olan kadınların yaşadıkları gelir yetersizliği, çok boyutlu yoksulluk, eşitsizlik ve ev içi cinsiyet rollerini tartışmak, NEET durumunda olmayı nasıl yorumladıklarını, kendilerini nasıl konumlandıklarını açığa çıkarmak hedeflenmektedir. Araştırmanın sorununa cevap bulabilmek için ise nitel araştırma yöntemlerinin sağladığı veri elde etme süreçlerinden istifade edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 39). Nitel yöntemin belirleyici kısmı ise ana araştırma sorusunun “hangi sorulara cevap aradığı ve bu cevabın niteliğinin ortaya konmasıdır” (Kümbetoğlu, 2005, s. 34).

Bu sorulara cevap ararken nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen kullanıldı. Fenomenolojik desen belirli olgulara dayanan, olguları daha derinden anlamaya yönelik çalışmalara zemin hazırlayan bir desendir. Bu desende araştırmanın odak noktası olguyu bizzat deneyimleyen ve bunu en iyi aktaracak olan birey ve gruplardır. Veriler ise görüşmeler aracılığıyla toplanır. Görüşme yapılan kişi sayısı 10 civarı ve örneklemin sınırlı kalması beklenmektedir. Yaşantıları ve anlamları açığa çıkarmak için olgubilim araştırmacılara etkileşim imkânı, esneklik sunmakta ve görüşülen kişiyle güvene dayalı ortam oluşturmaktadır. Bu ortamda görüşme yapılan kişiler içinde bulundukları duruma dair düşünme fırsatı yakalarken aynı zamanda anlamları dışa vurabilirler. Elde edilen verilerin içinde araştırmacının gözlemi de veri toplama aracı olarak yer alabilir. Analiz içerisinde doğrudan alıntılara yer verilirken aynı zamanda betimsel anlatı tercih edilir. Analiz edilen veriler betimsel bir anlatım ve alıntılarla birlikte aktarılırken, ortaya çıkan temalar ve örüntülerle bulgular yaşananları ve anlamları açığa çıkaracak şekilde yorumlanır. (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 74).

Araştırmanın öne çıkan belirli varsayımları vardır ve soruları da buradan hareketle oluşturulmuştur. Kümbetoğlu, varsayımları “niteliksel araştırmacı bu varsayımlarla teori sınama amacıyla değildir, daha çok teoriye ulaşmayı istemektedir” şeklinde ifade etmektedir (Kümbetoğlu, 2005, s. 37). Varsayımlar, araştırmanın amacı, izlenilecek yol, soruların yanıtları açısından oldukça önemlidir. Aysel Aziz’e göre araştırma açısından varsayım “pusula” görevini görmektedir. “Varsayım, amacın belirlenmesi ile bu amacı gerçekleştirmek üzere bulunan başlangıç noktasıdır” (Aziz, 2010, s. 39). Bu varsayımlar şu

şekildedir: NEET genç kadınlar gündelik hayat içerisinde çok boyutlu yoksullukla karşı karşıyadırlar. Bu yoksullaşma sonucu kendilerini sosyal hayatın dışında hissetmekte ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Kendilerini yetersiz hissetmektedirler. Yükseköğretim mezunu olmak NEET olmanın önüne geçmemektedir. Genç işsizliği probleminden etkilenmektedirler. NEET olmanın sonucunda toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmekte ve ev içi sorumluluklarda daha fazla rol üstlenmeleri beklenmektedir.

Nitel araştırmacının amacı, konusu ve varsayımlarıyla birlikte kişilerin bakış açılarını, düşüncelerini, içinde bulundukları durumu yansıtabilecekleri şekilde uygun zemin hazırlayabilmektir. Lofland'e göre, olguyu aktarırken katılımcının bulunduğu şartlara uygun olarak gerçekleri aktarmak, betimleyebilmek, alıntılar yapmak, katılımcının kendi şartları içinde savunucusu olmadan aktarmayı, var olanı sunmayı gerektirir. Nitel inceleme bir "keşfetme süreci"dir. "Gözlemi yapılan kişi veya olayın merkezi veya temelini ne olduğunu keşfetmek gözlemcinin görevidir." (Lofland 1971, s. 4, akt. Patton, 2018).

Araştırmada örneklem olarak ise araştırma evrenine en uygun olduğu düşünülen amaçlı-kasti örneklem seçilmiştir. Araştırmaya uygun özelliklerle sınırları belirlenen kriterler doğrultusunda katılımcı seçilmesi hedeflenmiş ve amaçlı-kasti örneklem bağlamında kendilerine ulaşılan katılımcılar ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul iliyle sınırlandırılmış, araştırmaya 23-29 yaş aralığında yükseköğretim mezunu, bekar ve evli genç kadınlar dahil edilmiştir. Görüşme yapılacak kişilere kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü, konuya, öğrenmek istenilen bilgiye, araştırmanın zamanına, kaynaklarına, araştırmanın amacına bağlı olarak değişebilir (Patton, 2018, s. 244). Bu araştırma bağlamında 5 bekar ve 4 evli genç kadına ulaşılmış ve araştırma problemine cevap verdiği düşünüldüğü için örneklem yeterli görülmüştür. Görüşmelerin yaklaşık olarak 30-40 dakika sürmesi planlanmıştır ve katılımcılara bu şekilde bilgilendirme yapılmıştır ancak görüşme sırasında bu süre katılımcıların akışını bozmadan sorulara verdikleri cevaplarla birlikte 40 dakika ile 95 dakika arasında farklılık göstermiştir.

Katılımcıların araştırma bağlamındaki ortak vasıfları hem eğitimde hem de istihdamda olmamaları, yükseköğretim mezunu, kadın ve 29 yaşını geçmemiş olmaları şeklinde belirlenmiştir. Görüşmelerin 8 tanesi yüz yüze; 1 tanesi katılımcının isteği üzerine (hem küçük çocuğu olduğu için hem de oturduğu semtin uzaklığından dolayı) çevrimiçi yapılmıştır. Katılımcılar konuya dair öncesinde bilgilendirilmiş, kendilerinden rızaları sözel olarak alınmıştır. Görüşme yapılacak mekân tercihi veri akışını sekteye uğratmayacak biçimde katılımcıların tercihinin bırakılmış ve karar verdikleri mekânda mülakatlar

gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında katılımcıların rızalarına dayalı olarak ses kayıt cihazı kullanılmış, görüşmeler kaydedilmiş ve sonrasında ses kayıtları word aracılığıyla metne dönüştürülmüştür. Bu veriler kavramsal çerçeveye uygun şekilde temalar oluşturularak kategorilendirilmiş ve katılımcıların aktardığı deneyimler kavramsal tema ışığında analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile sorular öncesinde hazırlanmış ve görüşme esnasında bu soruların çizdiği sınırlara dikkat edilmiştir. Görüşmeler 2024 yılının Ocak ve Şubat aylarında yapılmıştır. Katılımcıların kendi isimleri gizlilik gereği doğrudan kullanılmamış, değiştirilmiştir.

Eğitim durumları ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olarak değişiklik göstermektedir. Bekar katılımcılardan biri ailesinden ayrı yaşamakta diğer dört katılımcı ise aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Aileleriyle yaşayan katılımcılar maddi olarak ailelerine bağılıken ailesinden ayrı yaşayan katılımcı bir süre işsizlik maaşı ve freelance işler ile hayatına devam etmiş, işsizlik maaşı bittikten sonra da kalıcı iş bulana kadar freelance işlerle geçimini sürdüreceğini belirtmiştir. Evli katılımcılardan üçünün küçük çocukları vardır. Katılımcılar İstanbul'un Fatih, Gaziosmanpaşa, Maltepe, Bayrampaşa, Esenyurt ve Ümraniye ilçelerinde ikamet etmektedirler. Katılımcılardan 6'sı iş aramakta, 2'si KPSS'ye hazırlanmakta ve 3'ü aktif olarak çocuk bakımıyla meşguldür.

TABLO 1: KATILIMCILARIN İSİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Elif	23 yaşında, Psikoloji mezunu, kardeşiyle yaşıyor, KPSS'ye hazırlanıyor.
Sena	24 yaşında, Görsel İletişim mezunu, annesiyle yaşıyor, 1,5 senedir iş arıyor.
Feyza	26 yaşında, Sosyal Hizmet mezunu, ev arkadaşlarıyla yaşıyor, 1,5 senedir iş arıyor.
Eylem	26 yaşında, Sosyoloji Yüksek Lisans mezunu, ailesiyle yaşıyor, 6 aydır iş arıyor.
Bahar	25 yaşında, Endüstri Mühendisliği mezunu, ailesiyle yaşıyor, 7 aydır iş arıyor.
Derya	29 yaşında, evli, Psikoloji Yüksek Lisans mezunu, 3 yaşında çocuğu var, iş aramıyor.
Zeynep	27 yaşında, evli, Çocuk Gelişimi ve Psikoloji Lisans mezunu, 2 yaşında çocuğu var, iş aramıyor.
Şeyma	28 yaşında, evli, Hukuk Fakültesi mezunu, KPSS'ye çalışıyor.
Ayşe	28 yaşında, evli, Hava Lojistiği Ön Lisans mezunu, 3,5 yaşında çocuğu var.

Bekar katılımcılar arasında ailesinden ayrı yaşayan Feyza, geçimini freelance işlerden (bir süre işsizlik maaşı da buna dahil) sağlarken, Elif, Sena, Eylem ve Bahar geçimlerini çoğunlukla aileleri vasıtasıyla sağlamaktadır. Sena ve Eylem zaman zaman freelance işler yaparak maddi kazanç sağladıklarını ancak bunların devamlılığı olmayan işler olduğunu ifade etmektedirler. Evli katılımcılardan Derya, Zeynep, Şeyma ve Ayşe ise eşleri aracılığıyla maddi geçimlerini sağlamakta ancak zaman zaman da kısa süreli işler yaptıkları da olmaktadır. Örneğin Derya, Çocuk Psikolojisi üzerine yüksek lisans yaptığı için çevresinden danışan aldığını, Ayşe ise yaptığı çantaları satmayı denediğini ifade etmiştir.

Araştırma konusuyla aramda olan ortak nokta yüksek lisans öncesi bir süre eğitim ve istihdamdan uzak olmam yani NEET olmamla bağlantılı. Yüksek lisans mezuniyetimden sonra bir süre iş arayacağımı düşündüğüm zaman da aslında NEET olma hali kişisel olarak deneyimlediğim/deneyimleyeceğim bir süreçtir. Bu bağlamda bu konu üzerine düşünmeye başlamam biraz da bireysel/tekil deneyimlerimden yola çıkarak oldu. Bu benzerlik görüşme yaptığım kadınlarla ortak zeminde buluşma avantajı sağladı. Görüşmeler sonrasında “bunları konuşmak çok iyi geldi”, “kimseyle bunları konuşamıyordum, konuştukça rahatladım” gibi geri dönüşler benim için oldukça kıymetliydi. Bu sayede araştırma boyunca empatik bir tavır sürdürmeye çalışırken dıştan bakışı muhafaza ederek araştırma sorunuma cevap aradım.

1.4 NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA (NEET)

Genç nüfus, ülkelerin istikrar ve gelişmişlik düzeyleri için politika yapıcılar tarafından önemsenen bir konudur. Nüfus içerisinde gençlerin işgücü ve eğitim durumları, piyasalardaki konumlanışları gibi tartışmalarda genç nüfus her dönem önemini korumuştur. Yasal olarak çocukluktan gençliğe geçiş yaşı Türkiye’de 18 olsa da TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) gençlik araştırmalarında BM (Birleşmiş Milletler), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi uluslararası kurumların kullandığı 15-24 yaş aralığını kullanırken OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) 15-29 yaş aralığını kullanmaktadır. Gençlere yönelik politikalarda bu yaş aralığı önem kazanmaktadır çünkü ihtiyaçlar ve uygulanacak politikalar buna göre şekillenmektedir. Bu noktada gençlerin eğitim durumu ve istihdamda konumlanışları politikalar için belirleyici olmaktadır. İşsizlik araştırmalarında gençlerin istihdam alanındaki durumu ayrı bir başlık olarak yer alsa da işsizliğin tanımı itibarıyla gençlerin genel durumu için genç işsizliği kapsayıcı bir tanım olamamaktadır. Hem eğitim hayatında hem de istihdam alanında olmayan, belirli dönem haricinde de uzun süredir iş arayan, yarı zamanlı-kısa süreli çalışan, umudunu yitiren, iş-eğitim hayatından uzaklaşan

gençlerin durumunu da tanımlamak ve kapsamak için ne eğitimde ne de istihdamda (NEET: Not in Education, Employment or Training) kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Kavramın tarihçesi Birleşik Krallık'ta 1980'lerin sonuna dayanmaktadır. 16-18 yaş aralığındaki gençlerin işsizlik sigortasına erişim haklarıyla ilgili olarak sosyal yardım rejimindeki değişiklikten dolayı yapılan araştırmalarla birlikte ilk olarak bu tanımlama kullanılmıştır (Furlong, 2007 akt. Eurofound, 2012). İlk aşamada bu konumda yer alan gençler için status zero (0) tanımlaması kullanılırken, eğitimde olanlar statü 1, yetiştirmede olanlar statü 2 ve istihdamda olanlar ise statü 3 şeklinde isimlendirilmiştir ancak status zero hem ifade olarak olumsuz çağrışımlarından hem de içerisindeki heterojen yapısından dolayı araştırmacılar bu isimlendirmeyi değiştirip status zero yerine eğitimde ve istihdamda yer almayan gençler için NEET (Not in Education, Employment, or Training) terimini kullanmaya başlamışlardır. Resmi olarak ise bu kavram 1999'da Birleşik Krallık'ta "Bridging the Gap" (Sosyal Dışlanma Birimi, 1999) raporunda kullanılmıştır. Avrupa'da daha çok 15-24 yaş arasını tanımlarken örneğin Japonya'da 15-34 yaş aralığındaki gençlerin iş gücünde ve eğitimde olmamaları, iş aramamaları ve ev işleri yapmamaları ile tanımlanırken Kore'de yine aynı yaş grubunun iş gücünde ve eğitimde olmaması ve aile sorumluluğunun olmaması ile ilişkilendirilmiştir (Eurofound, 2012, s. 20).

NEET'e dair tanım olarak literatüre bakıldığında zaman tek ve kesin bir yaş aralığı ve tanım yoktur. Kavram ise içerisinde birçok grubu barındırdığı için de heterojen bir yapıya sahiptir. Heterojen yapıyı biraz daha netleştirmek için belirli kategoriler ön plana çıkmaktadır. Eurostat'ın raporunda (2016) bu kategoriler şöyle sıralanmıştır:

- Uzun vadeli işsizler (Long term unemployed): NEET grubunda kalıcı olma ihtimali yüksek olan, bir seneden uzun bir süredir iş arayan işsiz grup. Kalıcı NEET olma ihtimali yüzde 22'lik gibi yüksek bir seviyede.
- Kısa vadeli işsiz (Short term unemployed): Bir seneden az bir süredir iş arayan bu grup kalıcı NEET olmaya kısmen yatkın. Bu grubun NEET olma ihtimali ise yüzde 29,8.
- Ailevi sorumluluğu olanlar (Family responsibilities): Yetişkin ve çocuk bakımı gibi ailevi sorumlulukları olan ve bu sebeple çalışmayanlar. Bu grubun yüzde 88'i kadınlardan müteşekkil. Kalıcı NEET olma durumu belirsiz ve benzer tecrübelerle sahiplerdir. Oran ise yüzde 15,4 olmaktadır.
- Geri dönenler (Re-entrants): Daha önce işe alınmış, eğitim veya öğretime kaydolmuş ve yakında NEET grubundan ayrılacak olan bireylerdir. Bu gruptaki oran ise yüzde 7,8'dir.

- Umutsuzlar: İş fırsatlarının bulunmadığına inanarak iş aramayı bırakmış, sosyal dışlanma ve ömür boyu istihdamdan uzaklaşma riski yüksek olanlar. Bu gruptaki oran ise yüzde 5,8'dir.
- Hastalık, engellilik nedeniyle iş aramayanlar: Bu sebeplerden ötürü çalışamayanlar ve ücretli çalışma yapamayanlar için daha fazla sosyal destek ihtiyacı olanları içerir. Bu gruptaki oran ise yüzde 6,8 olmaktadır.
- Diğer NEET'ler: Son derece çeşitli bir grup olma özelliğine sahiptir. Bu gruptakiler en savunmasız ve en ayrıcalıklı olanları ve sanatsal kariyerler gibi alternatif yolları izleyenleri içermektedir. Bu gruptaki oran ise yüzde 12,5'tir.

Hem eğitim hem de istihdam alanında olmayan gençlerin istihdama katılmaları için yürütülecek alternatif politikalar bağlamında alanın araştırılması ve analiz edilmesi ülkeler açısından oldukça önemlidir. Gençlerin eğitim alanından istihdam alanına geçiş süreçleri, arada oluşan boşluğun sebepleri bu araştırmalarla ortaya çıkmakta ve çözüm önerileri ona göre şekillenmektedir.

Ne eğitimde ne istihdamda yer alma durumu gençlerin eğitim ve işgücü piyasasıyla olan ilişkisinin zayıflamasını veya tamamen kopmasını belirten bir gösterge olduğunu ve gençlerin işgücü piyasasında yetişkinlere göre daha olumsuz bir konumda olduklarını göstermektedir. NEET tanımlaması, gençlerin toplumsal yaşam, eğitim ve işgücü piyasasına entegre olmalarını sağlayacak becerilerden yoksun olduklarını ve yüksek riskli sosyal gruplara dahil olduklarını ortaya koymaktadır. NEET durumu, gençler için işgücü piyasası fırsatlarının ve sonuçlarının uzun vadede kötüleştiğini göstermekte olup bu etki “yara izi” olarak adlandırılmaktadır (Tokol & Emirgil, 2023). Newton ve Buzzeo, Criminal Justice Matters dergisinde, NEET olarak sınıflandırılmanın uzun vadeli olumsuz etkilerini vurgulayarak, bireylerin iş piyasasında sağlam bir konum elde etmelerini engelleyen uzun vadeli bir zarar olarak tanımlamaktadırlar. Yazarlar, eğitim ve eğitime katılmanın, yaşam olasılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan nitelikler elde etmek için esas olduğunu savunmaktadırlar. Sınırlı niteliklere sahip bireylerin, daha yüksek niteliklere sahip olanlara kıyasla NEET olma olasılığının üç ila dört kat daha yüksek olduğunu ve uzun bir süre boyunca daha düşük beceri düzeylerine sahip işlerde çalıştıklarını ve sonunda daha düşük ücretler aldıklarını vurgulamaktadırlar. NEET sınıflandırılmasının yaş ilerledikçe belirgin bir şekilde artmakta olduğunu belirterek, özellikle, 17 yaşındakiler arasında bu oranın, 16 yaşındakilere göre yaklaşık üç puan daha yüksek iken ve 18 yaşındakiler arasında ise 17 yaşındakilere göre yaklaşık altı puan daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Erken müdahale ve daha iyi bir iş piyasasının genel NEET popülasyonunda potansiyel bir azalmaya katkıda

bulunmuş olabileceği, ancak yaşa bağlı farkları etkili bir şekilde azaltmadığı söylenebilir (Newton & Buzzeo, 2015).

Being a NEET in Turkey: Determinants and Consequences (2017) araştırmasında temel eğitimi tamamlamayan gençlerin üniversite eğitimi tamamlamış olanlara nazaran 2,5 kat daha fazla NEET olma riskiyle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumu ve NEET durumu arasında bulunan ilişki doğrusal değildir. Kadınlar için bu durum daha doğrusal ilerlerken (eğitim arttıkça NEET olma durumu azalırken) erkeklerde doğrusal ilerlememektedir. Erkeklerde üniversite mezunları arasında NEET olma durumu daha yüksek düzeydedir. Kadınlar için evliliğin NEET olmada oldukça belirleyici bir rolü vardır. Çocuk bakımı, ev işlerinin yükü gibi sebeplerden dolayı kadınlar eğitim ve istihdam alanından uzaklaşmaktadırlar. Erdoğan, NEET olmanın belirleyicilerinden en önemlisinin cinsiyet olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’de NEET olmak kadınlar için daha az politik katılım ve düşük güven gibi anlamlara gelmektedir. Erkekler kamusal alanda daha serbest zamana sahipken kadınlar bunlara erkeklere kıyasla erişim sağlamada güçlük çekebilirler. Kadınlar için NEET olmanın anlamı daha kısıtlayıcı olmaya gelebilmektedir (Erdoğan, Yentürk, Akyüz, Kurtaran, Yurttagüler, Dursun & Oy, 2017). NEET istatistiklerinde yaş aralığı yükseldikçe kadınların NEET olma olasılığı artarken erkeklerin nispeten azalmaktadır. TÜİK (2023b) yaş grubuna göre, NEET oranlarında bu sonuçlar net olarak görülmektedir. Örneğin 2022 yılı 15-24 yaş grubunda erkek NEET oranı yüzde 16,4 iken 15-29 yaş grubunda 16,5; 15-34 yaş grubunda ise yüzde 15,4 olmakta ancak kadınların oranına baktığımızda 15-24 yaş grubunda yüzde 32,3 iken 15-29 yaş grubunda yüzde 38,2; 15-34 yaş grubunda yüzde 41,7 olmaktadır. Erkeklerde çok daha küçük oranlar değişirken kadınların NEET olma oranı yükseliş göstermektedir.

TABLO 2: YAŞ GRUPLARINA GÖRE NEET ORANI (TÜİK, 2023b)

15-24 yaş grubu NEET			
	Toplam	Kadın	Erkek
2020	28,4	35,8	21,3
2021	24,7	32,4	17,5
2022	24,2	32,3	16,4
15-29 yaş grubu NEET			
	Toplam	Kadın	Erkek
2020	32,1	42,8	21,5
2021	28,4	39,4	17,7
2022	27,2	38,2	16,5
15-34 yaş grubu NEET			

	Toplam	Kadın	Erkek
2020	33,7	47,1	20,5
2021	30,1	43,8	16,7
2022	28,4	41,7	15,4

YADA (Yaşama Dair) Vakfı tarafından *Türkiye’de Ne Eğitimde Ne İstihdamda Gençlerin İhtiyaçları, Problemleri, Gelecekte Beklentileri* (2021) isimli araştırmalarında NEET grubunu aktif, pasif, ümitsiz ve kalıcı şeklinde kategorilere ayırmışlardır.

Bilgen Susanlı ise istihdam alanına geçiş zorlaştıkça gençlerin eğitim alanında kalma sürelerinin uzadığını belirtmiştir. NEET grubu içerisinde pasif olanların oranı fazladır. Özellikle kadınların pasif ve kalıcı kalma oranları erkeklere göre daha yüksektir. Susanlı, NEET içerisinde cinsiyet faktörünün önemli olduğunu, ayrıca araştırılması gerektiğini belirtmiştir (Susanlı, 2016). Bu araştırmada ise NEET konusu genç işsizliği ve genç kadınlar başlıkları altında ele alınacaktır.

1.4.1 NEET VE İŞSİZLİK

NEET kategorisinin heterojen yapısıyla kapsadığı konular bağlamında işsizlik, istihdam oranı, eğitim durumu, eğitim durumuna göre istihdama katılım oranı, cinsiyetler arası istihdama ve eğitime katılımdaki farklılaşmalar gibi başlıklar yer almaktadır.

NEET kavramı ile işsizlik kavramı birbirine yakın görünmesine rağmen aslında NEET, işsizlik kavramını kapsar ve daha geniş alanda tartışmaya açar. Hem eğitimde hem istihdamda hem de yetiştirmede olmayan gençleri kapsadığı için istatistiklerde NEET sonuçları işsizlik sonuçlarına göre farklılık göstermektedir (Eurofound, 2012). İşsizlik, TÜİK tanımına göre;

“Son dört hafta içerisinde aktif olarak iş arayan, iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca iş bulmuş, başlamak üzere beklediği için iş aramayan ve üç ay içinde işe başlayacak olan kişiler de işsizlere dahildir. İşsizlik oranı, işsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır” (TÜİK, 2023, s. 4).

ILO, standart işsizlik tanımını ise 2013 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı’nda belirlemiştir. Bu karara göre, çalışma çağındaki işsiz bireyler, işsiz olan, aktif olarak iş arayan ve şu anda iş için hazır olanlardır. Tanım, “gelecekte işe başlayacaklar”ı da içerir, yani iş aramayan ancak gelecekte bir işe başlama düzenlemeleri yapan bireyleri. Karar, işe başlamak isteyen ancak sınırlı iş fırsatları, kısıtlı mobilite, ayrımcılık veya toplumsal engeller nedeniyle aktif olarak iş aramayan bireylerin doğru bir şekilde sayılmasına olanak tanır. Aktif olarak iş aramayan bireylerin dışlanması, tarihsel olarak “gizli işsiz” veya “cesareti kırılmış çalışanlar” olarak bilinen, her iki cinsiyeti de etkileyen bir durumdur,

ancak kadınlar sosyal engeller nedeniyle daha yüksek bir dışlanma olasılığına sahiptir. Ayrıca, çalışanların kısa bir referans döneminde iş için hazır olmaları gerektiği kriteri, özellikle ev işleriyle ilgilenen kadınların istatistik dışında kalmasına neden olabilir. Bazı ülkeler, bu kapsam sorununa çözüm olarak “mevcudiyet” dönemini referans döneminin ötesine genişleterek çözüm bulmuştur. Ancak bu çabalarına rağmen, kadınlar hala işsizlik sayımlarından daha fazla dışlanma eğilimindedir, bu da devam eden zorlukları ve cinsiyete özgü kısıtlamaları ele almak için tanımları daha fazla ayarlama ihtiyacını gösterir (ILO, 2015).

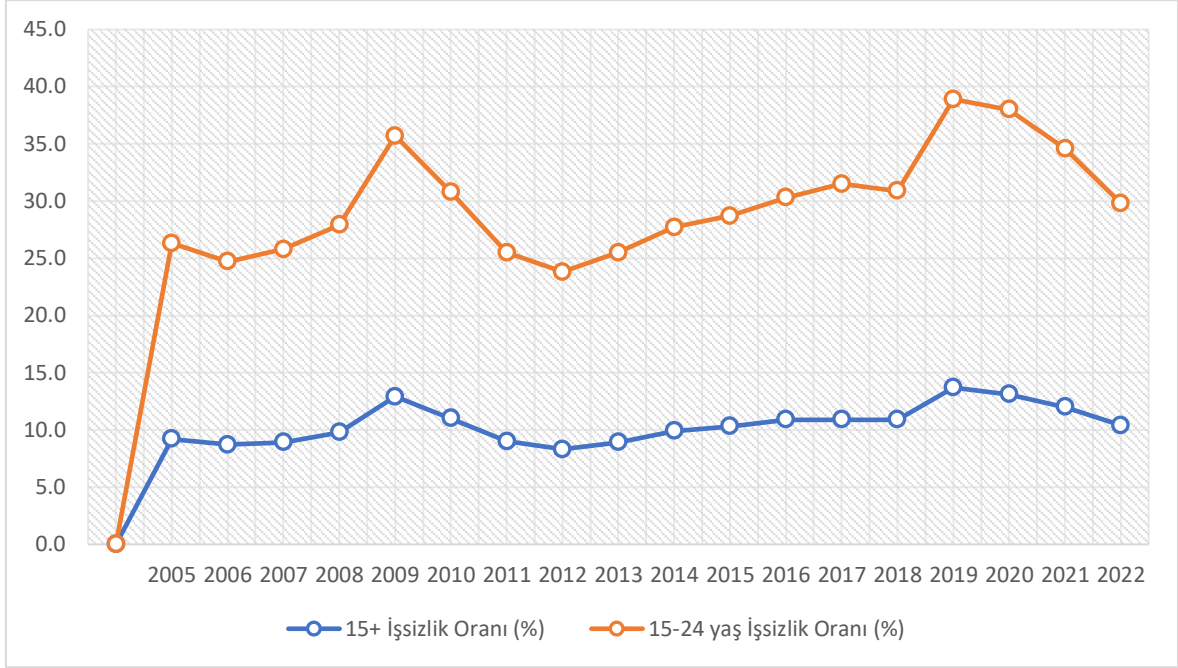
Nihat Erdoğan (1991), işsizliği toplumsal sorun çerçevesi içerisinde anomi olarak ele almaktadır. İşsizliğin sadece gelir kaybı olmadığını, işsizliğin neden olduğu toplumsal bütünleşmedeki bağlardan birini sağlayan “iş” bağının kopmasına neden olduğunu ifade etmektedir. İşsizlerin zamanlarının büyük kısmını evlerinde geçirdikleri ve diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde aile ve akrabalarla sınırlı kaldığını, bekar-işsiz olanların ise hayatında arkadaş ilişkisinin de önemli olduğunu belirtmiştir. İşsizlerin hayatında anominin gerçekleşmemesini sağlayan durum olarak aile desteği faktörünü belirten Erdoğan, iki zıt durumun da içinde olduklarını, anomik durumlara sahip kişiler olarak nitelenebilecekleri gibi aynı zamanda da umudunu kesmemiş ve bütünleşme yollarını arayan sağlıklı bireyler olarak da nitelenebileceklerini belirtmiştir.

İşsizlik sonuçları belli bir dönemi tanımlamaktadır ancak NEET daha geçişken ve sonuçları işsizliğe göre değişiklik gösteren bir kavramdır. NEET oranları, işsizlik oranlarına kıyasla gençlerin işgücüne entegrasyonundaki sorunları tespit etmek için daha etkili bir ölçüdür. Çünkü işsizlik, aktif bir şekilde işgücüne katılımı gerektirirken, NEET oranı tüm nüfusu dikkate alır (ILO, 2022). İşsizlik sürecinden farklı olarak aynı zamanda eğitimden uzak olma süreci de dahildir. NEET terimi, çeşitli bağlamlarda farklı anlamlar taşımakta olup aktif ve pasif NEET’leri içermekte, yaş grupları, ülkeler, bölgeler ve işgücü piyasası koşullarına göre çeşitlilik göstermektedir. Bireysel, ailevi ve eğitimsel özellikler gibi önemli belirleyiciler, genç bir bireyin NEET olma olasılığını öngörmekte kilit bir rol oynamaktadır. Eğitim hem bireysel hem de ailevi düzeyde NEET statüsü olasılığı üzerinde en büyük etkiye sahip olan temel belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, kırsal bölgelerde yaşamak ve engellilik veya göçmen kökeni gibi dezavantajlarla karşılaşmak, NEET olma olasılığını önemli ölçüde artırmaktadır (Rahmani & Groot, 2023). Nüfus içerisindeki hem eğitime hem de istihdama katılmayanları dahil eden sonuçlar nüfus içerisinde demografik hareketliliğe dair daha çeşitli bilgiler vermektedir. Baş’a göre, NEET araştırmalarının çıkış noktası NEET statüsünün Avrupa içerisindeki yaşam döngüsü ve demografik yapıya olan etkisidir (Baş, 2019, s. 127).

Örneğin TÜİK (2023b) verilerine göre, 15-24 yaş aralığında genç işsizliği yüzde 19,4; bu oran erkeklerde yüzde 16,4; kadınlarda ise yüzde 25,2 şeklinde tahmin edilmektedir. 15 yaş ve üstü genel işsizlik oranı yüzde 10,4; erkeklerde yüzde 8,9, kadınlarda ise yüzde 13,4 şeklindedir. Türkiye’de genel işsizliğe oranla genç işsizliğinin yüksek olmasının farklı sebepleri olmakla birlikte en önemli sebeplerinden biri de gençlerin ilk kez iş arıyor olmalarıdır (Gürsel & Ulusoy, 1999). Genç işsizlik ile yetişkin işsizlik oranları arasındaki ilişki çeşitli ülkelerde açıkça görülmektedir. Ancak, yetişkinlere kıyasla genç işsizlik oranlarının sürekli olarak daha yüksek olması nedeniyle, genç işsizlik oranlarında mutlak değişimler daha belirgindir. Daha basit bir ifadeyle, ekonomik koşullardaki değişimler genç işsizlik oranları üzerinde daha etkilidir. Bu oranlar, durgunluk dönemlerinde artış gösterirken canlanma dönemlerinde daha hızlı toparlanır.

Toplam talepteki değişimlere tepki olarak genç işsizlik üzerindeki orantısız etki, birkaç faktörle açıklanabilir. Arz tarafında, genç bireyler farklı kariyer yollarını keşfederken işlerinden ayrılmaya daha eğilimlidirler ve bu davranış, iş bulunabilirliğe kıyasla ekonomik döngülere daha az duyarlıdır. Ayrıca, genellikle daha az beceriye, daha düşük ücrete ve daha az aile desteğine sahip olmaları, işlerinden isteyerek ayrılma olasılıklarını artırmaktadır. Durgunluk dönemlerinde gönüllü işten ayrılmalar azalsa da veriler gençlerin yetişkinlere kıyasla işlerini bırakmaya daha meyilli olduklarını ve bu nedenle ekonomik daralmalar sırasında yeni işe alımlardaki azalmalardan daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Şirketlerin genç işçileri işten çıkarma maliyeti daha azdır. Bununla birlikte iş güvencesi yasalarına tabi olma olasılıkları daha düşüktür, bu yasalara tabi olabilmek, hak kazanabilmek için bir süre geçmesi gerekmekte ve kıdemle artan işten çıkarma tazminatı vardır. Bu yüzden yeni işe alınan çalışanları işten çıkarmanın maliyeti daha düşük olmaktadır. Bu durum işten çıkarmalarda genç nüfusu orantısız şekilde etkilemektedir (O’Higgins, 1997).

ŞEKİL 1: 15+ İŞSİZLİK ORANI VE 15-24 YAŞ İŞSİZLİK ORANI

Kaynak: TÜİK 2022, İşgücü İstatistikleri (2023).

Üniversiteye giriş, gençler için geleceği garanti altına almak anlamına gelmez. Bir kısmı üniversite mezunu olan gençler işsizlikle karşılaşabilir. İşsizlik süresi uzadıkça, meslek edinme ve iş bulamama arasındaki boşlukta yaşanan çelişkiden kaynaklanan endişe artar. Niteliklerinin yetersiz olduğunu düşünen gençler, yüksek lisans programlarına yönelirler. Ayrıca, gençlerin eğitim ve yeteneklerine uygun olmayan düşük ücretli ve nitelikli işlerde çalışması gibi sonuçlar ortaya çıkar. Ayrıca, vasıfsız gençlerin kabul ettiği bazı işlerin ileride daha iyi işlere geçme olasılığını azaltması, geleceklerini olumsuz etkileyebilir (İzgi, 2012). Düşük ve düşük orta gelirli ülkelerde, ileri (üçüncül) düzey eğitim almış olan genç yetişkinlerin (25–29 yaş) neredeyse üçte birinin NEET durumunda olması dikkat çekici ve endişe vericidir. Bu durum, eğitim başarısının şu anda otomatik bir çare olmadığını vurgular (ILO, 2023). Birkaç örnekte yer alan ülkelerin genel işsizliği ve genç işsizliği düşürmesi dışında birçok ülkede artık bu durum geçici bir problem değil de yapısal bir problem halini almıştır (Özer & Topal, 2017).

Ne eğitimde ne istihdamda 15-24 yaş aralığındaki gençlerin oranı ise yüzde 24,2; bu oran erkeklerde yüzde 16,4, kadınlarda ise yüzde 33,2 olarak açıklanmıştır. Erkekler için etki etmese de kadınlar için kavram değişikliği kapsadığı kişiler açısından farklılık göstermiş ve oran yükselmiştir. Okul sonrası istihdam alanına geçişte yaşanan sürecin her iki taraf için de eşit yaşanmadığının, kadınlar için daha dezavantajlı bir sürecin göstergesi olarak ele

alınabilir. *OECD Education at Glance* (Eğitime Kısa Bakış) raporunda 25-34 yaş aralığında erkeklerin ve kadınların ortaöğretim ve üstü eğitim durumlarına bakıldığında zaman istihdam edilme oranları kadınların yüzde 66 iken erkeklerin yüzde 80’dir (OECD, 2023a).

TABLO 3: 15-24 YAŞ NEET ORANI VE İŞSİZLİK ORANI (%) (TÜİK, 2023b)

Yıllar	Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı 15-24 yaş (NEET) (%)	İşsizlik oranı 15-24 yaş (%)
2021	24,7	22,6
2022	24,2	19,4
ERKEK		
2021	17,5	19,4
2022	16,4	16,4
KADIN		
2021	32,4	28,7
2022	32,3	25,2

Bu yaş grubunda evlilik ayrıca belirleyici bir durumdur. Özellikle kadınların istihdam alanına katılmamaları veya istihdam alanından çekilmeleri, evlilikle birlikte ev içi sorumlulukları yüklenmeleri daha sık gözlemlenmektedir. TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri raporunda (2023d, s. 111) medeni duruma göre istihdam oranına baktığımız zaman hiç evlenmeyen erkeklerin istihdam oranı yüzde 57,2 iken evli erkeklerin oranı yüzde 71’dir. Aksine hiç evlenmeyen kadınların istihdam oranı yüzde 38,8 iken evli kadınların istihdam oranı yüzde 31,7, boşanan kadınların ise yüzde 43,8 olarak hesaplanmıştır. Bu istatistikle paralel olarak yine aynı raporda işgücüne dahil olmama nedenlerine (2023d, s. 113) baktığımız zaman ev işleriyle meşgul olma nedeni ile katılmama kadınlarda yüksek iken erkeklerde 0 (sıfır)’dır.

1.4.2 NEET GENÇ KADIN OLMAK

Araştırma kapsamında odaklanılacak yaş grubunda TÜİK 2022² verilerine baktığımızda 18-29 yaş NEET gençler oranı yüzde 31,9’dur. NEET erkek oranı yüzde 19 iken kadınların oranı yüzde 45’tir, yani yaklaşık 2 genç kadından biri ne eğitimde ne de istihdamdadır. NEET konumunda olma ihtimalinin kadınlarda daha yüksek olduğu açıktır.

Türkiye’de yapılan çeşitli saha araştırmalarında NEET olan kadınların evli olma olasılığının yüksek olduğu saptanmıştır. 2022 yılında yapılan Geleceğini Kuran Genç Kadınlar Projesi

² TÜİK’in 2022 yılına ait 18-29 yaş NEET verisi TÜİK’ten bilgi talebi ile alınmıştır.

(GKGK, 2022) kapsamında yapılan Ne Eğitimde Ne İstihdamda Genç Kadınlar Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi Araştırmasına göre iş arayan ve güvencesiz çalışan NEET genç kadınların bekar olduğu, iş aramayan NEET genç kadınların ise medeni durumlarının evli olduğu saptanmıştır. Kadınların istihdam alanına katılmamalarının farklı sebepleri vardır. Bunlar yaş, eğitim, medeni durum gibi farklı etkenler olabilir. Türkiye Aile Yapısı Araştırmasına göre (2016), evlilik istihdam alanına katılım açısından belirleyici bir durumdur. 25-44 yaş aralığındaki kadınlar içerisinde evli olmayanların evli olanlara nazaran istihdam alanına girme ihtimallerinin yüzde 10 daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesinin yükselmesi de istihdam alanına girmeyi arttıran faktörlerdendir.

NEET bireylerin özelliklerine odaklanıldığında 25-34 yaş aralığındaki bireyler, kadınlar, daha yüksek eğitim düzeyine sahip olanlar ve aileleri ile yaşayan gençlerin NEET kategorisinde olma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir (Mussida ve Suciulli, 2023). Türkiye'de genç bireyler, ailelerinden ayrı bağımsız bir yaşama geçişte zorlu bir süreçle karşılaşmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında genç işsizlik oranlarının yüksek olması ve özellikle genç kadınları etkileyen sınırlı iş imkanları vardır. Sonuç olarak, NEET kategorisine dahil edilen birçok genç, ailelerinin desteğine bağımlı hale gelmekte ve ebeveynleriyle yaşamaya devam etmektedir. Araştırma bulguları, Türkiye'deki NEET'lerin aile evlerinden ayrılmak konusunda isteksiz olduklarını göstermekte ve bu durumun geleneksel cinsiyet normlarını daha da pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, genç kadınların ev işlerinde daha büyük bir sorumluluk üstlenmelerine karşılık, genç erkeklerin daha fazla boş zamanlarının olmasına neden olmaktadır. ILO 2021 araştırmasının sonuçlarına göre NEET gençlerin iki temel gelir kaynağı vardır; (i) düzensiz işlerden elde edilen gelir (formal ya da informal), (ii) aileden gelen gelir, aileye ekonomik bağımlılık (ILO, 2021).

NEET statüsünün devamlılığı, genç işsizliği gibi bireyler üzerinde kalıcı bir etki olduğunu göstermektedir. Mevcut NEET statüsü, gelecekteki NEET statüsü ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu durumu göstermenin basit ancak eksik bir yolu, ülke özelinde 15-24 yaş arası NEET oranlarını on yıl sonra 25-34 yaş arası NEET oranları ile karşılaştırmaktır. Örneğin 2015 yılı 15-24 yaş arası NEET oranı ile 2025 yılı 25-34 yaş aralığındaki NEET oranlarını karşılaştırmak bu kalıcılığa dair bilgi verebilir. Bu ilişki genç kadınlar için genç erkeklere göre daha belirgindir. NEET oranları genç kadınlar için sadece daha yüksek değil, aynı zamanda genç erkeklere kıyasla daha kalıcıdır. Ayrıca, NEET statüsünün nesiller arası geçiş olasılığı, şu anda NEET'lere yeterli destek sağlanmaması gelecekte daha büyük bir sorunu

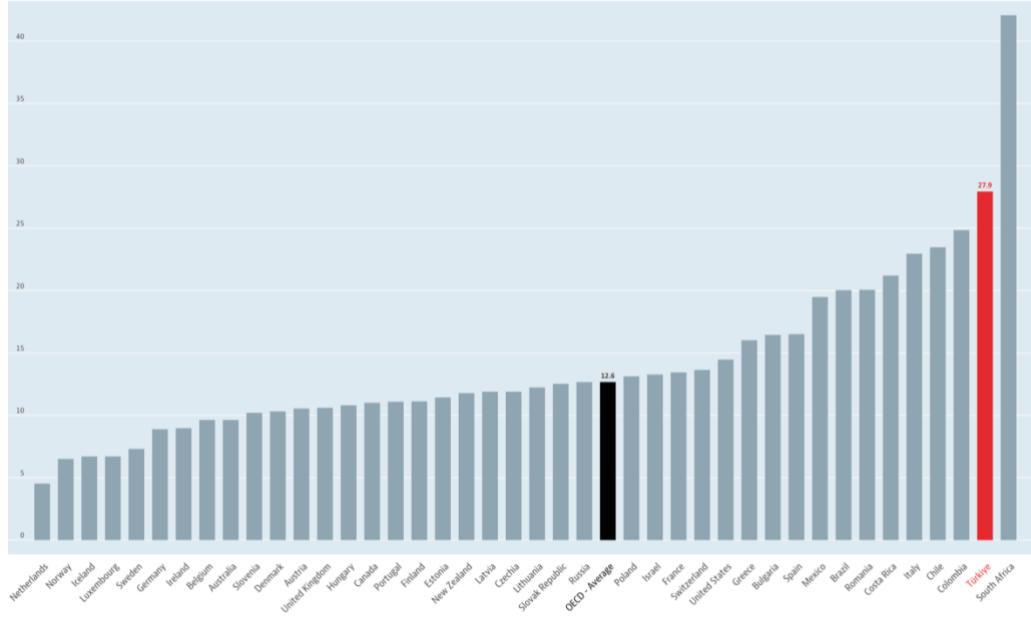
ele alma konusunda daha yüksek maliyetlere yol açabileceğini düşündürmektedir (ILO, 2023).

Kadınların istihdam alanında erkeklerden daha az olmasının çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan biri de iş piyasası içerisinde erkeklere göre daha dezavantajlı olmalarıdır. Erkeklerle aynı konumda olsalar dahi eşit haklara sahip olmamalarıdır. Bunun en açık göstergelerinden biri alınan eşitsiz ücretlerdir. ILO ve TÜİK ortak Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü (2020) araştırmasına göre, bu fark 2018 yılında yüzde 15,6'dır. Bu farkın ölçülmesi ise işgücü piyasasında bulunan ücretli, maaşlı çalışan erkek ve kadınların ortalama ücretlerinin farkının ölçülmesiyle hesaplanır. Ücret farkına yaş üzerinden bakıldığı zaman 20'li yaşlarda daha az seyrederken 30 ve 40'lı yaşlarda arttığı görülmektedir. Eğitim düzeyine göre bakıldığı zaman ise ilkokul ve altı eğitim düzeyinde olanların ücret farkının daha yüksek olduğu görülmektedir (fark 2018'de yüzde 38,6'dır). Mesleklerde ise ücret farkı çok nitelik ve ileri düzey eğitim gerektirmeyen mesleklerde oldukça yüksek (yüzde 43,5), profesyonel mesleklerde ise kadın çalışan oranının yüksekliğiyle beraber bu oranın ortalamaya göre daha düşük olduğu görülmüştür (yüzde 11,9). Kamu ve özel sektöre ise bakıldığı zaman ise bu farkın kamuda daha düşük olduğu görülürken (yüzde 5,1) özel sektörde daha yüksektir (yüzde 15,3). Bu oran incelendiği yıllar aralığında düşüş göstermiştir. Ancak kayıt dışı sektörde ücret farkı yükselmiştir (ILO & TÜİK, 2020).

Kadınların çalışma yaşamında olması ekonomik olarak alan sağlarken diğer yandan geleneksel anlayışla birlikte ev içi sorumluluklar, annelik, eş olma gibi sorumluluklarla birlikte aşırı rol yüklemektedir. Bununla beraber kadının sosyo-kültürel etiketlerden dolayı iş hayatına girmesi sadece kendisine bağlı değildir. Eş, baba, ağabey bu sürece müdahale edebilmektedir. Sürece tek başına karar veremeyen kadının istihdam alanına katılımı önemli oranda etkilenmektedir (Günday, 2011).

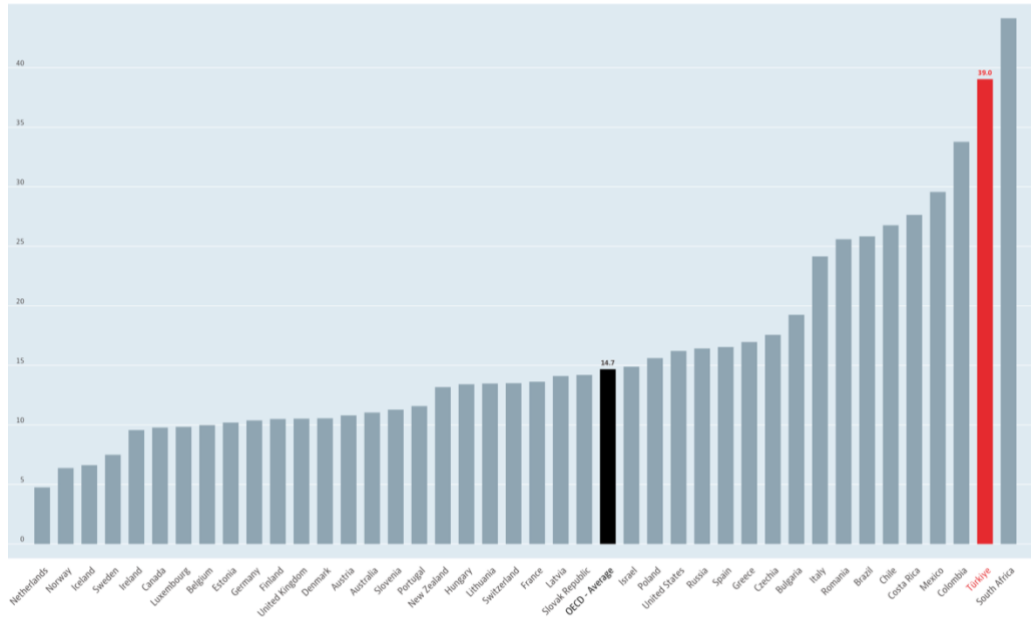
OECD 2022 verilerine göre (2023b), Türkiye'de 15-29 yaş aralığı NEET oranı yüzde 27,9'dur. OECD ortalaması yüzde 12,6'dır. İstatistiklere dahil ülkeler arasında ise Türkiye, Güney Afrika'dan sonra gelmektedir.

ŞEKİL 2: YOUTH NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING (NEET), (OECD, 2023B)

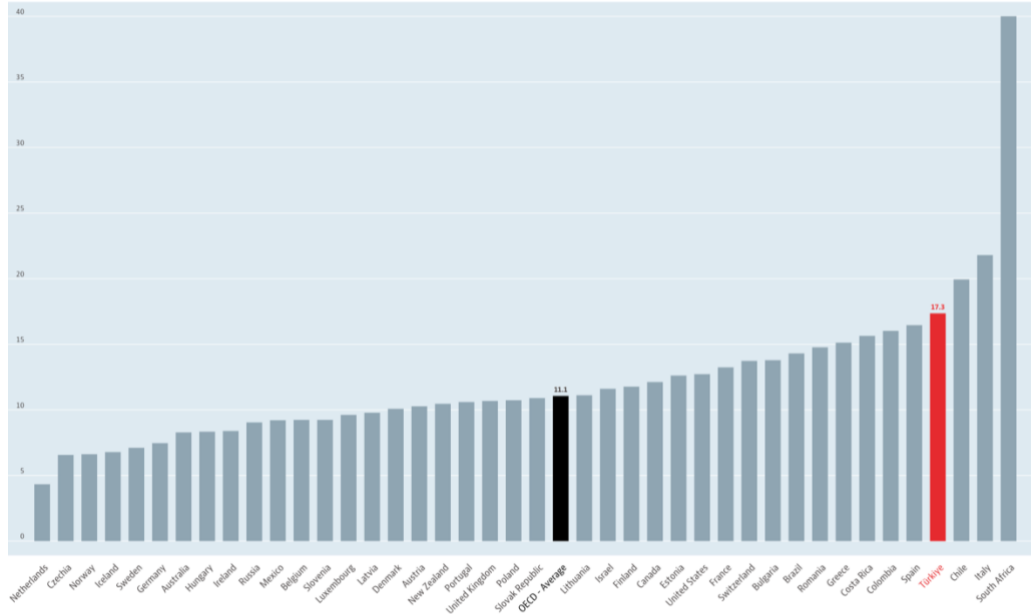

15-29 yaş aralığı Tablo 2’de yer alan NEET kadın oranlarında Güney Afrika’dan sonra ikinci sırada yüzde 39 ile yer almış erkeklerin oranında ise dördüncü sırada yüzde 17,3 ile yer almıştır.

ŞEKİL 3: YOUTH NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING (NEET) WOMEN, OECD (2023B)

ŞEKİL 4: YOUTH NOT IN EMPLOYMENT, EDUCATION OR TRAINING (NEET) MEN, (OECD 2023B)

Türkiye’de NEET durumunda olan gençlerle ilgili yapılan çalışmalarda 15-24, 15-29 ya da 18-29 yaş aralığı temel alınmaktadır. TÜİK verilerinde 15-24 kullanılırken diğer çalışmalarda 18-29 yaş aralığının kullanıldığı görülmektedir. TÜİK 2022 (TÜİK, 2023b) verilerine göre, 15-24 yaş aralığındaki NEET gençlerin oranı yüzde 24,2’dir. NEET erkeklerin oranı yüzde 16,4 iken NEET kadınların oranı ise yüzde 32,3’tür. Yaş aralığı 18-29 olarak alındığı zaman ise genç NEET oranı yüzde 31,9’a yükselmekte; NEET erkeklerin oranı yüzde 19 ve NEET kadınların oranı ise yüzde 45,1 olmaktadır. Burada evlilik faktörüne baktığımız zaman TÜİK 2022³ 18-29 yaş aralığı verilerine göre ise, NEET kadınların yüzde 66,7’si evli, yüzde 32,2’si bekar ve yüzde 46,2’si ise ya boşanmış ya da eşi ölmüş kadınlardan oluşmaktadır.

TABLO 4:18-29 YAŞ NEET ORANI

18-29 yaş NEET Oranı			
	Toplam	Kadın	Erkek
2021	33,3	46,6	20,3
2022	31,9	45,1	19,0

³ TÜİK’in 2022 yılına ait Ne Eğitimde Ne İstihdamda Gençlerin Medeni Durum Bilgisi TÜİK’ten bilgi talebi ile alınmıştır.

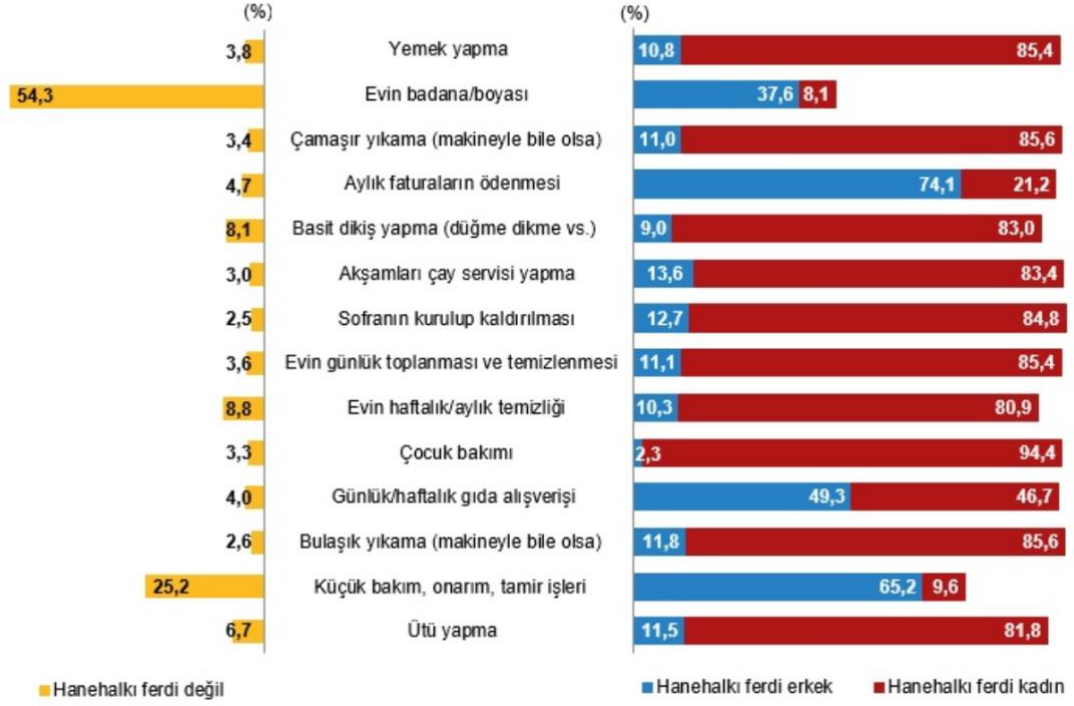
TABLO 5: 18-29 YAŞ MEDENİ DURUMA GÖRE NEET ORANI

18-29 yaş medeni duruma göre NEET oranı			
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı veya eşi öldü
2021	26,8	50,2	42,3
2022	25,6	48,3	42,2
Erkek			
2021	22,2	11,7	21,2
2022	20,8	10,5	26,7
Kadın			
2021	33,0	68,8	49,5
2022	32,2	66,7	46,2

Kaynak: TÜİK 2022

Gençliğin Gücünü Harekete Geçirmek Araştırmasına göre (YGA, 2020) iş aramamanın sebepleri kadınlarda ve erkeklerde farklılık göstermektedir. İş aramama sebepleri olarak NEET erkeklerin sebepleri “çalışamaz veya hasta” yüzde 31,2, “diğer kişisel veya ailesel sebepler” yüzde 30 ve “daha önce iş aradım ama bulamadım” yüzde 17,6 iken kadınların yüzde 71’i ev işleri, yüzde 17’si çocuk ve bakım işleri ile uğraştıkları için iş arayamadıklarını belirtmişlerdir. NEET erkekleri arasında ise yalnızca yüzde 0,4 oranında çocuk ve bakım işlerinden dolayı iş arayamadığını belirtenler olmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından NEET oranlarına baktığımız zaman erkek ve kadınların NEET olma durumunu deneyimleme biçimleri bu oranlarda da görüldüğü üzere farklılık göstermektedir. Eğitim ve istihdam alanından uzaklaşmalarının önündeki önemli nedenlerden biri genç işsizliğinden sonra ev içi sorumluluklar olarak görünmektedir. Ev içi sorumlulukları üstlenmeyle ilgili TÜİK Aile Yapısı Araştırmasının 2021 yılı sonuçlarına göre ev işleri cinsiyete göre incelendiği zaman kadınların yüzde 94,4’ü çocuk bakımı, yüzde 85,6 çamaşır ve bulaşık, yüzde 85,4 ise yemek ve evin günlük işlerini üstlendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Erkeklerin ise evdeki işlerde üstlendikleri sorumluluklar yüzde 74,1 faturaların ödenmesi, yüzde 65,2 küçük bakım, onarım tamir işlerini üstlendiği ortaya çıkmıştır (TÜİK, 2023f).

ŞEKİL 5: HANEDEKİ İŞLERDEN SORUMLU OLAN KİŞİLER

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2022 (2023f).

Gülnur Acar-Savran cinsiyete dayalı iş bölümünün görünmez emek olduğundan ve bu görünmez emeğin 3 maddesinden bahseder. İlk olarak bu doğallaştırılmış emektir, kadınların yaptığı işler sanki doğal alanın bir parçası gibi, toplumsal bir mesele gibi değil de kadınların doğal yatkınlığı gibi görülmektedir. Bunlar emek harcanan şeylerden ziyade doğal davranış biçimlerinin bir parçası gibi sunulur. İkinci olarak ev içi mesai saatleri olmadığı için ev içinde yapılan işlerin miktarını gizleyen bir düzendir. İç içe geçmiş bu düzende iş zamanı ile boş zamanın ayırt edilemediği, çalışmak ve dinlenmenin ayrılmadığı neyin emek harcanan neyin sevgi ve şefkatle yapıldığının anlaşılmadığı, zorunlulukların ve gönülden yapılan şeylerin görünmesinin olanaksız olduğu bir düzen. Üçüncü olarak ise görünmez emeğin karşılıksız olmasıdır. Ücretli istihdam edildiği bir işte çalışıyor olsa da, ücretli dışarıda çalışmayıp evde tam gün ev kadınlığı yapıyor olsalar da evde harcadıkları emekleri karşılıksız emektir. Ayrıca Acar-Savran ücretli çalışan kadınların evde de ayrıca ev işlerine mesai harcadıkları için “çifte mesai” yaptıklarının altını çizmektedir (2012, s. 10-11). Bu çifte mesai içerisinde kadınların emeklerinin görmezden gelindiği, onların “doğal” olarak bünyelerinin buna yatkın olduğu, annelik ve eş olmanın fedakarlığı gerektirdiği vurgulanarak, kadınlara atfedilen işlerin sorumluluğuyla oldukça fazla sorumluluk yüklenmektedirler. Hem iyi bir anne hem de iyi bir çalışan olması beklenen kadınlar iki

farklı sorumluluk alanı arasında sıkışmakta ve iki tarafın da eleştirisine maruz kalmaktadır (Adak, 2007).

Kadınlar, toplumsal roller, yüklendikleri sorumluluklar ile birlikte istihdama dahil oldukları zaman iş yükleri daha da artınca istihdamda olmamayı tercih edebilmektedirler. Özellikle NEET kadınlarla ilgili yapılan çalışmalarda (YGA, 2020; GKKG, 2022; TÜİK, 2023e) istihdamda olmama sebeplerinde ev işleri, çocuk ve bakım işleri olduğunu söyleyen kadınların oranı yüksektir. Çağla Ünlütürk Ulutaş ise istihdam dışında kalan kadınların yoksullaşmasını, görünmeyen emek ve yoksulluğun kadınlaşması üzerinden ele almaktadır. Yoksulluğu tecrübe etmenin cinsiyet temelinde nasıl/neden farklılaştığını tartışarak bunu cinsiyet eşitsizliğinin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Erkeklerin ve kadınların kaynaklara ve gelirlere ulaşmada yaşadıkları eşitsizlik, eşit söz hakkı olmaması, emeklerinin görünmezliği ile yoksulluğun kadınlaşması arasındaki bağlantıya işaret etmektedir. Ünlütürk'e göre, kadınların yoksullaşmalarındaki en temel belirleyici unsur istihdamın dışında kalmalarıdır. Sonraki belirleyici durum ise özelleştirmedir. Özelleştirmeler esnekleşme ve iş güvencesinin ortadan kalkmasını beraberinde getirmiş ve kadınlar yedek işgücünün önemli bir parçasını oluşturmuşlardır. Bununla beraber enformel alanda kadınların yoğunlaşması da kadınların yoksullaşmasını artıran bir faktördür. Kaynaklara ve kamusal hizmetlere eşitsiz erişimler sonucunda erkekler ve kadınlar arasında oluşan cinsiyete dayalı bu fark (toplumsal cinsiyet rollerine bakmak burada önem kazanmaktadır, kadının ev içinde erkeğin ise ev dışında konumlandırılışı gibi) kadınların yoksulluğunu artırmaktadır. Kadınların eve giren paradan sorumlu olmaları ve bunu hane üyelerinin sağlık, beslenme ve eğitim gibi ihtiyaçları için kullanılacak şekilde bölüştürmeleri ve idare etmeleri beklenir. Bu hususta kadınlar idare edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler (2009).

Kadınların eve giren paradan çoğu kez sorumlu olmaları ve parayı idare etmeleri beklenirken aynı zamanda “geçim stratejilerini” de belirleyen kadın olduğunu söyleyen Aksu Bora ise sosyal yardımlardan yararlanmak için daha çok kadınların başvurduğunu ifade ederek şöyle devam etmektedir:

“Sosyal yardım başvurularının kadınlar tarafından yapılmasının bir nedeni, onların yoksul olduklarını “itiraf etmelerinin” daha kolay olması. Bir yandan kültürel normlara göre ailenin geçimini sağlamaktan sorumlu olmadıkları için, geçinememeyi kişisel bir başarısızlık ya da cinsiyet kimliklerinin sarsılması biçiminde yaşamıyorlar, öte yandan devlet kurumlarının baba/koca yerine geçip kadınlara sahip çıkması, zaten “olması gereken bir şey” olarak algılanıyor. Üstelik kadınlar ailenin geçiminden sorumlu olmasalar da geçinememenin yükünü

en çok onlar taşımaktadırlar. Çocukları doyuramamak, evi yaşanır halde tutamamak onların hayatını ağırlaştırıyor. Erkekler açısından yardım almak, kendi başarısızlıklarının bir itirafı gibi deneyimleniyor. Bu nedenle hem yardım başvurularının yapılması hem de örneğin parasız yiyecek ya da ekmek kuyruklarına girme işi, kadınlar tarafından üstlenilmiş (Bora, 2011, s. 108).

Kadınların eğitim ve istihdam alanına katılma/katıl(a)mama durumları, deneyimleme biçimleri ve fırsatları değerlendirebilme durumları erkeklere göre değişiklik gösterdiğini ifade ederken, bu deneyimlerin ayrıca ele alınması gerekmektedir. NEET olma durumunda ekonomik fırsatlara erişimdeki eşitsizlikler, kadın ve erkeklerin yoksullaşma deneyimleri birbirinden farklılaştıkları için de kadın yoksulluğu çalışmaları alanda oldukça önemli hale gelmektedir.

Kadınların yoksulluk sebeplerine baktığımız zaman 3 önemli sebep öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi kadınların işlerini gelir getirecek işlere dönüştürme imkanlarının kısıtlı olması. Burada enformel sektör içerisinde bir yoğunlaşma olmaktadır. İkinci olarak ise gelir edindiklerinde bu gelirin nasıl kullanılacağına karar verme konusunda zorlanmalarıdır. Üçüncü olarak ise kadınlar karar aldıkları zaman kendileri için değil de diğerleri için bu gelirleri kullanmalarıdır. Burada “anne” olmak veya kadın olmanın toplumsal roller içinde doğal davranış olarak görülmesindendir (Dinçoflaz, 2009, s. 54). Hane içerisinde parayı idare eden ve geçim stratejilerinin bir kısmını yürüten kadın olsa da kazanan ve kadına verdiği “harçlık”la miktarını belirleyen erkek olmaktadır. Tek geliri aldığı “harçlık” olunca bunu kendine değil de evin ihtiyaçlarına ve diğerlerine harcamaktadır.

Pınar Günday ise çalışma yaşamına katılan kadınların ekonomik olarak özgürlük sağlarken diğer yandan toplumsal rollerindeki davranışları sürdürmesiyle yaşadıkları zorluğa dikkat çeker. Kadınların evde, aile içinde anne ve eş rolüyle dışarıda çalışma hayatını devam ettirmeleri ikilemde kalmalarına sebep olmakta ve her iki rolü de iyi yapmak için çabalayan kadının fazlaca sorumluluk yüklenmesine yol açmaktadır. Kadınların annelik ve eş rolünü üstlenmeye dönük büyütülmesinden dolayı bu rollere öncelik verilmesi beklenmekte ve kariyer hedefleri geri planda kalmaktadır (Günday, 2011, s. 51). Yükseköğrenimini tamamlayan kadınlar, ev içi sorumlulukların artması, eş ve annelik rollerinin yüküyle birlikte çalışmayı bırakarak kariyerlerinden vazgeçmektedirler. Hayatlarına ev hanımı olarak devam etmektedirler. Kadının çalışmayı düşünmesi ev içi ihtiyaçların veya masrafların artmasıyla gündeme gelmektedir. Medeni durum değişikliğiyle birlikte istihdam alanından uzaklaşabilir veya kocasının geliri yeterli olmazsa çalışmaya karar verebilir. Kadının

istihdam alanında olmasını veya istihdam alanından uzaklaşmasını etkileyen medeni hal, eğitim ve eşinin kazancı gibi farklı etmenler etkilidir (Günday, 2011, s. 54).

NEET kadınların oranının bu kadar yüksek olmasının sebepleri de bunlarla bağlantılıdır. Kadınlar istihdam alanında oldukları zaman erkeklere göre hem daha dezavantajlıdır hem de toplumsal rollerin kadınlara yüklediği fazladan sorumluluklar kadınların istihdam alanından uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Kadınların işgücü piyasalarına katılımının düşük olmasıyla beraber eğitim imkanlarından daha az yararlanabilmeleri hem yoksullaşmalarına yol açmakta (Dinçoflaz, 2009; Buvinic, 1998) hem de sosyal hayatın dışında kalmalarına sebep olmaktadır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 YOKSULLUK

Yoksulluk olgusunu tek bir tanımla açıklamak zordur. Yoksulluğu kategori olarak değerlendirmekten ziyade Necmi Erdoğan'a (2019, s. 14) göre yoksulluk, “kişilerin içinde yaşadığı, anlamlandırdığı, başa çıkmak için çeşitli yöntemler geliştirdiği, toplumsal bir ‘durum’ dur.” Işık ve Pınarcıoğlu (2005, s. 43) ise, yoksulluğu gelir ve tüketim kriteriyle belirlenen bir durumdan ziyade “akış” şeklinde tanımlamışlardır. Her toplumun ihtiyaç algısına göre yoksulluğu ele alma biçimi değiştiği için yoksulluğun sınırlarını genel olarak tek bir çizgide belirlemek zordur. Gelir üzerinden hesaplanan yoksulluk sınırı mutlak yoksulluk sınırlarında ele alınmaktadır. Bireyin gelir dışında sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran ve değerlendiren yaklaşıma ise göreceli/göreceli yoksulluk yaklaşımı denilmektedir. Yoksulluğu çok yönlü olarak ele alan çok boyutlu yoksulluk ise son yıllarda literatürde yerini almıştır (Çetin, 2020). Yoksulluğu ölçeklendirme biçimleri aynı zamanda politikalara da yön vermiştir. Literatür içerisinde ise yoksulluk, referans alınan tanıma ve ölçüm biçimine göre farklı alt başlıklar içerisinde incelenmektedir.

Dünya Bankası uluslararası yoksulluğu belirleme kriteri olarak 1990 yılında kişi başı günlük 1 ABD doları olarak belirlemiş, bu kriteri 2015 yılında 1,90 ABD doları olarak revize etmiştir. 2018 yılında ise bu kriterlerin yoksulluk tanımı ve karşılaştırmaları için yeterli olmadığını, yoksulluğun daha karmaşık ve anlaşılması için çok yönlü bir sorun olduğunu ifade ederek (World Bank, 2018) yeni kıstaslar getirmiştir. 2018 yılında açıklanan Piecing Together the Poverty Puzzle (Yoksulluk Yapbozunun Parçalarını Tamamlamak) raporunda yeni kıstaslarla birlikte Dünya Bankası, yoksulluğu gelir veya tüketim sınırları daha yüksek olan ülkelerdeki yoksulluk sınırlarını anlamak ve tespit etmeyi kolaylaştırarak daha iyi politikalar üretmeyi hedeflemek olduğunu ifade etmiştir. Raporda yoksulluğa çok boyutlu bakışa vurgu yaparak gelir üzerinden yapılan yoksulluk tanımlamasının durumunun yeterince açıklanmadığı, yoksulluğun çok daha geniş ve köklü bir sorun olduğu belirtilmiştir. Yoksulluğu tanımlarken geleneksel hane içi hesaplamalar durumu açıklamakta yetersiz kalmakta, kadınlar ve çocuklar hizmetlere erişim konusunda daha fazla zorluk yaşamaktadırlar. Yeni yoksulluk kriterlerinden biri alt-orta gelir grubunda olan ülkeler için satın alma gücü paritesine göre, günlük 3,20 ABD doları, üst-orta gelir grubu ülkeler için ise 5,50 ABD doları olarak belirlenmiştir (World Bank, 2018). Yoksulluğa yaklaşım olarak ise

Dünya Bankasının mutlak yoksulluktan görelî ve çok boyutlu yoksulluk bakışına doğru bir değişim yaşadığı görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise, yoksulluğu son yıllarda Global Multidivensional Poverty Index (Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk İndeksi) raporuyla açıklamakta ve ölçeklendirmeyi çok boyutlu yönleriyle hesaplamaktadır. Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'nde değerlendirme sağlık, eğitim ve yaşam standardındaki 10 gösterge üzerinden her hane için yoksunluk profili oluşturularak yapılmaktadır. Yer alan faktörler içerisinde çocuklarda gelişim, çocuk ölümleri, okula devamsızlık, yetersiz eğitim, su ve kaynaklara erişim imkanları, konut erişimi gibi temel imkanların bulunmaması gibi etkenler yer almaktadır. Göstergeler üzerinden yoksunluk puanı hesaplanmakta ve bu yoksunluk puanında 1/3 veya daha yüksek olan kişiler çok boyutlu yoksul olarak sınıflandırılmaktadır (UNDP, 2023).

Mussida ve Suciulli, NEET olmak ve yoksulluk arasındaki ilişki üzerine yaptıkları araştırmada NEET durumu ile yoksulluk arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadırlar. Özellikle yoksulluk, pasif ve işsiz NEET bireylerin aralarındaki farkları belirginleştiriyor. Yoksulluğun gelecekte NEET olma olasılığını artırdığı ve NEET olmanın gelir oluşumuna zarar verdiği, dolayısıyla şu anki yoksulluk riskinin arttığı kısır bir döngüyü işaret etmektedirler. Yoksulluk içinde yaşayan (ailesi de yoksul olan gençlerin) gençlerin gelecekte işsiz NEET durumunda olma olasılığı daha yüksektir. Ancak pasif NEET gençlere bakıldığında zaman ise süreç tam tersi şekilde gerçekleşir. Bu durum, gençlerin etkin olmama durumunun nispeten iyi gelir koşulları tarafından etkilendiğini gösteren bir işaret olarak yorumlanmaktadır (Mussida & Suciulli, 2023).

Gelir yoksulluğu ile yapılan tanımlama sonrası son yıllarda çok boyutlu yoksulluk içerisinde gelir dışı göstergelerle birlikte yoksulluk ölçülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda araştırma dahilinde yoksulluk kavramlarında mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, çok boyutlu yoksulluk ve sosyal dışla(n)ma kavramları ele alınacaktır.

2.2 YOKSULLUK TÜRLERİ

2.2.1 MUTLAK YOKSULLUK-GÖRELİ YOKSULLUK

Mutlak yoksulluk, temel ihtiyaçlar çerçevesinde tanımlanarak bireyin günlük alacağı minimum gıda düzeyi ve bununla birlikte giyim, eğitim ve sağlık gibi temel karşılama düzeylerini belirten yoksulluk ölçüm biçimidir. Buna göre, asgari günlük kalori ihtiyacı hesaplanıp, eğer kişi bunu karşılayamıyorsa yoksul olarak tanımlanmaktadır (Yılmaztürk, 2016). Burada yoksulluk değerlendirmesi öznel kişilerin yaptığı değerlendirmeye değil

uzmanlar tarafından üzerinde uzlaşmış mal ve hizmetlere ulaşabilmek için gereken minimum gelir maliyetini gösterdiğinden dolayı nesnel yoksulluk çizgisi olarak ele alınmaktadır (Şenses, 2019, s. 63). Mutlak yoksullukta gelir ve temel ihtiyaçların hesaplanmasıyla yoksulluk düzeyi ölçülmektedir.

Şenses'e (2019) göre, 1970'li yıllarda Dünya Bankası ve ILO'nun belirlediği temel ihtiyaçlar yaklaşımı mutlak yoksulluk tanımı içerisinde değerlendirilebilir. En temelde tüketim harcamaları referansı ile belirlenmesinin asıl nedeni, gelir gibi değişken olmaması ve dış etkenlerden hızlı etkilenmemesi ve insani ihtiyaçların tüketimle ilişkili olmasıyla bağlantılı olabilir (Şenses, 2019, s. 65). Mutlak yoksulluğun Dünya Bankası gibi uluslararası geçerliliği olan kurumlarda tercih edilmesinin sebeplerinden biri de ortak yoksulluk ölçümüne ve karşılaştırmaya olanak sağlamasıdır.

Göreceli/Göreceli yoksulluk kavramında her bir toplum için gelir ve refah düzeyi dağılımı hesaplanır. Bireyin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran bu yaklaşıma göre kişinin yoksulluğu, bulunduğu toplumun refah düzeyiyle bağlantılıdır. Toplumun gelir düzeyi ve sosyal hayatına dair ortalama gelir seviyesi hesaplanarak bu sınırın altında kalan kişiler yoksul, sınıra yakın kişiler ise “yoksulluk risk grupları” olarak ele alınmaktadır (Yılmaztürk, 2016). Kişinin yoksulluğunu belirleyen şey topluluğun diğer üyelerinin sahip oldukları refah düzeyi üzerinden yapılan karşılaştırmadır (Zengingönül, 2004, s. 109). Burada her toplumun kendi ihtiyaçları ve kültürü farklı olduğu görüşü kabul edilerek hesaplamalar ve ölçümler evrensel değil kültürel olarak yapılmaktadır (Sapancalı, 2005, s. 55).

Sapancalı'ya göre, gelişmekte olan ülkelerde mutlak yoksulluk kullanılmaktayken, gelişmiş olan ülkelerde göreceli yoksulluk kullanılmaktadır. Bunun sebebi mutlak yoksullukta kullanılan hesaplamaların gelişmiş ülkelerde artık sorun olmayan şeyler olmasıdır. Dünya Bankası, yoksulluk karşılaştırmalarında yaptığı araştırmalarda gelişmiş olan ülkelere göreli yoksulluk kavramını kullanırken gelişmekte olan ülkelerle ilgili konularda mutlak yoksulluk kavramını kullanmaktadır (Sapancalı, 2005, s. 56).

2.2.2 ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK

Çok boyutlu yoksulluk yaklaşımında Amartya Sen'in çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Sen, yoksulluğa yaklaşımda mutlak ve göreceli anlayıştan birini seçerek değil de ikisinin birbirini tamamlayıcı özellikte olduğu anlayışını savunmaktadır (Sen, 1983). Yoksulluk, yoksulluk etrafında dönmektedir ve son zamanlarda özellikle sosyoloji literatüründe odak noktasının mutlak yoksulluktan göreceli yoksulluğa kayması değerli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Ancak göreceli yoksulluk, yoksulluğa tek başına kapsamlı bir yaklaşım sunmamakta; mutlak

yoksulluğa yapılan daha önceki vurgunun yerini almaktan ziyade onu tamamlamaktadır (1981, s. 22).

Sen, her toplumu ele alırken o topluluğu kendi standartlarına göre ele almak gerektiğini ifade eder. İki tür toplumlararası karşılaştırma mevcuttur: Biri her toplumdaki yoksunluğu kendi standartlarına göre karşılaştırır, diğeri ise bir toplulukta geçerli olan belirli bir minimum standarda göre onların sıkıntılarını karşılaştırır. Bir toplumun kendi standardına göre daha az yoksunluk, diğeri toplumun standardına göre ise daha fazla yoksunluk olduğunu öne süren her iki ifade türü de aynı anda geçerli olabilir. Doğruluklarını tartışmak yerine bu iki sorunun farklı doğasını tanımak çok önemlidir. İkinci olarak, yoksulların 'tanımlanması' asgari ihtiyaçlar standardına dayanabilirken, 'toplama' farklı insanların yoksunluklarını genel bir göstergede birleştirme yöntemini gerektirir, bu da yoksunlukların göreceli olarak ölçeklendirilmesini elzem kılar. Bu, sözleşmelerin daha az sıkı bir şekilde oluşturulması ve kabul edilebilir kısıtlamaların belirlenmesinde daha fazla özgürlüğe izin verilmesi nedeniyle daha fazla keyfiliği potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Bu konu, belirli koşulların net ifadelerle izin verdiği, ancak ara durumların tartışılabilir olduğu, spor başarılarının karşılaştırılması gibi alanlarda toplu tanımlayıcı ifadeler kullanmaya benzer (Sen, 1981, s. 21).

Yetkilendirme yaklaşımı (entitlement approach), belirli ayrımcılık türlerinden kaynaklanan kategorilerin benimsenmesini zorunlu kılar. Hem küçük bir köylü hem de topraksız bir işçi yoksul olarak etiketlenebilirken, onların koşulları farklıdır ve birbiriyle bağlantılı değildir. Onları 'yoksullar' gibi geniş bir etiket altında gruplandırmak yerine, belirli meslek gruplarıyla ilişkili, farklı mülkiyet haklarına sahip ve farklı yetki ilişkileriyle yönetilen belirli sınıfların üyeleri olarak algılamak çok önemlidir. Nüfusu zengin ve fakir olarak kategorize etmenin belirli bağlamlarda bazı yararları olsa da aşırı derecede ayrım gözetmez ve açlık, kıtlık veya yoksulluğu analiz etmede yardımcı olmaz. Nüfusun tamamını kapsayan en kapsamlı kategori kesinlik eksikliği nedeniyle eleştirilmektedir. Yetkilendirme yaklaşımı bu tür geniş sınıflandırmaları reddetmekte ve benzer donanımlara dayalı olarak farklı grupların yetkilerini karakterize etmek için daha incelikli kategorilere olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Nedensel analiz için kullanıldığında 'yoksul' kategorisi yetersiz kalmakta, çünkü aynı yoksulluk sorunuyla karşı karşıya olan çeşitli gruplar o duruma çok farklı yollardan gelmektedir. Kıtlık sırasında çeşitli meslek gruplarının, hatta tipik olarak yoksul sayılanların bile performanslarındaki eşitsizlikler, yoksul ve zengin gibi aşırı genel kategorilerden kaçınmanın gerekliliğini vurgulamaktadır (1981, s. 156).

Yoksulların sınıflandırılması, nedensel analizde çok fazla yardımcı olmasa da bir ulustaki yoksulluğun boyutunu değerlendirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Tipik olarak yoksulluğun miktarını belirlemek için, özellikle 'yoksulluk sınırında' yoksulların sayımı yapılır. Yoksul kategorisine odaklanmanın önemini vurgulayarak, eşitsizliğin değerlendirilmesine kıyasla yoksulluk değerlendirmesinin farklı yapısını vurgulamaktadır. Ancak değerlendirme amacıyla bile yoksullar arasında yoksunluğun şiddetine göre ayırım yapılmasına ihtiyaç vardır. Yaygın olarak kullanılan, ileri derecede yoksun ve zar zor yoksul olanlara eşit muamele eden kişi sayısı ölçüsü, çarpıklıklara yol açabilir. Değerlendirmede meşruiyetine rağmen yoksul kategorisinin çok geniş olması ve daha ayrıntılı bir analiz gerektirmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Yoksul kategorisinin sınırlamaları değerlendirmenin ötesine geçerek nedensel analizde bir engel teşkil etmekte ve politika konularını çarpıtmaktadır. Nedensel açıdan yoksulluğa yol açan farklı koşullar arasında ayırımın olmaması, odaklanılmamış politika seçimlerine yol açmaktadır. Yoksulluğu ortadan kaldırma politikalarının en olumlu sonuçları genellikle derin yoksulluk içinde olanlardan ziyade yoksulluk sınırının hemen altındakilere odaklanmaktan geldiğinden, özellikle kişi sayısı ölçümünde değerlendirmelerdeki belirsizlik politika sonuçlarını çarpıtma eğilimindedir. Ampirik kanıtlar, yoksulluğun geniş bir şekilde tanımlanmasının gerçekten de kamu politikalarında çarpıklıklara yol açabileceğini göstermektedir (1981, s. 157)

Belirli bir 'temel ihtiyaçlar' dizisine göre yoksul sayılan bireyleri belirlemek için iki olası yöntem vardır. 'Doğrudan yöntem', ihtiyaçları karşılanmayanları bulmak için insanların gerçek tüketim kalıplarını incelemeyi içerir. Bunun aksine, 'gelir yöntemi', tüm belirlenmiş ihtiyaçların karşılanması için gereken asgari geliri hesaplar ve daha sonra geliri bu yoksulluk sınırının altında olan bireyleri belirler. Doğrudan yöntem, gelir yönteminden farklı olarak tüketim davranışına ilişkin varsayımlara dayanmadığı için üstün kabul edilmektedir. Gelir yöntemi ikinci en iyi yaklaşım olarak görülse de ihtiyaçların karşılanması konusunda doğrudan bilgi olmadığında doğrudan yöntemin sonuçlarına yaklaşmaktadır. Ancak gelir yöntemi, yoksunluğa dayalı yoksulluk kavramını göz ardı etmeden bireysel özellikleri de dikkate alır. Örneğin, pahalı bir çivi yatağı üzerinde münzevi bir oruç tutmak, doğrudan yönteme göre fakir olarak etiketlenebilir, ancak gelir yöntemi, kişinin gelir düzeyini dikkate alır ve kişi bunu yapmamayı seçse bile, temel beslenme gereksinimlerini karşılama yeteneğini kabul eder. Gelir, yalnızca fiili tüketimi tahmin etmeye yönelik bir araç olarak değil, aynı zamanda kişinin asgari ihtiyaçları karşılama kapasitesinin bir ölçüsü olarak da görülür (1981, s. 26).

Yapabilirlik yaklaşımı (capability) ile Amartya Sen, insanların ne yapıp yapamadıklarına odaklanan yeni bir anlayış getirmiştir (Yılmaztürk, 2016). Sen, yoksulluğu bunu “temel yapabilirlikten yoksun olma” (Yuncu, 2009) şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre, yoksulluğu maddi yetersizlikle tanımlamak yeterli değildir, o, neyin yapıp yapılamadığına, bunların seçilebilme özgürlüğüne bakılması gerektiğini savunur. Kişinin yapabilirliği yaşı, cinsiyeti, toplumsal rolleri, sağlığı ve nerede yaşadığı gibi değişkenlere bağlı olarak etkilenebilmektedir (Uçar, 2011, s. 14). “Yapabilirlik”, yoksulluk araştırmalarında eşitsizliğin farklı boyutlarına da ışık tuttuğu için önemsenmiştir.

Özgürlük, Sen için önemli bir adımdır. İnsanların özgürlük alanını genişletmek yapabilirliklerini artıracak ve yoksulluktan kendilerini korumalarını sağlayacaktır. Yoksulluktan kurtulmak sadece maddi ihtiyaçların karşılanmasıyla çözülecek bir durum değildir, bireyin var olması ve kapasitesini geliştirmesi de oldukça önemlidir. Bunları geliştirmesine dönük özgür iradeye kişinin kendisi sahip olmalıdır. Yapabilirlik yaklaşımında Sen’in vurguladığı özgürlük kişinin yapabilirliklerine ulaşma imkânı özgürlüğüdür. Seçim yapıp yapmamak kişinin kendi elinde olmalıdır (Buz, 2017, s. 178).

2.2.3 SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma kavramının sosyal bilimler alanında kullanımı Fransız sosyologlar ile beraber olmuştur. Avrupa Komisyonu’nda sosyal dışlanma kavramı bazı haklardan mahrum olmak sonucunda oluşan durumlar olarak ele alınırken bunun en görünür kısmının yoksulluk kavramı olduğunu, temel haklardan (eğitim, barınma ve sağlık gibi) mahrumiyeti belirtmektedir. Dezavantajlı grupları ve toplumdan dışlanmış olan bireyleri kapsayan geniş bir kavramdır (Tümtaş, 2020, s. 69).

Sosyal dışlanma kavramı Tümtaş’a göre, toplumun içinde yaşayan kişilerin veya grupların, toplumdaki vatandaşların sosyal, kültürel ve politik yaşama tam olarak katılamamaları anlamına gelmekte ve bu da toplum içinde aktif olarak yer al(a)mama durumunu ifade eder. Bireylerin toplumla olan bağını kesintiye uğratan süreç olarak görülen sosyal dışlanma kavramı bireylerin yeteneklerini kısıtlamakta, kendilerine olan saygıyı zedelemekte ve hedeflerine ulaşma çabalarını engellemektedir (Tümtaş, 2020, s. 70).

Sapancalı, sosyal dışlanma ve göreceli yoksulluk kavramlarının birbirlerine yakın anlamları olduğunu ancak sosyal dışlanmanın sadece yoksunluğa işaret eden bir süreç olmadığını ifade etmektedir. Bu yüzden de sosyal dışlanma yoksulluktan ziyade bunlara neden olan “kurumsal mekanizmaları, ilişkileri ve davranışları içeren” bir süreç işaret eder. Sosyal dışlanma kavramı hem neden hem sonuç olabilen çok boyutlu dinamik bir kavramdır (Sapancalı, 2005, s. 59).

Sosyal dışlanma, sosyal hayatın içinde var olamama ya da yeterince var olamama durumudur. İşsizlik ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki gelir ile bağlantılıdır. Gelir azaldıkça sosyal hayattan uzaklaşılma ihtimali artmaktadır. NEET gençlerin durumu düşünüldüğü zaman hem eğitimde hem de istihdam alanında aktif olmayan nüfus sosyal dışlanma riskiyle de karşı karşıya kalmaktadır. Tüketim toplumu içerisinde genç olmak “özgürce” tüketime katılmak olarak tanımlanırken, yoksulluk sebebiyle bu tüketim toplumunun dışında kalmak yoksul gençlerin sosyal dışlanmasına yeni bir açı kazandırmaktadır (Yamanoğlu, 2010, s. 44).

“Gençleri genç olmaktan alıkoyan süreçler (aile baskısı, erken yaşta çalışmaya başlamak, ev işleriyle meşgul olmak, maddi imkansızlıklar vb.), tüketim toplumunun tüketimci baskıları altında daha ağır koşullar üretmektedir. Tüketim imkanlarına ulaşamayan, “genç gibi” yaşamayan yoksul gençler kendilerini “genç olamayanlar” kategorisine dahil etmektedirler.” (Yamanoğlu, 2010, s. 56).

Sosyal dışlanma kavramının yoksullukla olan bağı ve sosyal hayatın içinde var olamama süreçleri gelir ile bağlantılı olabilmekte ancak sosyal dışlanma yoksullukla doğrudan bağlantılı değildir. Yoksullukla aralarındaki bağ hem neden hem de sonuç ilişkisini barındıran dinamik bir süreçtir.

BÖLÜM III

3. NE EĞİTİMDE NE İSTİHDAMDA OLAN GENÇ KADINLARIN YOKSULLAŞMASI

Ne eğitimde ne istihdamda bulunan genç kadınları yoksullaşma bağlamında ele aldığım bu çalışmada 23-29 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu genç kadınlarla mülakatlar yapılmıştır. Bu görüşmelerde elde ettiğim verileri ele aldığım ve değerlendirdiğim bu bölümün ana gövdesini NEET kavramı, yoksullaşma ise çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümü üç başlıkta inceleyeceğim. NEET kategorisi oldukça heterojen bir yapı olduğu için araştırmada bunu sınırlayarak belli bir kesime/gruba odaklanmayı amaçladım. Birinci başlıkta eğitim ve istihdam süreçlerinin dışında kaldıkları sürece yer verdim. İkinci başlıkta formel iş hayatında yer al(a)mayan genç kadınların yaşadıkları süreci NEET olmak ve yoksulluk süreci ile birlikte ele aldım. Üçüncü başlıkta ise NEET ve genç kadın olmayı görünmez emek ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ele alarak yaşanan süreci analiz etmeye çalıştım.

3.1 EĞİTİM SONRASI İSTİHDAM SÜRECİ

3.1.1 İŞ ARAMA SÜRECİ VE TECRÜBELER

Üniversiteden mezun olduktan sonra birçok gencin planı eğitimini aldığı bölümle ilgili işe girmektir. İşe girme serüveni ise genç ve alanda henüz yeni/tecrübesiz olan gençler için kolay olmamaktadır. İşveren açısından tecrübesiz birini işe almak çoğu zaman tercih edilmemektedir. Gençler ise iş piyasasının zorluklarından etkilenirken aynı zamanda sosyal güvenlik eksikliği, ücretlerin düşüklüğü, çalışma saatlerinin uzunluğu, iş tanımı dışında da yaptırılan işler vardır ve bu sebepler gençlerin piyasanın uzağında kalmalarına sebep olmaktadır (ILO, 2021). İş arama süreçlerinde çevrimiçi siteler gençler tarafından oldukça aktif kullanılmaktadır. ILO araştırmasına göre çevrimiçi iş arama süreçlerine dair gençlere eğitim verilmesi, iş arama yardımı, danışmanlık, özgeçmiş yazma, mülakat teknikleri gibi kurslarla gençlerin iş arama süreçlerine müdahale edilmesi gerekmektedir (ILO, 2021, s. 76). Katılımcılardan 5'i aktif olarak iş aradıklarını, bu süreçte de kullandıkları çevrimiçi iş arama kanalları olarak LinkedIn, kariyer.net, gelbasla.org gibi siteleri kullandıklarını, buralarda açılan iş ilanlarını takip ederek başvuru yaptıklarını söylemişlerdir. Yakın çevreleriyle de aktif olarak haberleştiklerini ve iş arama sürecinde olduklarını çevrelerine de duyurduklarını ifade etmişler ancak daha çok çevrimiçi siteleri tercih etmektedirler.

“kariyer.net’e de bakıyorum. LinkedIn’e de bakıyorum. STK’lara bakarken sivilsayfalar.org’a bakıyordum. gelbasla.org’a bakıyordum. Başka neye bakıyordum. Birkaç yere daha

bakıyordum böyle sitelere. isimolsun.com’a bakıyordum.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

“Linkedin’den 500 yere başvurmuşumdur, tek bir yer bile aramadı ya da ne bileyim kariyer.net üzerinden her gün 50 yere başvuruyorumdur rutin olarak. Haftalık 200, 300, 500 yere başvuruyorumdur.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

“Linkedin ve kariyer.net üzerinden iş arıyorum, onlar üzerinden CV’mi gönderiyorum. Ben 20 tane iş görüşmesine başvuruyorsam 1 haftada bana 1 veya 2 tane geri dönüş oluyor.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

“Linkedin’den başvuruyorum, bir de Instagram’da bazı tasarımcılara özel sayfalar oluyor ilan şeyi için. Oralardan da bakıyorum genelde. Tanıdıklar da var, babamın bir arkadaşına sordurtmuştum mesela onun tanıdıkları vardı daha dönüş olmadı oradan da yani. Arkadaşlarımla da, önceki işime arkadaşım sayesinde girmiştin. **(Geri dönüş oluyor mu? sorusuna)** Oluyor da hiçbir şeyi olmuyor ya maalesef. Daha geçen gün büyük bir şirket, hep başvuruyordum, hep reddediyorlardı bu sefer ilk defa bir proje attılar yapmam için, sonra yine olmadı yani.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

Katılımcıların bir kısmı istihdam alanında tecrübesi olan kişilerden oluşmaktadır. Bu tecrübeleri staj dönemlerini veya kısa süreli işleri kapsamaktadır. Feyza, üniversite döneminde okurken çalışmış, mezun olduktan sonra ise hem kendi alanında hem de farklı alanlarda ve farklı zaman aralıklarında çalışmaya devam etmiştir.

“Üniversitede yaz dönemlerinde de çalıştım, boş geçirdiğim bir yaz dönemi olmadı. Üçer ay oradan var nerdeyse 9-10 ay. Mezun olduktan sonra 2-3 ay sivil toplumda çalıştım. Sonra 3 ay farklı proje danışmanlık şirketinde çalıştım, yani normalde 4 yıla yakın ama bunun 3 yılı aralıksız ve kendi sektörümde ve kendi alanımda diyebilirim.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Lisede de Meslek Lisesinde okuyan Sena hem lisede hem de üniversitede genelde stajyer olarak çalışmış. Farklı yerlerde kendi alanıyla ilgili tecrübeleri olmuş.

“İş deneyimlerim çok erken yaşta başladı, 2017’de, lise sondaydım, zorunlu stajımız vardı. Ben grafik tasarım bölümündeydim. İlk iş deneyimim orada başladı aslında, ilk staj yapmıştım. Sonra aslında yaptığım işi sevdiğim için ara ara gönüllü olarak bazı şirketlerde çalışmaya devam ettim. **(Çalıştığında hangi pozisyonda çalıştın?)** Grafik tasarımcı olarak ilk başlarda çalışıyordum. Genelde stajyerdim zaten, tam anlamıyla böyle bir işte neredeyse hiç çalışmadım şu ana kadar. Hep stajyerdim ama ondan sonra grafik tasarımda daha çok görsel tasarım odaklıydı.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

Hukuk Fakültesi mezunu Şeyma ise, okul sonrası zorunlu avukatlık stajını yapmış, yüksek lisans döneminin bir kısmını da bu süreçte tamamlamıştır. Avukatlık bürosunda ve farklı STK’larda çalışmıştır.

“Okuldan sonra avukatlık stajımı yaptım. Bir yandan yüksek lisansa başladım. Avukatlık stajı ile beraber ruhsat alma sürecinde yüksek lisans ders dönemini tamamladım. Sonra işte tez dönemine girdim. İlk döneminin bir kısmında çalışmadım sonrasında kısa bir dönemde avukatlık bürosunda, sonrasında tezim bitimine yakındı. Bir göçmen derneğinde avukat olarak hukuk ve danışman olarak çalıştım bir sene. Bazı kısa süre de işlerim oldu. Böyle freelance gibi, ondan sonra yine başka bir dernekte kısa bir süre proje asistanı olarak çalıştım.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Bahar ise, Endüstri Mühendisliği bölümünde okurken hem okul stajını bir firmada tamamlamış hem de farklı bir firmada çalışmıştır. Mezun olduktan sonra da daha önce çalıştığı firmada 8 ay kadar kendi alanında çalışmıştır.

“Daha önce çalıştım. L.’de, 10 ay çalıştım. Dijital Pazarlama ve e-ticaret üzerine. Yurtdışına bakıyordum Tekstilkent’te çalıştım. Bir de 2022 yılında D. çamaşır fabrikasında 45 günlük bir staj yaptım, üretim stajını gerçekleştirdim. Burada kendi deterjanını üreten bir fabrikanın İstanbul’daki yüzde 87’ye yakın devlet-özel hastanelerin çamaşırlarını yıkıyorlar...Üretim stajyeri adı altında üretim kontrol uzman yardımcısı olarak çalıştım. Yani bir fabrikada çalıştım. Bir de aynı zamanda son 15 günde deterjan üretimi nasıl oluyor, üretimde deterjan nasıl makinalara işleyiş gösteriyor. Onlara talep ve geri formlarını doldurdum, onları hazırladım. 2022’de D. da çalıştım, 2022 Aralık-2023 Ağustos sonuna kadar da L.’de çalıştım.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Sosyoloji Yüksek Lisans mezunu Eylem, okurken staj yapmış, mezuniyet sonrası ise iş arama sürecinde freelance işlerde ve gönüllü olarak kütüphanede çalışmış. Çalıştığı işlerden bahsederken bu sürecin “garanti” şeyler olmadığını yani geçici şeyler olduğunu vurgulamaktadır.

“Şu an part-time bir işte çalışıyorum. Bir araştırma şirketi için saha görüşmeleri yapıyorum. Şu anda o daha yeni geldi daha Aralık’ın başından beri yapıyorum. Çok part bir şey. Yani bazen iş çıkıyor bazen çıkmıyor. Haftada iki gün bazen bir gün. O yani kesin garantisi olan bir şey değil. Seçimlere kadar anketler. Seçim araştırmamız. Onun dışında yüksek lisans yaparken bir staj deneyimim oldu. T. üniversitesinde çalıştım stajyer olarak. O da çevrimiçi bir stajdı. Açıkçası biraz daha böyle akademik olarak ilerleten bir şeydi hani çok iş deneyimi sayılmaz. Onun dışında lisansta kadın eserleri kütüphanesinde çalıştım gönüllü olarak bir sene, o da çok zaten gönüllü bir şey. Bir gelir elde etmedim. Tamamen bir şeyler öğrenme maksadıyla.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Elif, psikoloji bölümünde stajın ne kadar önemli olduğundan bahsetmekte ve kendi bölümünde gördüğü en büyük eksiğin de bu olduğunu beyan etmektedir. Bununla beraber başörtülü olarak staj yerlerine başvurdıklarında yaşadıkları ayrımcılıklarla karşılaşan

arkadaşlarının olduğunu ifade ederken, staj süreçleri okul tarafından sağlanırsa öğrenciler için daha verimli olacağını düşünmektedir.

“Biz bu alanların hiçbirini mesela deneyimlemiyoruz, görmüyoruz. Stajı alırken de hani kendin başvursan onda da sıkıntı çıkabiliyor, her kurum kabul etmiyor. Başörtülü olduğundan dolayı çok fazla ret yiyen arkadaşım oldu benim anaokulundan. Biz başörtülü çalıştırmıyoruz, stajyer kabul etmiyoruz deyip açık bir şekilde kabul etmedikleri oldu. Onun için de ayrı bir mesai harcamak gerekiyor tabii ki. Ama hani bu bence direkt okullar tarafından sağlanan bir şey olmalı.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Katılımcılar için iş aramak günlük rutinlerinin rutinlerinin arasında yer almaktadır. Telefonla anlık iş ilanlarını kontrol ederek takipte kaldıklarını ifade etmektedirler. Gündelik hayata devam ederken bir yandan da çevrimiçi sitelere ilan geldiği anda başvuru yapan Bahar, günün her saatini değerlendirdiğini söylemektedir.

“Annemin kadın giyim mağazası var. Genellikle öğleden sonra oraya gidiyorum, ona yardımcı oluyorum. Kardeşim var 12 yaşında, bir de kuzenim bizimle yaşıyor 17 yaşında. Genellikle onların bakımı abla olduğum için yemek yapma, ev işleri bana kalıyor şu anda. Onlarla ilgilenip ona yardımcı oluyorum. Sonra arkadaşarımla buluşuyorum öyle aktiviteler yapıyoruz. Genellikle günün her saatinde telefon elimdeyken LinkedIn ve kariyer.net’e bakıyorum yani. Hiç atladığım olmuyor. Başvurduğum ilanları not ediyorum. Aradıkları içerikleri ya da nitelikleri vs. alıp onları çalışıyorum. Şirketleri mesela giriyorum bakıyorum, araştırıyorum. Instagram’dan bile bakıyorum çünkü bazen story üzerinden iş ilanları yayınladıkları da oluyor. Oradan maille de başvurduğum oluyor. Büyük markalara da başvuruyorum.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

İş arama kaygısından dolayı günlük rutinlerinde odaklanma problemleri olduğunu ifade eden Eylem, akademik olarak ilerleme hedefine dahi odaklanamadığını söylemektedir. Eylem için bu sürecin “en önemli kaybı” odaklanamaması çünkü akademik olarak üretmek isteyen ve bu alanda mücadele eden biri olmasına rağmen maddi kaygılar, gelecek kaygısı ve belirsizlikler gündelik hayatını zorlaştırmaktadır.

“İşte kitap okumaya çalışıyorum ama ona da çok odaklanamıyorum, yani şeyi fark ettim. Akademik olarak bir şeyler yapmakta çok zorlanıyorum. Bu işsizlik sürecinde belki de en önemli kayıplardan biri bir konuda odaklanma yetimi kaybettiğimi hissediyorum yavaş yavaş. Çok zorlanıyorum çünkü böyle kafamda düşünceler var o iş bulamadıkça ben tamamlanamıyorum gibi. Her şeyi ona endeksledim hayatta iş bulursam şunu yapacağım bunu yapacağım gibi.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Öncesinde yoğun iş hayatından çıkmış olan Feyza, bu sürecin kendisine iyi geldiğini ve kendine vakit ayırarak daha mutlu hissettiğini ifade etmiştir. İş arama döngüsünde yaşadığı

gelir yetersizliği tedirginliğiyle kendine ait zamanın yaşattığı mutluluk arasında aslında git-gel yaşamaktadır. Görüşmenin başında mutlu ve iyi hissettiğini söylerken görüşme sonlarına doğru aslında bir döngü içinde bir yandan iyi hissederken bir yanda parasız kalma kaygılarını hissettiğini ifade etmektedir.

“Sonra ya iş bulursam korkusu geldi bir dönem çünkü ya iş bulursam tüm hobilerimin yerini mesai saati alacaktı ve hepsinden vazgeçmek zorunda kalacaktım. Aslında benim için huzurlu olan hayattan vazgeçmenin ne kadar büyük bir durum olduğunun farkına vardım bir dönem. Onun için ayrı bunalıma girdim ama genel olarak böyle geçiyor günlerim. Bir döngü var, alt noktada 6 aydır iş bulamıyorum, iş bulamayacağım bu böyle sonsuza kadar gidecek ya param biterse ya işsizlik maaşım biterse şeyim var, en üst noktada da hayır ben hobilerimle çok mutluyum ve hayır hiç de öyle olmayacak iş bulmak dediğin bir anda olan bir şey, tamam sen 6 ayda bulamamış olabilirsin ama tek bir telefonla çok içine sinebilir iki taraf olarak da ve direkt başlayabilirsin de, böyle o döngünün içinde gidip gidip geliyorum.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Burada Amartya Sen’in (2003) yapabilirlik yaklaşımı (capability approach) üzerinden ifade ettiği gibi:

“Tamamen yoksun bir kişi, oldukça sınırlı bir yaşam sürüyorsa ve zorluklar sessiz bir şekilde kabul ediliyorsa, zihinsel fayda ölçütü açısından kötü durumda gibi görünmeyebilir. Uzun süreli yoksunluk durumlarında, mağdurlar sürekli ağlamazlar ve genellikle küçük lütufların tadını çıkarmak için büyük çaba harcarlar ve kişisel arzularını “gerçekçi” sınırlara indirmeye çalışırlar. Bu durumda, kişinin yoksunluğu, zevk, arzu tatmini vb. ölçümlerde hiç görünmeyebilir, ancak o kişi muhtemelen yeterince beslenemiyor, düzgün giyinemiyor, en temel eğitimi alamıyor vb. durumda olabilir.”

Gençlerin ve yeni mezun gençlerin istihdam alanına geçişleri çeşitli zorlukları barındırmaktadır. Bu zorlukların başında işverenlerin tecrübeli çalışan istemeleri ve gençlerin görece tecrübesiz olmaları gelmektedir. Ayrıca işverenler yeni mezunlara düşük ücret teklif etmekte, sosyal güvencenin yetersizliği ve dengesiz çalışma saatlerindeki gibi şartları zorlaştırarak gençlerin işsizlik sürecini uzatmaktadır. Eğitim hayatındaki yetersiz uygulamalı stajlar mezun olduktan sonra dezavantajlı duruma sebep olmaktadır. İş arama kaygısı gençlerin gündelik hayatlarını oldukça etkilemektedir.

3.1.2 EĞİTİME DEVAM ETMEK

Eğitim hayatına devam etmek isteyen katılımcılar, çalışmaya başlayıp maddi gelir elde ettikten sonra öğrenimlerine devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Maddi gelir olmadan yüksek lisans için zorlandığını ifade eden Bahar için önce çalışma hayatı gelmektedir. Maddi

ve manevi zorluklar nedeniyle önce iş bulup kendini geliştirmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir.

“Yüksek lisans aslında düşünüyorum ama yüksek lisans da yapabilmek artık hani daha çok maddi ve manevi zorluk olduğu için önce işe girip kendimi bir tık daha geliştirdikten sonra hayatım nasıl şekillenecek ona baktıktan sonra yüksek lisans yapmayı düşünüyorum. Onu da burada değil, yurtdışında yapmayı planlıyorum. Onun için de yine dediğim gibi çalışıp biraz birikim yapmam gerekiyor.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Aynı şekilde Eylem de doktora yapmayı düşünmesine rağmen, gelecekteki belirsizlikler ve işsizlik endişesiyle önceliği iş bulmaktır; çünkü bu aynı zamanda kendisi için “garanti” anlamına gelmekte, “kafa rahatlığı” sağlamaktadır.

“Devam etmeyi düşünüyorum, doktora yapmayı düşünüyorum. Ama şeyi net söyleyebilirim şu an mesela bu sene doktora girsem yine işsiz bir insan olsam yine de mutsuz olacağım. Çünkü gelir elde etmek benim için çok önemli. Dediğim gibi şey bir zamanda olsaydı yani puanımı yani şunu bilsem YDS ve ALES’ten 90 yaptığımda şahane bir kadro açılacak ve orada olacağımı bilsem iki senemi üç senemi buna ayırıp çalışırım ama öyle bir garantimiz yok. Akademide böyle bir garanti yok yani o yüzden çok şey benim için. Kendimi bütün her şeyimi ona veremem. Ayrı bir garantim olması gerekiyor. Tabi şunu da biliyorum. Hem çalışma hayatı hem akademi ikisini birden yürütmek çok zor. Ama mecbur yürüteceğiz yani çünkü o kafa rahatlığı gerekiyor.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Elif ise devlet memurluğunda kariyer yapmanın kendisi için uygun olmadığını düşünmektedir. Mesleki olarak gelişim sağlamayan bir işi tercih etmek istememekte ve daha fazla eğitim almayı düşünmektedir. Ancak, eğitim alabilmek için birikim yapma ihtiyacı hissetmekte ve bu noktada KPSS’ye hazırlanıp memur olmak onun için bir seçenek olarak görünmektedir. Memuriyeti uzun vadeli olarak düşünmemekte, kısa vadeli ve asıl hedefine ulaşabilmesi için basamak olarak görmektedir. Eğitime devam etmek istihdamı garantilemediğinden katılımcılar bu konuda tereddüt sahibirdirler ve önceliklerini istihdam edilmekten yana kullanmaktadırlar.

“Şu an kararsızım ben o konuda. Yani aslında olabilir ama biraz şeye bağlı. Mesela KPSS’ye hazırlanıyorum, olur da atanırsam ben uzun bir süre devlet memurluğunda devam edebileceğimi düşünmüyorum devlet memuru olarak çünkü bana hitap eden bir iş değil aslında. Mesleki olarak çok geliştirici bir şey değil. Daha çok olduğun yerde sayıyorsun ya da yaptığın işler belli. Bu seni çok yukarıya taşıyor memurluk. Mesleki anlamda büyük şeyler katmıyor. O yüzden şey gibi düşünüyorum bu süreci de, belli bir miktar kazanç elde edeyim, en azından kıyıda köşede bir miktar birikmiş param olsun. O parayla da işte yüksek lisans mı

yapacağım, eğitim mi alacağım, bunları yaparım diye düşünüyorum. Memurluk benim için biraz böyle bir yerde aslında meslek olarak.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Eğitime devam etmek isteyenler için bu durum, maddi kazançlarına bağlı olarak değişmektedir. İş bulmanın birtakım belirsizlikleri netleştireceğini ve maddi bağılılığı ortadan kaldıracaktır.

3.1.3 REFERANS VE GÖRÜNMEZLİK

Eylem, tanıdık aracılığıyla işe girmeye biraz daha mesafeli oluşundan bahsederken “liyakat”i önemseydiğini de belirtmiş ancak Türkiye’de işleyişin referans (tanıdık) olmaksızın mümkün olmadığını ve bu sebeple işe girmenin zorluğunu bizzat tecrübe ettiğini ve bunun yakın çevresinde de benzer şekilde işlediğine tanık olduğunu ifade etmiştir. Uzun zamandır iş ararken aracı olması için kimseyle irtibat kurmamışken yakın zamanda artık tanıdığı kişilere de CV’lerini ulaştırmayı denediğini söylemektedir. Özellikle ismi duyulmuş ve nispeten kurumsal STK’larda dahi bunu gözlemledikten sonra hayal kırıklığı yaşadığını söylemiştir.

“İnsanların tanıdığı kişilerle çalışması güzel bir şey ama bir yandan da hiç adil değil, belki x bir kişi senden daha nitelikli ama sen o kadroyu kapıyorsun gibi bir şey var. Benim çok STK’da çalışan arkadaşım var onlarla da konuşuyordum, ya bu kadar gururlu olma at birilerine CV’ni işte tanıdıkla işliyor bu işler hep, ama yani mecbur onu da yapmaya başladım artık. Atıyorum insanlara beni de bir işe sokun yazmıyorum da hani. Aklınızda olsun bir şey olursa bana haber verin gibi mesela söylüyorum yani. Tabi ki şeyden çok rahatsız olurum yani hiç hak etmiyorsam onu biri beni işe aldıysa ben onu kabul etmem. Bazı değerlerim var onu korumak da önemli. Para kazanacağım diye o değerlerimi de alt üst edemem gibi geliyor bana, o yüzden böyle insanların çıkıp da tanıdık ara falan demesi... Tabi ki Türkiye’de işlerin böyle yürümediğinin farkındayım ama liyakati çok önemsiyorum yapacak bir şey yok.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Şeyma, İstanbul Üniversitesi gibi köklü ve alanında önemli değeri olan bir üniversiteden mezun olmasına rağmen artık bunun pek anlam ifade etmediğini söylemektedir. Bu durum, iş arayan gençlerin sadece eğitim seviyelerine veya üniversite mezuniyetlerine güvenemeyeceklerini, aynı zamanda öne çıkabilmek için stajın ve referansın da gerekliliğini vurgulamaktadır.

“Full referanssız iş bulmanın biraz daha zor olduğunu düşünüyorum. Eğer çok böyle hani havada karada kapılacak yerlerden mezun değilseniz veya çok şeyleriniz yoksa hani CV’nizde daha önce iyi stajlar vesaire yoksa zor oluyor. İstanbul Üniversitesi mezunu olmak bile yetmiyor yani mesela hukuk alanındaki yani ilk 3 dörtten biridir ama yine de. Çok sayıda

insanlar yapışınca bir de belki bizim de aramızda daha mı fazla bilmiyorum. Kontenjanlar düşürmüş olabilirler. Öne çıkacak bir stajınız, bir şeyinizin olması gerekiyor sanki ya da bana denk gelmedi. Yani bilmiyorum.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Sena da referans kısmına dikkat çekmekte, okuduğu bölüm, yaptığı stajlar veya nitelikleri uygun görünse dahi işe alımlarda hayal kırıklığı yaşadığını ve ne kadar uygunsa bile “tanıdık” aracılığıyla işe girilebileceği şeklinde ifade etmektedir. İşe alımlarda nitelikten ziyade referansın daha etkili olduğunu, bağlantıların önemli rol oynadığını söylemektedir. İş arayan gençlerin yaşadığı bu tecrübe umutsuzluğu artırmakta ve iş arama süreçlerinde yaşanan eşitsizliği göstermektedir.

“Mesela bir iş görüşmesine giriyorum, şu kadar yıl tecrübe istiyor yazıyorlar, yani uygunum da. Bayağı iş tanımına açık açık uygunum, bölümüm uygun, tecrübem uygun, bildiğim programlar uygun, ki ekstrasını da biliyorum, gayet iyi geçiyor her şey, ondan sonra o iş olmuyor, sonrasında hep girip bakarım mesela şirketlerde kişilerde gözükür ya kim çalışır diye, hep girip bakıyorum mesela kimi almışlar diye, sonra bakıyorum bir tane çocuk var 2 ay staj yapmış onu almışlar. Bence çok iyi program biliyor olabilir onu bilemem ama mesela portfolyosuna da baktığımda o kadar iyi işler çıkardığını görmüyorum ya da bir tane bakmıştım yine yeni giren biri o da, şirketin bir şey müdürünün bir akrabası sanırım, aynıydı.”

(Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

Başvurduğu işlerden geri dönüş alamayan Feyza, tecrübesi olmasına rağmen karşılaştığı durumlarda görünmezlik hissiyle kendisini “hayalet”e benzetmiştir. Ücret beklentisini düşürmesine rağmen geri dönüş alamaması işe alım sürecinde sadece maddi faktörlerin belirleyici olmadığı, iş arayan gençlerin karşılaştığı sistematik engellerin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Şey sanki hayalet gibi geziyorum kimse beni görmüyor, çalışıyorum kapıyı ben yokmuşum gibi devam ediyor, dönüyor orası. Bir ara şeyi düşündüm acaba ücret beklentisi kısmı var ya, onu mu çok giriyorum acaba diye düşündüm onu düşürdüm, yok onunla da alakalı değilmiş. Başvurduklarımın yarısı da belki ücret beklentisini sormayan yerlerdi, oralar niye aramadı o zaman diye düşünüyorum. Ne bileyim, deneyim olarak çok yüksek yerlere de başvurmuyorum. 5 yıllık deneyimli arıyorlardır oraya da başvuruyorum, 3 yıllık deneyimim var tamam altında ama hani daha öğretmeye istekli bir ekiptir ya da ne bileyim 1 yıllık deneyimle arıyorlardır ben 3 yıllık deneyimliyimdir çok çok karşılıyor olmam gerekiyor onların beklentisini, belki ücrette anlaşıyor olmamız gerekiyordur ama onlar da aramıyor.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Feyza’nın hayalet tanımlamasına benzettığı iş başvuru sürecinden Ayşe de bahsetmektedir. Ayşe’nin yaşadığı durum ise staj yaptığı yerin vaadiyle ilgilidir. Staj sonrası okuduğu

bölümde devam etmek isterken staj yeri onu işe alınacağına dair umutlandırmış ancak mezuniyet sonrası yaptığı başvuruyla hiçbir geri dönüş alamayınca derin bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Feyza'dan farklı olarak Ayşe'nin yaşadığı durum yeni mezun gençlerin karşılaştığı durumla alakalıdır. Staj yapmak deneyim açısından gençlerin önünü açacak gibi görünse de pratikte durum daha farklı olabilmektedir.

“Üniversiteden mezun olmadan birkaç ay önce zaten üniversite stajını yapmıştık. O süreçte yani bu bölümde çalışacağıma emindim çünkü orada çalıştığım işte müdürler oranın başları falan hani işte “sen mezun ol seni burada başlatırız” gibi cümleler kuruyorlardı. Benden çok memnunlardı. E ben de kesin gözüyle bakıyordum. Hani bir de T.’de çalışmak hani büyük bir şeydi yani, ama sonrasında üniversiteden mezun oldum. CV hazırladım, işte bir heves gidiyorum veriyorum falan oralara, kimseden ses çıkmıyor. Hani sanki bana bunları söyleyenler onlar değilmiş gibi. Öyle olunca biraz hevesim kırıldı aslında. Sonra ben bu bölümde çalışamayacağım gibi hissettim.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

İş arayan genç kadınların istihdam edilebilmek için yaşadıkları durumlardan olan referans/tanındık gerekliliği ve süreçteki liyakatsizlik, hayal kırıklığı ve umutsuzluğa sebep olmaktadır. Bununla birlikte iş bulma süreçlerinde yaşanan eşitsizlik, stajlardan sonra yaşanan vaatlerin gerçekleşmemesi süreci zorlaştırmaktadır. Başvurularından hiç dönüş alamamaları kendilerini hayalet-görünmez gibi hissetmelerine sebep olmaktadır. İşe alım süreçlerinde şeffaflık olmayışı, niteliklerine rağmen iş bulamamaları umutsuzluğa, görünmezlik hissine sebep olmaktadır.

3.2 NEET OLMAK VE İŞSİZLİK SÜRECİYLE YAŞANAN YOKSULLAŞMA

NEET kategorisi istatistiksel olarak kullanılmaktadır. Ancak gündelik hayat içerisinde kullanılan bir kavram değildir. Bu bölümde ele alınacak ilk soru bu kavramın içine dahil olan kadınların kendilerini nasıl tanımlamakta olduklarıdır. Görüşme yaptığım kadınların bir kısmı bir süre çalışmış ve halihazırda aktif iş arayan, bir kısmı ise şu anda iş aramayan ama daha önce çalışmış kadınlardan oluşuyor. Bu bölümde hem eğitim hayatında olmadıkları hem de istihdam alanında olmadıkları bu süreçte kendilerini nasıl tanımlıyorlar, belirsizlik diye adlandırdıkları bu süreç nasıl bir süreç, öğrenci olmak ile işsiz olmak arasındaki farklar ve yaşanan çok boyutlu yoksulluk sürecini dört başlıkta ele alacağım.

3.2.1 NEET KADINLAR KENDİLERİNİ NASIL TANIMLIYOR?

NEET olmak nedir, neye işaret etmektedir süreçleriyle birlikte yapılan araştırmalardan bahsederken acaba bu tanımlamanın içine dahil olanlar kendilerini nasıl tanımlamaktadırlar? Görüşmelerde katılımcılara bu tanımlamadan daha önce haberdar olup olmadıklarını sordum. 9 katılımcı içerisinde bu tanımlamayı yalnızca biri biliyordu. Kendilerini nasıl

tanımladıkları, toplum içinde kendilerini nasıl konumlandıklarını sorduğum zaman tanımlamalar, “yol arayan, işsiz, iş arayan, ne yetişkin ne çocuk, anne, çaresiz, eğitilmiş kesim, eğitilmiş ev hanımı” şeklindeydi. Bu ifadeler aynı zamanda NEET durumunda olan kişilerin ruh haline dair de ipucu vermektedir. Çaresizlik, yol ve umut arayan kişi olmak, henüz yetişkinliğe geçememiş arada kalmış olmak veya çocuğu varsa annelik gibi.

“Yol arayan, iş arayan işsizim yani. Hani çok intension (niyetlenilmiş) bir ara değil sonuçta hani çaresizlik arası umut arıyorum bulursam kurtulurum, bulamazsam devam eder başka işlere evrilir falan filan ama ara uzayabilir, gibi gibi.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

“Ben kendimi eğitilmiş kesimin içine dahil ediyorum ya da mesleki olarak bir donanımım olmasa da bence insan olarak bir donanıma sahibim yani görüş olarak vs. kendimi orada, o noktada görüyorum.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

“Hem çaresizlik hem üzüntü hem böyle bir sinir var.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

“(Okuduğu makaledeki tanıma atıf yaparak) Böyle ne yetişkin ne çocuk kategorisindeyim bence. Yetişkin olmayı aşırı istiyorum.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

“Çalışmayan eğitilmişler.” (Derya, 29 yaş, Evli, Psikoloji Yüksek Lisans)

“Anneyim diyorum yani. Eskiden çok şey geliyordu, utanç verici geliyordu ama şu anda iş olarak bakıyorum, bu çocuk büyüyecek. Evet, bugün bunu yapacak. Yani benim iş tanımım bugün Enes’in yemeklerini tam yemesi. Yapılacak faaliyetleri güzel uyum sağlayarak katılması ve yeterince enerjisini atıp yatağa vaktinde girmesi, gece kesintisiz uyuması. Yani şu anki iş tanımım tamamen bunları gerçekleştirmek üzerine.” (Zeynep, 27 yaş, Evli, Çocuk Gelişimi ve Psikoloji)

“Ev hanımı olarak tanımlarım şu anki durumumu. Eğitilmiş ev hanımı diyebilirim.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Ne eğitimde ne de istihdamda kavramı henüz çok bilinmeyen ve görece yeni bir kavram. Bununla ilgili görüşme yapacağım zaman kavramın böyle bir sınıflandırmayı içerdiğini açıkladığım bazı katılımcılar kavramın kendilerini rahatsız ettiğini, hoşlarına gitmediğini, çok boş hissettirdiğini ifade ettiler. Derya, kavramı araştırma sürecinde ona ulaştığım zaman öğrenmiş ve kavrama dair hissettiklerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Tuhaf hissettim. Dışlanmış hissettim bir an. Kötü hissettirdi ilk başta. (...) Bir an siz öyle deyince ilk başta şaşırdım. Ama sonra bunun hani bir sınıflandırma olduğunu. Hani benimle ilgili bir durum olmadığını, şey böyle sınıflandırılıyor.” (Derya, 29 yaş, Evli, Psikoloji Yüksek Lisans)

Esra Kaya Erdoğan (2021) üniversiteli işsizliği üzerine yaptığı araştırmada iş arama sürecinde yaşanan motivasyon kaybıyla iş arama sürecinin önemsiz hale geldiğini, yorgunluğa, yılgınlığa dönüştüğünü belirtir. Bu gayret karşısında yaşanan yılgınlık ise bir

noktadan sonra iş aramaktan vazgeçmeye sebep olabilmektedir (2021, s. 135). Richard Sennett (2015) “işe yaramazlık kabusu” olarak tanımlamaktadır bu süreci. Tanıl Bora’ya göre ise, eğitimle elde edilen kültürel sermayenin işe yaramaması, sahada değersizleşmesi, işsizlerin duygusal ve manevi yıkımı yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durumu “öz değer duygusu kaybı” şeklinde tanımlayarak işsizliğin beyaz yakalılarda “aidiyet boşluğu ve kimlik kaybı”na yol açtığını ifade etmektedir (Bora, 2021, s. 64). NEET olma durumundan bahsederken işe yaramazlık, değersizlik olarak ifade eden Eylem’in yaşadığı sıkıntılar, işsizlikle birlikte içinde bulunduğu duygu durumu ve motivasyon kaybı Bora’nın ifade ettiği değer duygusu kaybını göstermektedir. Aslında bir yandan vaktini değerlendirmeye çalışırken diğer yandan yaşadığı maddi engel de önüne çıkmakta ve işsizlik sonucu sosyal hayatının da olumsuz etkilendiğini belirtmektedir.

“İşe yaramaz hissediyorum çok fazla. Değersiz hissediyorum yani böyle şey gibi geliyor evde olmak kalk yemek ye, yapacak hiçbir şey yok evde geçiyor bütün günüm. İşte ben kendime iş yaratıyorum İngilizce falan ama o da olmasa gidiyorum bazen böyle bir isteğim olmasa mesela sadece işe gideyim geleyim niyetinde bir insan olsaydım çok kötü yani başka hiçbir şey yapamıyorum yani en fazla kitap okuyabilirsin, bir şey de izleyebilirsin çünkü çıkıp gezecek şurada gideyim şunu yiyeyim şunu yapayım öyle bir maddi şeyin de yok yani. Her gün çıkıp olmuyor, sıkıldığında bunaldığında onu yapıyorsun ama her Allah’ın günü onu yapamıyorsun... Bir de benim iş başvurularımda ret aldım mı tamam en kötü benim zaten sürekli bir kendimi sorgulama. Ne kadar bilsem de yani ben bunun alt yapısını sosyolojik olarak biliyorum ya da işte bu işsizlik sadece benim sorunum değil bu ekonomik krizi de ben yaratmadım. Bir de bu ekonomik krizde iş aramak ayrı bir mevzu ama yine de dönüp dolaşıp oku kendine çeviriyorsun ben eksikim herhalde, ben yetersizim, olmuyor yetersizlik eksiklik işe yaramazlık ne ararsan var bu süreçte.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Kadınların yaşadıkları bu durumun çok boyutlu etkileri vardır. Yükseköğretim mezuniyeti sonrası kültürel sermaye edinen genç kadınları işsizlik süreci işe yaramaz hissettirebilmektedir. Çocuk sahibi olan kadınların anne olarak kendilerini ifade etmeleri, evli kadınların “ev hanımı” veya “eğitilmiş ev hanımı” olarak kendilerini tanımlamaları, “yol arayan” ifadesi, “çaresiz” hissetmeleri NEET durumundaki kadınların durumuna dair ipucu vermektedir.

3.2.2 YETERSİZLİK, BELİRSİZLİK: “HANGİ KAYAYA TIRMANAYIM, HANGİ YOLDA GİDEYİM.”

NEET olmanın en etkilendiği kısımdan bahsederken Sena da yetersizlik hissine vurgu yapmaktadır. Kendi yeterliliğini sorgularken bir yandan da maddi yetersizliği sorguladığını

ve bu duruma üzüldüğünü ifade eden Sena kendini geliştirmek için çaba harcamaya devam etmektedir.

“Kendimi yetersiz görme olabilir, çok oluyor çünkü. Kendimi yetersiz görme dışında maddi olarak yetersizlik olabilir ya da kendimi sorgulama hissi, yeteri kadar iyi değil miyim. Tabii ki de hani buna ben karar veremem, bilemem hani iyiyim ya da kötüyümdür ama bu yüzden hep kendimi geliştirmeye çalışıyorum zaten ama dediğim gibi kaç yıllık tecrübem var zaten bu alanda o yüzden beni biraz üzüyor.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

Ayşe, hava lojistiği bölümünden mezun ve evli, NEET olmak üzerine konuşurken şu anda verimli olduğunu düşündüğü dönemleri evde geçiriyor olmasını “üzücü” karşıladığını ifade etmektedir.

“Okuyup evde kalmak yani boşuna okumak gibi. Boşuna bir zaman kaybı gibi. Tanımlayabilirim, çünkü hani okudum ve şu an okuduğum bölümde çalışmıyorum. Zamanımı evde geçiriyorum. Aslında tam çalışacak yaşta olan yani en verimli olduğum zaman belki şu anki yaşlarım bunu evde geçiriyor olmak aslında. Bu yani. Üzücü bir şey aslında.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Şeymanın NEET olma sürecinde en etkilendiği şey “belirsizlik” içinde olmasıdır. NEET olduğu bu dönem içinde ne yapması gerektiğini, hangi yoldan ilerlemesi gerektiğini bilememekte ve üstesinden gelmekte zorlanmaktadır. NEET olmayı bir dağ önünde durmaya benzetmektedir.

“Hayatımın belirsiz olduğunu hissetmek iyi bir yolda yürümediğini hissetmek, yol belli olsa yolun zorlukları dersin. Şu dersin bu dersin, hani yine üstesinden gelirsin. Çünkü önünde ne yapacağın belli az buçuk, engel var onu atlamak, ama NEET olunca kendini bir dağın önünde gibi hissediyorsun. Hangi kayaya tırmanayım, hangi yoldan gideyim ki sonunda bir yere varsın hani yol da belli değil. Yolu senin açman lazım. Çok zor bir şey o yüzden.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Feyza ise bu süreçte istihdamda olamamayı “gurur kırıcı” bir şey diye ifade etmektedir. Eğitime devam etmemek onun için bir tercih iken motivasyonu, isteği, tecrübesi, eğitimi varken bilgisi ve deneyiminin piyasada karşılığını alamaması ve istihdamda yer alamamak onu duygusal olarak da olumsuz etkilemektedir.

“Eğitimde olmamak zaten benim tercihim. İstedim ve olmadı gibi bir şey yok orada ama istihdamda olamamak gurur kırıcı bir şey haline gelmeye başladı. Sektörde insanlardan çok olumlu dönütler alınca ve kendim de bu konuda özgüvenim yüksek olunca diyorum ki ben neden sektörde görünmüyorum çünkü isteğim var, motivasyonum var, bilgim de var ne bileyim disiplinim de var buna dair, neden bir karşılık bulamıyorum bu alanda, neden ghostlanıp (görünmez hale getiriliyorum) duruyorum şirketler tarafından diye düşünüyorum. Bu şey olmuyor yani sosyal hayata katılamamak, kültürel hayatta geride kalmak ne bileyim

alışveriş rutinimi yerine getirememekten ziyade bilgimin ve deneyiminin ve özgüvenimin bir yerde bir karşılık bulamaması beni olumsuz etkiliyor.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Bununla birlikte Feyza’nın işsizlik sürecinin yarattığı belirsizlik geleceğe bakışını da şekillendirmiştir. Yaptığı iş görüşmelerine göre gelecek hayallerinin de değiştiğini belirtirken bu hayallerin çalışma şartlarına bağlı olduğunu da belirtmektedir.

“Mesela iş görüşmelerinde iş görüşmesi yaptığım şirkete bağlı olarak gelecek beklentim müthiş değişiyor. A. Şirketi ile görüştüğüm zaman 1 yıl sonra sabah 6’da uyanan aşırı mutsuz robot gibi işe gidip gelen bir insan olacağım diyorum yakın gelecek için diyorum, ama bir V. Şirketi ile görüştüğüm zaman inanmıyorum çok güzel görüşme koşulları ve ben muhtemelen çok fazla gezeceğim yurt dışına gidip geleceğim rahat rahat. Ne bileyim hani tek başıma eve çıkacağım belki gibi şeyleri daha fazla hayal edebilir oluyorum ama hani bir iş görüşmesi yapmadığımda gelecekle ilgili hiçbir hayalim ya da beklentim yok çünkü iş görüşmeleri çerçevesinde şekilleniyor.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

İş hayatına giriş yapamayan gençlerin zorlandıkları bu işsizlik sürecinde kendilerini yetersiz hissetmeleri özgüvenlerini etkilemekte ve plan yapmalarını engellemektedir. Ne yapacaklarını bilemeyen gençlerin yaşadıkları bu belirsizlik, geçmiş eğitim hayatlarını ve tercihlerini sorgulamalarına sebep olmaktadır. Gelecek kaygısı yaşayan gençler kendilerine yol çizmekte zorlanmaktalar ve verimli olduklarını hissettikleri bir zamanda evde geçirdikleri bu süreç, kendilerine zaman kaybı gibi hissettirmektedir.

3.2.3 ÖĞRENCİ OLMAK, İŞSİZ OLMAK

Bahar, NEET olmanın maddi engellerinden bahsederken öğrenci olmaya kıyasla öğrencilik döneminde ailenin maddi olarak daha fazla destek olduğunu ve öğrenci olmanın avantajlarının da bulunduğunu ancak şu anda hem ailenin desteğinin azaldığını hem de öğrenci olmadığı için indirimlerden yararlanamadığını ifade etmiştir.

“Eğer okulum olsaydı şu an üniversiteye devam etseydim şu an öğrenci olduğum için bu kadar zorlanmayacaktım. Birçok fırsattan yararlanmış olacaktım. Öğrenci olmadığım için normal bir birey olduğum için herkes gibi ben de her şeyden tam olarak yararlanıyorum. Birinci sorunlardan biri. İkinci olarak da eğer öğrenci olsaydım ailemin bana desteği daha farklı olacaktı. Daha fazla her günümü düşüneceklerdi ve ona göre bir bütçeyle bana ayırım yaparlardı ama şu an çalışmadığım için iş aradığım için, ailemin desteği de farklı oluyor tabii.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Eylem için öğrencilik süreci biraz daha çok ürettiği ve bu üretimle tatmin duygusunu yaşayabildiği bir süreçken öğrenciliğin bitmesiyle başlayan işsizlik evresinde kendisini “işe yaramaz” hissetmeye başladığını söylemektedir. Ailesinin bu konuda baskı yapmadığını

ancak kendisinin bu durumdan oldukça rahatsız olduğunu ifade etmekte çünkü okulun bitişyle sosyal olarak eskisi kadar aktif olmadığını dile getirmektedir.

“Yüksek lisans bitireyim diye bir şeyim vardı. O zaman çok rahatsız olmuyordum, ama tabii şu an çok rahatsız oluyorum. Dedim gibi benim aileden yana hiçbir şeyim yok yani ailemin bana herhangi bir baskısı yok bu konuda gerçekten çok şanslıyım. (...) İşe yarıyor hissediyordum önceden. Öğrencilik zamanında lisans ve yüksek lisans ikisinde de. Bir şey üretiyordum yani kendi kendimi tatmin ediyordum. Bir de işte sosyal ilişkiler. Sosyallik okulda daha fazlaydı. Okula gidip gelmek çok güzeldi. Ben zaten okulu sevdiğim için okula gidip gelmek benim için şahane bir şey. O olmadı yani eee öğrencilikten çıkış ve yetişkinliğe geçiş dönemim bence bu.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Eğitimde olmak gençler için hem ailede hem de sosyal hayatın içinde destek gördükleri bir konumken; oysa işsiz olmak daha dezavantajlı bir süreçtir. Öğrencilere sağlanan imkanlar (indirimler, sosyal haklar vs.) işsizler için sağlanmadığından öğrencilikten işsizliğe geçiş katılımcıların aktardıklarına göre daha zor görünmektedir. Eğitim hayatından sonra ekonomik olarak bağımsız olmayı beklerken, işsizlik problemiyle karşı karşıya kalan gençler maddi ve ruhsal problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. “İşe yaramaz” hissetmeye başlamak, üretken hissetmemek bu durumlardan bazılarıdır. Sosyal olarak öğrencilikte daha aktif olan gençler işsizlik süreciyle kendilerini daha izole etmektedirler.

3.2.4 İŞSİZLİK SÜRECİ VE ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK: “BUNU ALMASAM DA OLUR, ŞUNU YAPMASAM DA OLUR.”

Gençlik ve İstihdam Odak Grup Araştırması (2014) bulgularına göre, mezuniyet sonrası gençlerin iş bulamamalarının sebebini gençler, “çalışma hayatının gerçekliklerinden kopuk ve kendilerini/becerilerini tanıma anlamında yeterli donanımı sağlayamayan bir eğitim”, “üniversite eğitimi ile çalışma hayatı arasında büyük bir boşluk” şeklinde ifade etmişlerdir (Elhan, 2016). İş hayatında yer alamama sebeplerini eğitimdeki eksikliklere bağlayan katılımcılardan Elif, çaresizlik ve yetersizlik hissini eğitimi esnasında yeteri kadar donanım sahibi olamayışlarına bağlamaktadır. Lisans eğitimi esnasında okuduğu Psikoloji bölümünün çalışma hayatında karşılaştıklarına dair pratik bilgiyi vermediğini, 4 sene boyunca kendini tekrar eden bilgilerle eğitim sürecinin bittiğini ifade etmiştir. Yeni mezun olarak iş ararken yaşanan zorluklar, stres ve gerginliğe sebep olurken, çalışmak isteyen gençlerin piyasada emeğinin karşılığını alamamalarına da yol açmaktadır. Bu durumu Elif şöyle ifade etmiştir:

“Mezun olur olmaz çok iş bulabilecek donanıma sahip olmuyorsun. Kendi bölümümden arkadaşarımla konuştuğum zaman da işe başvuranlar oldu, dershanelerde psikolog olarak

çalışmak için. Çoğunun aldığı dönüt şu: Siz yeni mezunsunuz, çok bir vasfınız yok. Gelin biz burada yol-yemeğe sizi çalıştıralım, ertesi sene olur da beğenirsek maaşlı şekilde devam edersiniz. Bir senelik böyle bir şey istiyorlar. Bunu yapanlar da bazıları köklü kurumlar. Böyle olunca tabii insan demoralize oluyor, ben mezun oldum, psikoloğum artık bir unvanım var, böyle bir muamele ile karşılaşıyorum. Buna maruz kalıyorum. İster istemez bu insanda stres oluşturuyor, gerginlik oluşturuyor. Artık kendi paramı kazanmam gerekiyor hani bu hissiyat oluyor ister istemez.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Psikoloji bölümünün bir “pazar” yeri haline geldiğini söyleyerek lisansta verilmesi gereken bilgilerin verilmeyerek ayrıca sertifika eğitim programları almaları gerektiğini, öğrenmek istedikleri ekollere göre ayrıca maddi bütçe ayırarak okul dışında eğitimlere mecbur olduklarını ve bunu belirli denetimlere de tabi olmadıkları için yaşadıkları zorluklardan bahsetmiştir. Meslek yasasının olmadığına ve eksikliğine işaret ederek psikoloji alanının denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Zaman zaman çaresiz diye tanımlayabilirim çünkü böyle hissettiğim çok oluyor mesleki anlamda özellikle. Kendimi yetersiz hissediyorum çünkü bize verilen lisans eğitimi bence çok yeterli bir eğitim değil. Yani donanım sahibi olmak açısından. Her sene böyle bir önceki senenin bir tık tekrarı gibi oldu. Hep teoriye dair bir şeyler görüldü ki aslında bizim alan çok böyle sahayla iç içe olan bir alan özellikle klinik alanı. (...) Pratiğe dair hiçbir şey görmedik diyebilirim neredeyse. Lisans döneminde özellikle verilmiyor size bu dersler. Çünkü bizim alan gerçekten biraz pazar haline dönmüş durumda. Mezun olduktan sonra sertifika alabilmek için para harcamanız gerekiyor. (...) Yani piyasada çok şey böyle denetim yok, denetlenmiyor pek fazla. Bizim zaten meslek yaşamız da yok, o yüzden psikolog olmayanlar bile bir noktadan danışan görebilir vaziyette şu anda. O yüzden mezun olduktan sonra donanımlı olunmuyor sanırım benim gözlemlediğim bu, deneyimlediğim.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

İşsizlik süreci Kezban Çelik’e (2008) göre gençlerin büyüyebilmesi ve bağımsızlaşabilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu bağımlılık düzeyi ailelerin sınıfsal durumuyla oldukça ilgilidir. Yoksulluk düzeyi yüksek olan, günlük maddi harcamalarda dahi zorlanan gençler iş seçme lüksüne sahip değildirler ve bu durumda her işe razı gelmektedirler. Ancak daha orta ve üst sınıf ailelerde gençler bu işsizlik sürecini bir süre daha erteleyebilmektedirler. Bu durum günlük hayatlarını kısıtlı da olsa idame ettirebilecekleri maddi gelirle bağlantılıdır. Bu durum evlenmeyi, iş bulmayı ertelemeyi beraberinde getirmekte ve ailelerine olan bağımlılığı artırarak işsizliği daha kalıcı hale getirmektedir. Bu çalışma kapsamında da görüşülen NEET durumundaki bireylerin ailelerine olan bağımlılıkları ve gelir yetersizlikleri onları çok boyutlu yoksulluğa doğru sürüklemektedir. Eylem’in bahsettiği örnekte almak istediği eğitim için ablasının maddi

olarak yardımına bağılı olması durumunda görüldüğü üzere eğitime erişimi maddi sınırlamalar olunca kısıtlanmakta. Burada ablasının desteğı hem Eylem'in kursa gidebilmesinin yolunu açmakta hem de Eylem'i aslında rahatlatmayan bir şeye dönüşmektedir:

“İngilizce kursuna gittim. Onu ablam ödedi, yani ablam ödemesi o kursa gidemeyecektim mesela, YDS için kurs aldım geçen sene, o var. Kendi maaşınız olmayınca her açıdan engellenirsiniz, her türlü harcamada onu düşünüyorum benim için hiç iç rahatlatıcı bir şey değil.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Eylem'in ayrıca vurguladığı kısım ise evlilik konusudur. Erkek arkadaşı var ve evlenmeyi düşünüyor ama evlilik öncesi iş bulup öncelikle kendi ayakları üzerinde durabilmeyi istemektedir. Kendi deyimiyle ne babasına ne de erkek arkadaşına “bel bağlamamalı”. Ancak iş arama süreci uzadıkça evlilik süreci de uzamaktadır.

“İş arama sürecinde bir kadın olarak tabii daha çok zorlanıyorum. Erkek devamlı pohpohlanmış. Devamlı çok yüksek özgüvenli davranıyor erkekler. Kadın olarak daha çok acı yaşıyorum, çünkü biliyorum ki ben hiç kimseye bel bağlamamalıyım. Kimseye güvenmemeliyim. Ben kendi ayaklarım üzerinde durmalıyım. Ben babama güvenmiyorum. Erkek arkadaşım var şu an. Evlenmeyi de düşünüyorum onunla ama mesela ona da bel bağlamak istemiyorum. O kadın olmanın kritikliğini orada yaşıyorsun. Tek olmalıyım, aman kimse bana şey yapmasın çünkü kendine o kalkanı oluşturmak zorundasın.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Elif'in vurguladığı kısımda ise bu bağımlılığın hem maddi hem de manevi boyutu açığa çıkmaktadır. Aksu Bora (2021) bunu “uzatılmış çocukluk” şeklinde tanımlamaktadır. Bora “çocukluğun uzaması, yetişkinliğe geçişin ertelenmesi, dolayısıyla kendi kararlarını verebilen, hayatını denetleyebilen bir kişi olabilmenin de uzak bir geleceğe kalması” anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bu araştırmada da Aksu'nun bulgularına benzer şekilde Elif'in deneyiminde iş bulma süreçlerinin uzaması, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birine bağılı olmaları sadece maddi olarak değil “psikolojik” olarak bir rahatsızlık hissetmeye de yol açmaktadır. Gençler yapmak istediklerinin ve becerilerinin kısıtlandığı bir süreçte girmektedirler. Bu süreç onları hem maddi hem de manevi anlamda yıpratmakta ve umutsuzluğa düşürmektedir. Mezun olmak ve mesleki unvana sahip olmak, iş bulabilmek için yeterli olmamaktadır. Yaşadıkları maddi engellerden dolayı yapabilirliklerini kısıtlamaktadırlar.

“Şu an kendi kazancım yok, kendi kazandığım bir para yok. Dolayısıyla ihtiyaçlarımı şu anda annem karşılıyor. Bir noktada ben bundan rahatsızlık duyuyorum psikolojik olarak, artık mezunum. Normalde bir mesleğim var iş sahibi olmam lazım bir yerde çalışmam lazım. Bunu

şu anda yapamıyorum. ... İşsiz olmuş oluyorsun ve kendi maddi ihtiyaçlarını kendin karşılayamıyorsun, bir gelirin de olmadığı için. Biz çoğumuz arkadaşlarımla konuştuğumuzda da hepimiz kendi ailemize bağımlıyız maddi anlamda.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Elif ise maddi olarak annesine olan bağından bahsederken harcamalarına koyduğu kısıtlamadan şöyle bahsetmiştir:

“Kendi kazandığım para değil, belki kendi kazandığım para olsa daha rahat harcayabilirim bir şey alırken, öyle düşünmeden. Bu sefer hani annemin parasını harcadığım için şey gibi düşünüyorum, bunu almasam da olur, şunu yapmasam da olur.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Bahar, gündelik küçük ihtiyaçlarda dahi aileye bağlı olmayı onların hakimiyeti altında olmak şeklinde ifade ediyor. Bahar’a göre, ailenin ev ihtiyaçlarında büyük masraflar konusunda beklentisinin olmadığını ancak “kendi kendine yetebilmeyi” beklediklerini, “küçük masrafları” dahi karşılayamadığın zaman onların hakimiyetinde yaşamak demek olduğunu söylüyor.

“Her anne baba, şu an geçim çok zor evde 5 kişi yaşıyorsan ve eğer 18 yaşını geçtiysen, bir şeyler yapabilme yeteneğin varsa karşında bir gelir bekliyor iyi ya da kötü yani. Tabii evi geçindirsin, elektriğini suyunu doğalgazını ödesin değil de kendi kendine yetebilsin. Zaten büyük masraflarını biz onun geçindiririz mantığıyla bakıyor. Ama işte o küçük masraflarını bile geçindiremiyorsa, benim burada içtiğim bir çayın ücreti bile onun kredi kartına, banka kartına yansiyorsa ister istemez onun hakimiyeti altında yaşıyorsun demek oluyor. Bu da sıkıntı yaratabiliyor.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Feyza’nın işaret ettiği kısımda ise işsizlikle başa çıkma stratejilerini ve maddi sıkıntılarının gündelik yaşam içerisindeki tercihlerini nasıl etkilediği görülmektedir. Maddi sınırlamalar, kişisel harcamaları kısıtlayabilir, hatta temel ihtiyaçları bile zorlamaktadır. Kendisinin ifade ettiği gibi işsizlik süreciyle yaşadığı maddi engeller sonucunda hayallerini “duvarla örmüş”tür. Günlük gıda alışverişini etkileyecek maddi kısıtlamayla yaşadığı yoksulluk karşısında hayal dahi kurmadığını bu şekilde ifade etmektedir.

“Şeyi fark ediyorum kendimde, şu an mesela işe girsem hayattan ne isteyeceğimi bilmiyorum çünkü şey noktasına çekmişim kendimi, meyve-sebze alabilirim, market alışverişlerimi yapabilirim, bunun dışındaki her şey benim için lüks. Ne bileyim işte mutfağa ahşap kepçe almak benim için lüks mesela ya da pantolon almak, bir atkı almak. Hayatımı devam ettirebileceğim ve devam ettirmedeğimden gerçekten tökezleyebileceğim kadar para harcayabilirim şu an. O yüzden mesela mağazaya dair giyime dair her şeyi unuttum, takıya dair, ondan sonra kozmetiğe dair. Mesela ilk defa geçen gün alışverişe çıktım ve şey oldu öğrenmem gerekiyor baştan, işte ben kaç beden giyordim çünkü şey oluyor ben eğer mağazaya gidip gezersem almak isteyeceğim, hayır bunu yapmamalıyım çünkü almak istersem kendimle

savaşmam gerekecek, “Feyza, hayır onu almamalısın çünkü ileriki aylarda iş bulamazsan bu seni zorlayabilir” gibi. O yüzden tamamen kapatmışım kendimi. Şeyi etkilemiş bu da isteklerimi, ihtiyaçlarımı, hayallerimi her şeyimi duvarla örmüşüm.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Hayalleri işe girmesiyle şekillenebileceğini ve işe girme ihtimaliyle bile yeni hayaller kurabilmeye başladığını ifade eden Feyza ihtiyaçlarını yeni yeni fark ettiğini söylemektedir:

“Düzenli bir gelir sonuçta diye konuşurken erkek arkadaşım, hayal edebilmeye başladık, yurtdışına gidebilir miyiz acaba ya da şöyle şöyle alışveriş yapabilir miyiz, ondan sonra aa evimde bunlar var, bunlara ihtiyacım varmış aslında diye kendime şeyler açmaya başladım, pencerelerimi açmaya başladım. Ama şey değildim mesela işe girme anına kadar bunlara ihtiyaç olduğu, bunları istediğime dair bilincimi ve farkındalığımı yitirmişim. Hobilerimi gerçekleştirmek, mesai gibi işte çalışmamak, birinin bana iş stresi yaşatmaması, benim çok çok mutlu günler geçirmem için de yeterliymiş aslında bir taraftan.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Belirsizliğin diğer yandan plansızlığı da getirdiği süreci Şeyma beklenti düşüklüğü olarak açıklamaktadır. Beklentisini düşük tutmasının sebebini planlar yaptıktan sonra bu planların olmaması veya şartların değişmesine bağlamaktadır. Belirsizlikte kendisini teslim olmuş durumda olarak tanımlamaktadır.

“Hayalim, planım yok çünkü bu kesin olur diyebileceğim bir inancım yok yani beklentim yok diyeyim, beklentim bayağı düşük. O yüzden biraz daha şöyle bir yere vardım son zamanlarda, en son bir yılda 2 yılda falan hani önümdeki fırsatları değerlendiririm, bir top geldiğinde vururum. Ama ne yaşayacağım rızkımı nereden çıkaracağım, bunlar tamamen bana bağlı şeyler değiller artık bunu anladığım ve biraz daha böyle teslim olduğum bir dönemdeyim. O yüzden böyle hani çok sabit planlar yapıp sonra daha hani aa bu olmadı şimdi ne yapacağım duruma gelmemek için çok fazla plan yapmıyorum. Deniyorum. Çok sık hayal kuruyorum ama hani çok plan gibi olmuyor. O kadar çabuk değişiyor ki şartlar.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Bahar bu bağlılığın özgürlük kısmını vurgulamaktadır. Maddi olarak aileye bağlı olunca gündelik aktiviteleriyle ilgili ailesinin müdahalesinin olduğundan bahsetmiş ve aktivitelerini buna göre azalttığını söylemiştir. Bu durum maddi bağımlılığın bağımsızlaşmanın önünde engel oluşuna da bir örnektir.

“Şimdi okula gitmediğiniz için normal dışarı çıkarken bile anneden veya babadan işte sen her gün dışarıdasın, birazcık bunun önünü kessen mi, her gün geziyorsun, bir tık da evde otursan mı bakış açısı geldiği için ister istemez aktivitelerin de kısıyor.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Genç yaşta borç yükü altında olan gençlere bir örnek olarak ise Sena, işsizlik sürecinde en çok hissettiği engelin maddi engel olduğunu, kredi kartı borçlarının olduğunu ve bu durumdan dolayı da sıkıntılarının olduğunu ifade etmiştir.

“Maddi olarak hissediyorum. O beni işe aldıkları sürede zaten maaşım var diye bayağı kredi kartımdan harcama yapmıştım. Şu an onları ödeyemiyorum mesela. En çok problem maddi problemler. Ona sıkılıyorum tabii o da var.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

Yaşadığı maddi engellerden bahsederken cevabını açlık sınırından alarak veren Ayşe “aç değiliz açıkta değiliz” diyerek yoksulluğu ve engelleri mutlak yoksulluk üzerinden düşünerek, isteklerinin ona göre lüks kategorisine dahil olduğunu ve aslında kendi ifadesiyle bunun için çalışma isteğinin “daha rahat” olmak istemesiyle alakalı olduğunu söylemektedir.

“Çok şükür aç değiliz, açıkta değiliz. Böyle düşününce aslında. Biraz da böyle şey isteklerim aslında lüks istekler diyeyim ya da hani ihtiyaç değil mi diyeyim bilmiyorum. Yani bu kişiden kişiye göre değişiyor aslında. Çok şükür hani eşim istediğimiz her şeyi almaya çalışıyor, yapmaya çalışıyor ama mesela ben yani çalışmak istememdeki sebep aslında biraz daha böyle mesela... Rahat. Ya aslında rahatım da nasıl ifade edeceğimi de bilmiyorum. Hani daha lüks mü diyeyim? Ultra lüks mü diyeyim ya öyle yaşamak istiyorum mesela. Hani şu an evimde bir süpürge var. Normal bir süpürge ama robot süpürge de olsun istiyorum. Mesela bunun için çalışmak istiyorum ya da çocuğum bir şey istediğinde benden o aldığım haftalık parayı, hani dur kızım biriktireyim de ondan sonra alayım demek değil de hani hemen alabilmek istiyorum mesela bu rahatlığı kendimde görmek istiyorum. Yani şu anda rahatım, maddi olarak bir sıkıntım yok ama mesela alacağım şeyleri ya da gideceğim yerleri bir süreliğine ertelemem gerekiyor ki biraz para biriktireyim. Rahat gideyim ama çalıştığımda daha rahat olacağımı düşünüyorum bu anlamda.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Ayşe, çalıştığı dönem ile şimdiki dönemini kıyasladığında ise harcama alışkanlıklarındaki değişimden bahsetmekte, çalışırken ki durumunu “özgür” olarak ifade etmekte ancak şu anki durumunu da doğrudan işsizliğe bağlamamaktadır. Evlendikten sonra çalışmayan Ayşe, harcamalarındaki ve sosyal hayata katılımındaki değişimleri evlilik hayatına bağlamaktadır.

“Daha özgürdüm çalışırken istediklerimi kolayca alabiliyordum. Mesela her maaşımı aldıktan sonra kendimi mutlaka bir işte, bir kombin yani işte bir kazak, pantolon etek o tarz şeyler alırdık. Bir makyaj malzemesi mutlaka maaşımı aldıktan sonra bir G. mağazasına girerdim. Yani işte zaten yemek içmek konusunda istediğim ne varsa yiyip içerdim. İşte şimdi biraz daha şeyim yani, bilmiyorum, yaşımdan dolayı da olabilir bu hani. Biraz da hevesim kaçtı. Gerekli görmüyorum zaten evdeyim. Hani niye üst baş kıyafet alayım gibi düşünüyorum bazen. Biraz daha evlendikten sonra kısıtlandı, azaldı bu alışverişlerim, arkadaşlarımla görüşmelerim.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Şeyma, çalıştığı döneme göre çalışmadığı dönemi kıyasladığı zaman maddi konularda eşiyle yaşadığı ve hissettiği durumdan bahsederken ilk aşamalarda zorlandığını, “hesabını vermek” gibi hissettiğini ifade etmiştir. Kişisel olarak harcama yapacağı zaman ihtiyaç derecesini ölçüp “elzem” olup olmamasını düşündüğünü söyleyerek aldığı şeylere bir sebep bulmaya çalıştığını, kişisel harcamalarında zorlandığını aktarmaktadır. Bu durumu acil ihtiyaç olana kadar ertelediğini veya alternatiflerini araştırdığını söylemektedir. Bu acil ihtiyaç sınıflandırması içerisinde dışıya acil durum olana kadar gitmeyi ertelemek veya kuaföre gitmemek gibi durumlar da dahildir. Bu türden durumlara “kamuflej” bulması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

“Para isteme dengesi konusunda biraz zorlandım. Yani kendin de çalışınca ondan hesap vermeden harcamak yani eve de harcıyor olsam kendime de harcıyor olsam ne kadarını eve, ne kadarını kendime harcadığının hesabını vermemek veya istemek zorunda olmamak daha rahattı. İlk başta onunla biraz zorlandım şu an mesela hala yani daha rahatım ama düzenli maaş gibi almadığım için bir ihtiyacım olduğunda birinden para istemek zorunda olmak biraz zor geliyor. Onun dışında kendimce önemsedığım ama hani ev için ya da düzenimiz için çok da elzem olmayan şeyler olduğunda bunu istemeye utanıyorum ve bunun için sanki böyle bir kamuflej bulmam gerekiyormuş gibi hissediyorum bazen, atıyorum ben bir şeye çok özenmişim, işte ne bileyim bakım yaptıracaksın, atıyorum, işte kuaföre gideceksin ya da dişlerime bir şey yaptırmak istiyorum ama çok çok da elzem değil. Hani direk böyle ağrıyorum diyelim ki veya işte çok beğendiğim bir kıyafeti almak istiyorum ama hani her gün alacağım bir şey de değil gibi durumlarda şu anda şeyim biraz hani, onun dışında sürekli tasarruf yapmak işte en uygun yerden almaya çalışmak.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Tüketim biçimlerindeki değişimle ev arkadaşlarıyla birlikte yaşayan Feyza, bu durumu çember daralmasına benzetmiş ve zaman geçtikçe, birikimleri azaldıkça o çemberin rahatsız edecek kadar daraldığını ifade etmiştir. İhtiyaçları arasında bir tercih yapmayı, bunu bir ihtiyaç çemberi içerisinde düşünüp yaptığı sıralamaya göre ihtiyacını karşıladığını söylemektedir.

“Maddi gelirin kısıtlandığında şey oluyorsun, turşuya gerçekten ihtiyacım var mı nar ekşisine gerçekten ihtiyacım var mı? Hani o mutfak robotu ve kepçe aslında çok ihtiyaç gibi görünüyor, turşu da ihtiyaç gibi görünüyor ama hani turşu olmadan da doyabilirsin gibi bir şeye doğru çekiliyor adım adım. Bu ne zaman oldu, bu benim birikimin bittiği noktada geldi bana. Ondan önceki aylarda 3-4 ayda öyle bir gerginliğim yoktu. Çünkü benim birikmiş bir param var, markete gittiğimde bu kadar harcayabilirim ve oradan istediğim her şeyi alabilirim, bir turşu beni batırmaz ya da ne bileyim bir nar ekşisiyle 1 ay daha geçinmem gibi bir düşünce vardı 3-4 ayda. Ama hani son 5. aya, 6. aya doğru hayır yani oradan biriktirsem 300-400 daha

gider 1 hafta meyve-sebze alabilirim gibi bir yere geliyor artık süreç uzadıkça. Olmasa da olurların çemberi içeri doğru çok fazla daralmaya başlıyor ve artık rahatsız edici, olmasa da olur geliyor. Ben hafifledim ve yüklerimden arındım noktasından ya bunu da alamayacaksama kadar daralıyor. Bu yaşta ben bunları niye alamıyorum, bu kadar çalıştım, niye iş bulamıyorum. Markete gittiğinde ufak bir şey alacakken bile bu düşüncelerin zihninde döndüğü bir çember daralmasına geliyor.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

İşsiz olduğunu ev arkadaşlarına çok sonradan söyleyen Feyza, eğer çalışmadığını bilseler bu durumda ilişkilerini etkileyeceğini düşündüğü için bunu uzun süre onlardan gizlemeyi tercih etmiştir. Çalışırken sorunlarını dile getirebilirken işsiz olduğu dönemde daha “uyumlu” olması gerektiğini düşünmektedir.

“Ev içindeki ve ilişki içindeki beni de etkiliyor. Önceki ev arkadaşım 2-3 yıllık birikimin de verdiği bir şey vardı orada ama çalışırken biraz daha sorunlarımı dile getirebiliyordum şundan rahatsızım diye, şu an uyumlu olmak durumundayım çünkü uyumlu olmazsam taşınabileceğim ya da farklı bir ev bakabileceğim ya da kendim eve çıkabileceğim bir şeyim yok, gücüm yok, ekonomim yok ya da ev arkadaşlarıyla yaşadığımda benim için de bu eve kim ne kadar yatırım yaptıysa o evi biraz daha sahiplenen o oluyor, söz hakkı olan da o oluyor. Bu mutfak eşyalarını almaktan mobilya almaya kadar. Şu an mesela ben orada tamamen oda kiralamış konumunda biriyim ve o oda kadar söz hakkım var ve rahatsız olduğum şeyleri daha az dile getiriyorum çünkü rest çekebilecek daha az gücüm var.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

NEET gençler kendilerini sosyal hayatın dışında hissediyorlar mı? Bu açıdan yaşadıkları durumlardan bahsederken Eylem, çalışan insanların daha sosyal olduklarını, toplumsal hayatın içerisinde olduklarını, kendisinin işsiz olduğu için sosyalleşemediğini ifade etmektedir.

“Ben işsiz olduğum için hep hafta içi zamanlarım boş yani herkese zaman ayırabilirim. Ama insanlar mesela hafta sonu boş, çalıştıkları için, o hafta sonunu sana ayırmak isteyecek mi yani iki günleri var bazı arkadaşlarımda bir günü var. O bir günde bir sürü şey yapmak zorunda. Doktor randevusu olabilir, ailesine, kendine vakit ayırmak isteyebilir. Yani o bir gününü sana ayırmak isteyecek mi? O şeyi var mesela. Ben de şunu isterdim tabi. İşe gideyim mesela akşam birileriyle görüşeyim. Sanki işe giden insanlar daha sosyal çünkü o toplumsal hayata karışıyorlar. İş arkadaşlarıyla hiç olmazsa sosyalsin. Tabi ki ben evde hiç sosyal değilim yani en fazla sosyalleştiğim kişi annem babam yine. Ya bir de belli bir yaştan sonra onlarla ne kadar sosyalleşebilirsin. Ben annesine çok düşkün bir insanım, annemi aşırı seviyorum. Ama bir yerden sonra ayrışamamız gerekiyor. Ben de bir yerlere gideyim, yine eve geleyim de (gülüyor) bir çıkayım yani. Öyle düşünüyorum.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Kültürel etkinliklere katılıp katılmadıkları sorulduğunda ise bunun engel oluşturduğu, maddi gelir olmayınca kendilerini bu anlamda da kısıtlı hissettiklerini ifade edenler arasında Eylem,

bilet fiyatlarına vurgu yapmaktadır. Ablasının maddi durumuna bağlı olarak eğer götürürse gidebileceğini, kültürel etkinliklere katılımının ona bağlı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca ailenin de her aktiviteyi daha çok sorguladığını söylemektedir.

“Sosyallik olarak, ama bir tiyatro bileti olmuş kaç para hatta bunu geçen ablamla konuştuk çok yeni yani çok güzel oyunlar falan 700-800 liraya bile biletler var yani korkunç, mesela şimdi ben nasıl gideyim öyle bir oyuna, ablam beni götürürse giderim.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

Şeyma ise ücretli etkinlikleri hayatından çıkardığını beyan etmektedir. Bunlara ulaşmak istediğinde alternatif online (çevrimiçi) seçeneklere yöneldiğini ancak bu durumda dışarıda sosyal hayatın dışında kaldığını belirtmektedir.

“Şeyi tamamen neredeyse hayatımdan çıkardım. Ücretli gidilen sanatsal etkinlikleri, yani ben belki 2 yıldan fazladır belki daha az o süredir paralı bir konsere, tiyatroya gitmiyorum parasını kendim vererek. Bu da bence önemli bir kriter yani. Evet bayağıdır, bedava belediye konseri haricinde Sertap Erener konseri, belki 3 buçuk yıl olmuştur yani 3 yıla yaklaşmış olabilir, hatırlamıyorum en son ne zaman gittiğimi, konser veya şey ya onlar benim cebimi aşıyor çok oldu. (...) Yani şöyle hem kültürel kısmı dediğim gibi daha çok hani internet üzerinden erişilen şeylere erişmek, ücretsiz hizmetlere erişmek gibi yolları tercih ediyorum ve bu benim tamamen kültürel ve sosyal olarak fakir bırakmıyor. İnternette izliyorsun filmi internete düşmesini bekliyorsun, atıyorum evinde sinema yapıyorsun, konseri değil de normal müziği dinliyorsun gibi ama sosyal şeylerini azaltabiliyor çünkü sosyallığın önemli bir kısmı dışarıda muhtemelen para ödenen bir ortamda beraber vakit geçirmeye dayanıyor. Onu alışkanlığından çıkarınca tırnak içinde ortamlarda da olmuyorsun.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Elif, sosyal etkinliklere maddi gelir olmayınca katılmanın zorluğunu içsel sıkıntıyla ifade ederek bu durumun zorluğundan bahsetmektedir.

“Sosyal aktivitelere katılmak için de belli bir miktar gerekiyor, belli bir miktar para harcaman gerekiyor, ayırman gerekiyor. Maddi bir gelirin olmayınca ister istemez böyle bir içsel sıkıntısını da yaşıyorsun.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

Sosyalleşmenin kendisi için lüks sayıldığını ifade eden Feyza ise, İstanbul içerisinde farklı semtte oturan arkadaşıyla görüşemediğini çünkü görüştükleri zaman maddi gider olacağı için tercih etmediklerini söylemektedir. Kafe, sinema, konser gibi sosyal ve kültürel etkinliklere “kendisini kapattığını” onun yerine market alışverişini öncelediğini ifade etmektedir. Yeme-içme gibi daha temel yoksulluk sınırını belirleyen ihtiyaçları önceleyen Feyza için sosyal ve kültürel etkinlikler lüks kategorisinde sayılmaktadır:

“Sosyal olarak tabii çok daha kısıtlı çünkü şeyden bahsediyorum ya markete gidebilirim hani kozmetik almak benim için lüks, tabii ki de sosyal anlamda bir yere çıkmak da lüks. Bir kahve

mi içeriz, yemek mi yeriz, sinemaya mı gideriz, konsere mi gideriz kestiremiyorsun orada ve oraya da tamamen kapatıyorsun kendini. Benim bir arkadaşım var Esenyurt'ta oturuyor. Ben mesela onunla görüşmüyorum. Diyorum ki, biz yan yana gelince çok para harcıyoruz, o yüzden görüşmemeliyiz.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Feyza, başvurduğu iş görüşmelerinde öncesinde deneyimi olmasına rağmen teklif edilen ücretler ve şartlardan dolayı oldukça yıprandığını ifade ederken son kısa süreli iş deneyiminde uzun mesai saatlerini, işçi haklarının kısıtlı olmasını, deneyiminin göz ardı edilmesini ve işyeri ortamındaki rahatsızlığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bundan 2-3 hafta önce bir şirketle anlaştım ben A. diye ama yani şirketin bana uygun olmadığı benim orada çalışamayacağım daha ilk İK (İnsan Kaynakları) görüşmemden belliydi. İK ile görüştüm, telefonu kapattım ve ağlamaya başladım. Dedim ki ben burada çalışmam. Ama bir deneyeceğim. Haftaya başlayacaktım işe, o bir hafta boyunca ağladım. 8.30-6.30 çalışacağım, iş yeri Maslak'ta, hiçbir yan hakkı yok, yeni işe başladığım ve hiçbir şey bilmediğim halimle benzer oranda maaş alacağım, insanların asla birbirine saygısı yok falan ama bir taraftan da şey diyorlar, sen her şeyi biliyorsun zaten. Ya ben her şeyi biliyorsam zaten bana neden bu parayı reva görüyorsunuz birincisi, ben neden bu sosyal haklarla çalışıyorum ikincisi, neden bu mesai saatleriyle çalışıyorum. Günde 10 saat çalışıyorum. Ondan sonra işe gittim ilk gün, döndüm ağlıyorum, ikinci gün gittim döndüm ağlıyorum, üçüncü gün artık şey dedim hayır ben çıkıyorum buradan. Şöyle bir şansım oldu, benim maaşımı düşük tuttukları için dedim ki benim sigortamı bir süre yapmayın ben işsizlik maaşımı almaya bir süre devam edebileyim en azından ve çıkarken de sigortamı yapmadıkları için işsizlik maaşım kesilmemiş oldu.” (Feyza, 26 yaş, Sosyal Hizmet)

Yoksulluk, işsizlik ve eğitim sistemindeki problemlerden bahseden genç kadınların yükseköğretim mezuniyeti sonrası karşılaştıkları problemlerden biri işsizlik olmaktadır. İşsizlik problemi gençlerin birey olarak bağımsız olmalarını ve maddi-manevi engellerle yaşadıkları zorluklarla beraber bu süreçte maddi olarak bağlı oldukları kişilerin desteği olmazsa almak istedikleri eğitimlerden mahrum kalmaktadırlar. Ailelerine olan bağımlılıkları kişisel olarak onları sınırlamakta ve gündelik hayat içerisindeki aktivitelerin üzerinde bile onların kontrolünün arttığını ifade etmektedirler. Eğitime erişimin ekonomik faktörlerle olan bağından dolayı erişmekte zorlandıklarını ve üniversitedeki eğitimin yetersizliği karşısında da pratik bilgi ve becerilerden mahrum olduklarını belirtmektedirler. Aile üyelerine maddi olarak bağlı olmak verecekleri kararları etkilemektedir. İşsizlik sürecinde yaşanan maddi sıkıntılar gündelik hayatlarını etkilemekte ve hayallerini sınırlamaktadır. Gelecek planlarına dair bir yol çizmelerini zorlaştırmaktadır. Gençlerin yaşam kalitesini etkileyen bu durum ayrıca psikolojik ve sosyal olarak da etkilenmelerine

sebeptir. Maddi imkansızlıktan dolayı kendilerini sosyal alandan soyutlamalarına sebep olurken, sosyal faaliyetlerini temelden değiştirecek kadar etkilemektedir. Sosyal izolasyona sebep olan maddi engellerin gençlerin kişisel olarak ilişkilerini de etkilemektedir. Ekonomik olarak bağımsız olmanın kişisel ifade özgürlüğünü etkilediğini, işsiz olduğu süreçte daha “uyumlu” davranması gerektiğini ifade eden Feyza kişisel ilişkilerine olan etki konusunda örnek teşkil etmektedir. İş hayatında olmanın sosyal olarak daha aktif olmayı beraberinde getirdiğini ifade etmektedirler. Kültürel etkinliklere katılımları maddi olarak zorladığı için oldukça kısıtlanmıştır. İş bulamayan gençler evlilik gibi kararlarını ve hayat planlarını ertelediklerini belirtmektedirler. İşsizliğin etkisi sadece maddi yoksulluk değil aynı zamanda sosyal ve kültürel yoksulluk olarak da etkilemektedir.

3.3 GÖRÜNMEZ EMEK BAĞLAMINDA NEET GENÇ KADIN OLMAK

3.3.1 EV İÇİ SORUMLULUKLAR

Genç kadınların istihdam alanında karşılaştıkları zorluklar ve genç işsizliği bağlamında yaşadıkları deneyimlerinden sonra bu bölümde toplumsal rollerin ve beklentilerin, NEET kadınların hayatlarında nasıl tezahür ettiğini yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak ele alacağım. Araştırma içerisinde peşine düştüğüm sorulardan biri de eğitimde ve istihdamda yer almamak toplumsal rolleri nasıl etkiler idi. Evli ve bekar kadınların yaşadıkları deneyimlerin birbirlerinden farklılaştığı noktalar var. Evli kadınların eşleri ve aileleriyle yaşadıkları durumlarda bu rollerin yansımalarını daha belirgin olarak görüyorken bekar kadınların da kendi aileleriyle yaşadıkları durumlarda bunu görmekteyiz. Ev içi sorumlulukların bölüşümünü sorduğum zaman büyük bir kısmının kadınlarda olduğu katılımcılar tarafından beyan edilmiştir. Örneğin Ayşe’nin kocasının beklentisi evde yemeği yaptıktan sonra da her hizmet aşamasını Ayşe’nin yapması gibi. Ayşe bunu ifade ederken eşinin yetiştirilme biçiminin bu şekilde olduğunu vurgulayarak durumu anlatmaktadır.

“Yani yemeği mesela hazırlamamı bekliyor her zaman için. Yani tabii ki mesela bazı durumlarda işte yemeği hazırlıyorum. Kendin ısıtıp ye diyorum geldiğinde ama hani ailesel olarak bu şekilde yetişmediği için eşim eve geldiği gibi önüne yemek konulduğu için bu şekilde alışmış. Bu şekilde yaşamış benden de bunu hep bekliyor, ilk zamanlar tabii ki daha çok zorlanıyorduk bu konularda, yani bir yere gittiysem mesela hani o gelmeden evde olmamı bekliyordu ki önüne yemeğini koyayım. Biraz daha aşıyoruz gibi bu durumu artık hani yemeği ısıtıp kendi oturup yiyebiliyor, öğrendi işte.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Ayşe, ev işlerinde sorumluluğu nasıl bölüştükleri üzerine konuşurken eşinin bu durumda onu “manipüle” ettiğini ve onun da aslında bu duruma itiraz etmediğini beyan etmektedir. Ev içinde ve çocuk sorumluluğunda iş bölümünden ziyade sorumluluğun kadında olduğu

erkeğin ise maddi kazancı sağlayan evin dışındaki işlerinde aktif olduğu bir hane içi yaşantı olduğu görülmektedir.

“Sen bana hiç ev işlerinde yardım etmiyorsun gibi şeyler konuştuğumuzda diyor ki ben zaten yapmam gerekenleri yapıyorum. Ben zaten kıyafetlerimi ortaya, ortalığa atmıyorum işte kirlilerimi ayırıyorum temizlerimi, gibi şeyler söylüyor. Çok fazla şey yapıyor, manipüle ediyor yani bilmiyorum, onu deyince ikna oluyorum bir yandan. Tamam, falan diyorum (...) Kendi üstüne düşenleri yapıyormuş öyle diyor. Hani kirli kıyafetlerini sepete atmak ya da işte ne bileyim kirlileri temizleri ayırt etmek gibi, yani buradan ne sonuç çıkıyor, her şeyi yine ben yapıyorum aslında. Yani ev işinde iş bölümü gibi bir durumumuz yok.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Eğer çalışıyor olsalardı iş yükü dağılımı değişir mi diye sorduğum zaman Ayşe, eşinin beklentisinin ne olacağından tam emin olmadığını ancak eşinin beklentisinin ikisini birden yönetmesinin olduğu yönünde bir tahmine sahip gibi görünmektedir.

“Onu ben de düşünüyorum yani çalışsam ne olurdu acaba diye bunu hep düşünüyorum ya bunu o da düşünüyor bence. Bana şunu dediği için hani çalışırsan senden maddi beklentim yok. Hani çalışmana gerek yok aslında ama çalışmak istiyorsan da yine çalış ama ben senden para istemiyorum deyince şimdi burada şey çıkıyor ortaya. Hani sen kendin çalışmak istedin zaten, o zaman evin işlerini de yapmak yani senin zaten görevin çalışmayı da kendin istiyorsan ikisini de birlikte yönetebilirsin Yani yapabilirsin gibi bir mantık çıkıyor ortaya.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Ayşe, konuşurken bu durumu çalışma hayatını evle birlikte idare edebilecek şekilde yürütmek istemektedir. Okuduğu bölümden biraz pişman, doğru yönlendirilmediğini düşünmektedir. Hava lojistiği bölümünün saatlerinden dolayı bir kadın için zor olduğunu ifade ediyor. Bu durumda kadının çocuğu ve eşiyle ilgilenemediği için mutlu olamayacağını ifade etmektedir. Özellikle evlendikten sonra fikirlerinin değiştiğini ve eğer mesleğini değiştirme şansı olsa “kadına uygun meslek” olarak gördüğü sınıf öğretmenliği mesleğini seçeceğini ifade etmektedir. Evde yemeği eşi yapsa veya çocukla eşi ilgilense dahi bir kadının çocuğunu bırakmasının onu mutlu etmeyeceğini düşünmektedir. Öğretmenlik mesleğinin ise saatleri ve düzeninden dolayı evine ve çocuğuna daha fazla vakit ayırabileceğini, bu yüzden de bir kadın için daha uygun olduğunu düşünmektedir. Şu anki durumuna en uygun düşündüğü meslek ise hem çocuğuna bakabileceği hem eve vakit ayırabileceği “kreş” ortamı gibi bir mesleğe karşılık gelmektedir. Kreşte çalışırsa hem çocuğunu da okula götürebileceğinden hem de eve vakit ayırabileceğinden bahsederken öğretmenliği cinsiyetlendirerek “kadın mesleği” şeklinde konumlandırmaktadır.

“Sınıf öğretmenliği kesinlikle okumak istediğim bölümler arasında olurdu. Bunun sebebi de aslında eşimin öğretmen olması değil, öğretmenliğin bir kadın mesleği yani kadına daha uygun olan bir meslek olması çünkü mesela ben lojistik okudum. Bunun çalışma saatleri sabah 8 akşam işte 7-8 falandır. Bu geç bir saat bir kadın için bence. Hani evli ve çocuklu kadın için bu geç bir saat bu şekilde çalışmak. Bu aslında bir ev kadını bilmiyorum, mutlu etmez yani çünkü çocuğunu bırakacaksın. O saate kadar o saat dilimi boyunca çocuğunu göremeyeceksin. Evinle ilgilenemeyeceksin. Her ne kadar eşitlik, mesela yemeğini yapıyor olsa bile. Çocuğa bakıyor olsa bile bunun eksikliğini yaşar yani bir kadın diye düşünüyorum. O yüzden bence kadın mesleği olarak biraz daha öğretmenlik bana yakın geliyor kadına uygun bir meslek olarak çünkü daha erken saatlerde gelebiliyor evine, daha fazla tatili olabiliyor. Böylelikle çocuğuyla daha fazla ilgilenmiş olabiliyor. Eviyle daha fazla ilgileniyor. O yüzden eğer okulu o zamanlarda değiştirme şansım olsaydı kesinlikle sınıf öğretmenliği ya da hani herhangi bir öğretmenlik diyebilirdim.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Küçük çocuğu olan Derya ise çalışma ve ev hayatı şeklinde iş bölümünü ayırmaktadır ve eşinin çalışma hayatından kendisinin ise ev hayatından sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Derya, psikolog olduğu için zaman zaman danışanlarının olduğunu ifade ederek bu vesile ile gelen parayı eşinin kendisine hiç sormadığını vurgulamaktadır.

“Çalışma hayatı tamamen eşimde. Seanslardan gelen parayı da hiçbir zaman sormamıştır. Zaten bizim ortaktır her şeyimiz. Tabii ki erkeklerin düzen anlayışı ve temizlik anlayışı bizimkiyle çok farklı olduğu için. Tabii ki yüzde 80, yüzde 70 bende. Yani elinden geleni yapmaya çalışıyor ama yap da yeter ki diyemiyorsun. Hani istersin, karşının düşünmesini de. (...) Ben ondan çok beklemiyorum. Mesela yemek, 5 yıldır evliyiz 2 kere falan yapmıştır, yapmamıştır, 2 kere, 3 kere. Özel bir yemek kahvaltı hazırlamıştır. O da yine çok değildir ama kahve ve çay yapar. Kahve ve çay ondadır...Temizlik de ben söylersem yapar. Onun dışında mesela bulaşık yıkar ama öyle yani elektrik süpürgesi falan... Düzenlemeyi benim gibi bilmez. Yapmaz da çok. O da sever rahatını, konforunu ben de severim. Birlikte vakit geçirmeyi severiz. O yüzden çok yoğun bir çalışma hayatı iyi gelmez bize. Evliliğimize de iyi gelmez. Bence ilişkimize de iyi gelmez. Düşünüyorum dışarıdan çünkü ben biraz yoğun olduğumda 2 seans falan aldığımda o hemen yoruluyor Zehra ile ilgilenmekten. Gerginlik olarak yansıyor. Bunu ne kadar göstermemeye çalışsa da böyle bir telefonla gidip uzaklaşmak istiyor. Onu hissediyorsun. Ben hep böyleyim mesela. Ben hep böyleyim. Yapacak bir şey yok. Onu hissetmesin. O diyor ki yok ben bakarım ama yok bakamaz.” (Derya, 29 yaş, Evli, Psikoloji Yüksek Lisans)

Bahar’ın ise annesi ve babası çalışmakta, evin en büyüğü ve evde olduğu için evin tüm sorumluluğu onda, aslında evin büyük kızı olarak annesinin rolünü üstlenmiş durumdadır. Kardeşi de işsiz ve evde, ancak evin ve iki küçük kardeşinin sorumluluğu ve bakımı büyük

çocuk olarak ondan beklenmektedir. NEET olmanın en çok etkilendiği yanlarını ifade ederken işsiz olmanın ve çalışmadığı için ev sorumluluğunun onda olmasının sosyal hayatını da etkilediğini ifade etmektedir:

“Sosyal ya, yani nasıl, şimdi çevremdeki çoğu insan çalışıyor. Yüzde seksenine yakını çalışıyorlar. Ben nasıl söylesem, mesela onlar istedikleri şeye anında kavuşabiliyorlar. Bu sadece bir kıyafet, giyim değil. İstedikleri yere istedikleri anda gidebiliyorlar. Ben bunu gördüğümde ben de o an gitmek istiyorum ama ben belki Pazartesi gidemeyebilirim. Benim oraya gidebilmem için Cuma’yı beklemem gerekiyor. İşte bu da hani aileden gelen ev sorumluluğu geliyor çünkü ben gitsem kardeşlerime kim bakacak, sonuçta işsizsin adı altında, sen evde durursun.” (Bahar, 25 yaş, Endüstri Mühendisliği)

Ev içi sorumluluklar, NEET kadınların hayatlarının en önemli belirleyicilerinden biridir. Bu sorumlulukların yükünü taşımak, kadınların iş bulmalarını, iş hayatına katılmalarını ve sosyalleşmelerini zorlaştırmaktadır. Ev içi sorumlulukların büyük kısmı, toplum tarafından kadınlara yüklenmektedir. Evli kadınlar, eşlerinin ve ailelerinin geleneksel rol beklentileriyle de karşılaşmaktadırlar. Bu beklentiler, kadınların ev işlerini ve çocuk bakımını önceliklendirmelerini ve kendi isteklerini ve hayallerini arka plana atmaları sonucunu doğurmaktadır. Çalıştıkları zaman ev ve iş arası denge kurma gerekliliği hissetmeleri sonucu kendilerine zaman ayırmakta ve sosyalleşme alanı bulmakta zorlanmaktalar.

3.3.2 ÇOCUK BAKIMI

Çalışma hayatına girebilmek için kadınların ilk düşündükleri şey çocuk bakımı. Kadınlar çocuklarla ilgili sorumluluğu tam üstlendikleri bir düzen içinde oldukları için ancak onların bakımlarını ayarlayabildikleri zaman iş hayatına girebileceklerini söylemektedirler. Zeynep, çalışmak istemekte ancak çocuğu için ya bakıcı ya da kreş ayarlaması gerekmektedir. Ayşe’ye benzer bir yanıt Zeynep’ten de gelmektedir. Anaokulunda çalışmanın hem saat olarak hem de şartlar açısından kendisi için daha uygun olacağını düşünmektedir. Burada da temel sebep hem evi hem de çocuğunu aksatmayacak olma düşüncesi.

“İlk etapta istediğim anaokulu psikoloğu olmak, hem çalışma saatleri günleri esnek hem de anaokulu bazında görüştüğünüz zaman 3 ya da 4 gün olarak anlaşma yapabiliyorsunuz. Hatta bazıları 2 gün tam gün gelsen bizim için yeterli diyebiliyor. Hani maaş çok tatmin etmeyebilir böyle durumlarda ama ben de başlangıçta böyle istediğim için çalışma saatleri de esnek. O yüzden anaokulu psikoloğu olarak başlamak istiyorum. Hem evi çok ihmal etmek istemiyorum çocuğumu ilk etapta hem de kendime de alan açmış olurum.” (Zeynep, 27 yaş, Evli, Çocuk Gelişimi ve Psikoloji)

Derya ise çocuk bakımı ve mesleğini yapma konusundan bahsederken evde olmayı kendi seçtiğini beyan etmektedir. Bu seçiminin sebebi çocuğunu başkalarının büyütmesini istememesi. Mesleğini yapmaya dair içinde duyguları hala canlı ancak onun ifadesiyle tercihi şimdilik annelikten yana.

“Çocuğumla ilgilenmem lazım. Onu gerçekten içselleştirdim. Hiç pişman değilim böyle olmasından dolayı, onu isteyerek dünyaya getirdim. İsteyerek bakıyorum. Ama yine de daha fazla danışan görme isteği daha fazla para kazanma isteği tabii ki oluyor. Şimdi daha fazla param olsa mesela anneme biraz gönderirim. Ben de eve bir katkıda bulunurum güzel ama mümkün değil şu an. Çocuk üç yaşında. Onun bana çok ihtiyacı var. Ben bir anneyim. Ben çalışan bir kadın olsam 8-5 o zaman benim anneliğim sadece gelip uyuyacağız ve başkaları çocuğu büyütecek ben değil yani. O yüzden de en azından evde olmayı seçtim. İyi ki de seçmişim ama bazen insan istemiyor değil çünkü boğuluyorsun bir süre sonra.” (Derya, 29 yaş, Evli, Psikoloji Yüksek Lisans)

Derya aynı zamanda çeşitli kimliklerin içinde kendini tanımlarken bir yandan kendini sıkışmış olarak tasvir etmektedir. Eşinin çeşitli sosyal aktivitelere katıldığından bahsederken kendisine tüm bunları lüks olarak görmektedir.

“Arada kalıyorum. Ben kimim? Hani ben Derya, eşim, şu an eş olmak istiyorum. Psikoloğum da, anneyim de, kardeşim de. Bir sürü kimlikler arasında sıkışıp kalıyorsun. Herkese de yetmeye çalışıyorsun. Bu sefer kendini unutuyorsun. Geçen bir sefer eşim hani maça gidiyordu, yüzmeye gidiyordu işte. Ya dedim ben nereye gidiyorum acaba? Ben de bir yere gitmek istiyorum, diyor ki sana gidebilirsin. Ben gidemiyorum, sorun bende. Çünkü lüks geliyor.” (Derya, 29 yaş, Evli, Psikoloji Yüksek Lisans)

Bu hususta kadınların anne ve kayınvalidelerinin beklentileri ise geleneksel rolleri pekiştirecek şekilde, kadınların evlerini aksatmaması gerektiği yönünde. Ayşe'nin kayınvalidesiyle yaşadığı durum da benzerlik içermekte.

“Kayınvalidem falan çalışıyorsan çalış ama hani kocanı ihmal etme yani evini ihmal etme. Çocuğunu ihmal etme gibi şeyler söyler yani diye düşünüyorum. Hani bana açıkça böyle şeyler söylemedi de böyle düşünür en azından. Bir de mesela bir çalışma durumunda yani hani birkaç defa kayınvalidemle hani herkes kendi çocuğuna hani kendi baksın, işte bana bırakmayın, gibi şeyler söyledi. Bunu hissettirdi en azından. O yüzden çalışırsam da çocuğa kaynanam bakar gibi bir beklentim de yok yani. O yüzden kimseden bir şey beklemiyorum. Aslında çalışırsam da her şeyi yine kendim halletmeye çalışacağım da. Yapabilir miyim? Bilmiyorum.” (Ayşe, 28 yaş, Evli, Hava Lojistiği)

Kadınların yaşadıkları diğer bir durum ise kendi yaşlıları ile annelerinin yargılayıcı cümleleri arasında kaldıkları ikilik. Üniversiteden mezun oldukları için bir yandan mesleklerini yapmaları beklenirken diğer yandan ise geleneksel toplumsal rollerden gelen “anne”

olmaları beklentisi ağır basmaktadır. Zeynep, bu durumu ifade ederken 25 yaşında anne olmasını ilk zamanlar “utanç verici” olarak gördüğünü ifade etmektedir. Anne olduğu anda toplumdaki beklenen sadece annelik rolünü devam ettirmesinin gerektiğini, ancak kendi okuduğu mesleği devam ettirmek de istediğini ve burada yetersizlik, kendine karşı suçlayıcı duygular olarak yansıdığını söylemektedir.

“Eskiden çok şey geliyordu, utanç verici geliyordu ama şu anda iş olarak bakıyorum, bu çocuk büyüyecek. Yani benim iş tanımım bugün Emre’nin yemeklerini tam yemesi. Yapılacak faaliyetlere güzel uyum sağlayarak katılması ve yeterince enerjisini atıp yatağa vaktinde girmesi, gece kesintisiz uyuması. Yani şu anki iş tanımım tamamen bunları gerçekleştirmek üzerine.

- **Neden utanç verici dedin?**

Başlarda çünkü yaşlıtlarım genelde bekar, çocuklu bile değil. Bekâr, iş hayatına atılan insanlar olunca hani toplum tarafından “aa bu da evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış, daha başka bir şey yapmaz”. Bunu birkaç yerden de duydum. Sen bu zamana kadar çalışmamışsın, bu saatten sonra çalışmazsın zaten, sana zor gelir, sen rahata alıştın diyenler ve hani senin mesleğin bundan sonra annelik, ikinciye ne zaman yapacaksın, en az 3 tane olsun muhabbetinden öteye geçmiyor. Çocuktan sonra Zeynep’ten çok hani bir anne ya da ev hanımı olarak adlandırıldım toplum nezdinde diyebilirim. Yani yaşlılar ikinciye üçüncüyü soruyorken, hani biraz daha genç olanlar sen ev hanımı olarak devam edersin dedikleri için başta utanıyordum, yani tek olayımın çocuk doğurmak olması kendimi yetersiz hissettiriyordu kendime karşı suçlayıcı, düşmanca tavırlar sergileyebiliyordum zaman zaman, hani işe yaramazsın hani mezun oldun ne oldu tarzında ama şu anda, evet durum bu, elimde bir tane çocuk var. Hani bu çocuk büyüyecek, güzel bir şekilde büyüsün, o zamana kadar pişmanlık duymayacağım şekilde, hani geriye baktığın zaman evet her şey için çabalamış, her şeyini yapmışım değil de her şey için çabalamışım ve onu buraya kadar getirdim. Artık o kendi yoluna gidecek.” (Zeynep, 27 yaş, Evli, Çocuk Gelişimi ve Psikoloji)

Şeyma, ailesinin beklentisinden bahsederken ise babasının beklentisinin hukuk mesleğini devam ettirmesine dönükken annesinin beklentisinin “daha kızsalsal” bir şey olabileceğini ifade etmektedir.

“Annem ben hukuk dışında şeylere yöneldiğimde özellikle işte dikiş falan gibi bunu destekliyor çünkü kendince şey bir prensibi var. Hani illa bir statü kaygısıyla o şeyi yapmak zorunda değilsin. Ne yapıyorsan onu yapabilirsin. Bunun empoze edilmesine, böyle aşırı kariyerizme falan biraz karşı olduğu için destekliyor ama desteklemesinin sebebi şu da olabilir, daha kızsalsal bir iş olarak gördüğü için de olabilir. Bilmiyorum ya da daha esnek daha işte evime aileme zaman ayıracağım bir iş olarak gördüğü için de diyor olabilir.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Çocuk bakımı istihdama katılmak isteyen genç kadınların önündeki en belirgin engellerden biri. Hem çocuk bakımını hem de evi ihmal etmeden iş hayatına girebilmenin alternatif yollarına ihtiyaç duymaktalar. Ayrıca kayınvalideler ve annelerde olduğu gibi toplumsal beklentiler de önceliği çocuklarına verme yönünde olduğu için toplum baskısıyla karşı karşıya kalmaktalar. Üniversiteden mezun olan kadınlar, toplum tarafından bir yandan mesleklerini yapmaları beklenirken diğer yandan da geleneksel annelik rolünü üstlenmeleri yönünde baskı görmektedirler. Bu durum, kadınlarda yetersizlik ve suçluluk duygularına yol açabilmektedir.

3.3.3 ERKEK VE KADIN NEET OLMAK

Yapılan görüşmelerde kadınlardan ailelerinin ilk beklentileri çalışmaları olmamaktadır. Görüşme yaptığım kadınların aile evinde temel ihtiyaçlarının karşılanması ya da işsiz olmaları durumu ev içerisinde sorun olarak görülmemektedir. Eğer erkek olsalardı bu durum farklılık gösterir miydi şeklinde sorduğumda ise NEET ve erkek olmanın sorun olarak algılanabileceğini ifade edenler olmaktadır. Erkeklerden çalışmalarının bekleneceğini, üzerlerinde çalışma baskısının daha çok olduğunu ve yaşanan belirsizliği ailelerin daha çok sorun edebileceğini düşünmektedirler. Bu noktada toplumsal cinsiyet rolleri tek yönlü olarak kadınları değil erkekleri de etkilemektedir. Süreç kadına biçtiği rol esnasında yüklediği sorumluluklarla birlikte erkeğe de belirli rol ve sorumluluklar yüklemektedir.

“Bence erkeklerin üstünde daha fazla baskı var genel olarak bu konuda. “Boş olmak” aslında ben ne okuyorum ne çalışıyorum boşum bence. Kadına karşı bakışla erkeğe karşı bakış bence bir değil burada, böyle düşünüyorum. Erkeklerin üstünde bu konuda daha fazla baskı var, çalışmalılar, erkek boş durmamalı gibi toplumsal bir baskı var, ailesel de olabilir.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

“Erkeklerle daha çok baskı oluyor bence çalışma konusunda. O yüzden bu açıdan belki daha çok etki edebilirdi. Tabii maddi açıdan da etki ederdi. (...) Çünkü hep erkek evi geçindirir kafası olduğu için -ki erkeğin kesinlikle çalışması lazım kafası ki evine bakabilsin açısından.” (Sena, 24 yaş, Görsel İletişim)

“Yani erkek olsaydım muhtemelen öyle STK işinde şurada burada oyalanma doğru düzgün hani hukuk bürosuna gir veya işte hani daha bir hukuk işine şey yap, yani stabil bir hayatın olsun, öyle sürekli istifa edilmez. Hani sabit kalman gerekir, sabretmen gerekir diye. Bence biraz daha uyarırlardı herhalde.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Kadın NEET'lere baskının evlilik üzerinden olduğunu ifade eden Şeyma ise, çalışmayan ve okumayan kadınların karşılaştıkları zorluğun diğer yönünü göstermektedir.

“Kadın NEET'ler için erkeğe göre bence para kazanma baskısı yani bir iş bulup para kazanma baskısı biraz daha az ama orada da şöyle bir ikilem oluyor. Çalışmayacaksın o zaman evlen

yani ya bu yaş da geçiyor, okumuyorsun da okul da bitti işte. İşte hani, şu an yapamam falan gibi bir bahanen de yok o zaman evlenmeye doğru şey daha fazla oluyor. Baskı daha fazla oluyor.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Şeyma’nın değindiği diğer konu ise evlilik baskısından ziyade okul okuduktan sonra öncelikle mesleğini eline alabilmeleri için kızlarına baskı yapan “okutulmamış anneler” olmaktadır. Mesleklerini icra edip bağımsız olmalarını istemeleri ve bu şekilde ayaklarının üzerinde durmaları beklentisi vardır.

“Bunun bir istisnası kendisi vaktiyle işte okutulamamış ya da o şey olmamış. Alt sınıf ailelerin çocuklarında özellikle annelerde kıza büyük bir bağımsız olacaksın, ayaklarının üzerinde duracaksın baskısı olabiliyor. Özellikle taşranın hani biraz daha şeyinde böyle. Hani ben yapamadım, senin yapman lazım, kendini kurtarman lazım. Düzgün işini eline almadan hatta belli bir süre geçmeden asla evlenemezsin. Böyle bir kesim de var yani ben fakültedeki arkadaşarımdan falan da hatırlıyorum.” (Şeyma, 28 yaş, Evli, Hukuk)

Bağımsızlık vurgusunu bekar katılımcılardan Elif ve Eylem de yapmaktadır. Elif’e göre evli olsaydı çalışmak çok daha önemli olacaktı ve bu hususta çalışmaya başlamadan evlenmek istemediğini vurgulamaktadır. Hatta onun için bu bir statü meselesi haline dönüşmüş vaziyette. Çalışan kişiye saygı duyulduğunu gözlemlediğini ve çalışmayan kadının çalışana oranla “altta” görüldüğünü söylemektedir. Eylem de aynı şekilde iş bulmadan evlenmeyi net bir şekilde düşünmediğini ifade etmektedir.

“O zaman (*evli olsaydı*) ekonomik bağımsızlığı daha çok önemserdim. Bunun da böyle olması gerektiğini düşünüyorum. Bunun örnekleri gözümün önünde de var, kendi arkadaşarımdan da gözlemliyorum. Bilmiyorum karşı tarafa yansması da çok daha farklı oluyor bence çalışan bir kadınla çalışmayan bir kadının. Çalışmayan kadın çalışan kadına göre her zaman bir tık daha aşağıda görülüyor yani. Bu dillendirilmese bile ben kendi gözlemlerim sonucu öyle düşünüyorum, öyle hissediyorum. (...) Benim çevremdeki insanlar da eğitimli insanlar ama çalışmıyorlar mesela evliler ve kendisinin ve eşinin ailesinin ona bakışı bence bir tık daha şey, çalışmıyor, eşinin maaşına bağlı, bize bağlı, o şekilde görülüyor ister istemez. Her ne kadar dillendirilmese de belli başlı davranışlardan bunu çıkartabiliyorsunuz. Söylenen herhangi bir iğneleyici sözden vs. bence çalışsaydı o arkadaşım da daha farklı olurdu diye düşünüyorum. Eşinin ona karşı tavrı, daha çok saygı duyulur gibi geliyor bana her anlamda. Evlilik bazında değerlendirince.” (Elif, 23 yaş, Psikoloji)

“Evli olup işsiz olsaydım mı, ay o çok kötü bir şey olurdu herhalde. Şu an babamla annemin geçimimi sağlamasını tercih ederim, öyle diyeyim. Evlenmem yani. İş bulamadıkça evlenmeyi düşünmüyorum. Çok kötü yani, o benim için.” (Eylem, 26 yaş, Sosyoloji Yüksek Lisans)

NEET durumunda olan genç kadınların ev içi sorumlulukları ve ücretlendirilmeyen ev içi emekleri, çocuk bakımı gibi sorumluluklarının farklı yönleri vardır. Kadınların üzerine

yüklenen bu sorumluluklar istihdama girişlerini zorlaştırmakta ya da vazgeçmektedirler. Ev içi sorumluluklar, çocuk bakımı, toplumsal olarak kadınlardan beklentiler geleneksel cinsiyet beklentileriyle şekillenir. Bu durum iş bölümü gibi görünse de çoğu zaman kadına daha fazla sorumluluk yüklenmesine ve kadının ev sınırları içerisinde kalmasına sebep olmaktadır. Buradaki örneklerde de görüldüğü üzere, örneğin Ayşe'nin eşinin tutumu veya Derya'nın çocuk bakımını sadece kendisinin üstlenmesi gibi sorumlulukların dağılımı eşit olmamaktadır. Yaşanan eşitsizlik kadınların psikolojik olarak da zorlanmalarına sebep olmaktadır. Aldıkları eğitime devam etmek veya çalışmak istediklerinde önlerinde engel olabilmekte ve işgücüne entegre olmalarını zorlaştırmaktadır.

SONUÇ

NEET genç kadınların yoksullaşması süreci birçok faktörü içermektedir. Bu araştırmanın temel varsayımlarından biri genç kadınların istihdam ve eğitim alanından uzakta olmaları onların yoksullaşmalarına ve sosyal olarak dışlanmalarına sebep olduğuydu. Araştırma süresince elde edilen bulgulara göre en önemli sebeplerinden biri genç işsizliğinin yüksek olmasıdır. Yeni mezun gençlerin istihdam alanına giriş süreçleri hem uzun hem de zorludur. Uzun iş arama süreci gençlerin kendilerini yetersiz ve işe yaramaz hissetmelerine sebep olur. Maddi geliri olmayan gençlerin bu süreçte aileye maddi bağımlılığı artmakta ve genç kadınların aileden bağımsızlaşmaları oldukça zorlaşmaktadır. Bu bağımlılık bekar kadınlarda anne-babaya olmakta evli kadınlarda ise eşe bağımlılık şeklinde olmaktadır. Anne-babaya olan bağımlılık ise yetişkin olmaları önünde engel teşkil etmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak özgür hareket edemeyen genç kadınlar maddi olarak bağlı bulundukları kişilerin sınırlarında hareket etmek durumunda kalmaktadırlar. Eğitimlerine devam etmek isteyenler yüksek lisans ve doktora süreçlerine devam edememektedir; çünkü maddi olarak kendilerini güvende hissetmemektedirler. Maddi kısıtlılıklar, sosyal ve kültürel etkinliklere katılımlarını zorlaştırmakta, hatta engellemektedir. Mesleki olarak ilerlemek isteseler de maddi engellerden ve ev içi sorumluluklarından dolayı hareketsiz kalmaktadırlar. Çok boyutlu yoksullaşma içerisinde olan genç kadınların yapabilirlikleri, potansiyelleri kısıtlanmaktadır. Gelecek planı yapmakta zorlanmakta, hangi yollara başvuracakları konusunda da belirsizlik yaşamaktadırlar. Kendilerini iş arama sürecinin uzaması dolayısıyla psikolojik olarak yetersiz, belirsiz, yıpratıcı ve işe yaramaz hissetmektedirler. Ayrıca araştırmanın varsayımlarından biri de genç kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmekte oldukları ve ev sorumluluğunu daha fazla aldıklarıydı. Araştırma süresince ulaşılan sonuca göre ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı sorumluluğu olan kadınların istihdam alanına girişleri daha da zorlaşmaktadır; çünkü çocuk bakımı en önemli gündemleri olmaktadır. Çocuk bakımı ve ev işlerinin çoğundan sorumlu olan kadınlar istihdam alanına girmek isterken geride kalan işleri düşünmekte ve bu düşüncelerini ertelemektedirler. Ayrıca sosyal hayattan da uzaklaşmaktadırlar. Kadınların erken yaşta istihdam alanının uzağında kalmaları bunun kalıcı mı yoksa geçici mi olduğu sorusunu da beraberinde getirmektedir. Kadınlar istihdam alanına girmek isteseler dahi sorumluluklarından dolayı belirsizlik devam etmektedir. TÜİK (2023b)'in NEET verilerine göre, 15-24 yaş aralığındaki kadınların NEET oranı yüzde 32,3 iken 15-34 yaş aralığında bu oran yüzde 41,7'ye yükselmektedir. Bu durum

kadınların istihdamın ve eğitimin dışında kalmalarının erkeklere göre daha kalıcı olduğunun da bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. & Tura Demiryontan, N. (2012). Kadının Görünmeyen Emeği. İstanbul: Yordam Kitap.
- Adak, N. (2007). Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, (17).
- Adaman, F. & Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerde Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Avrupa Birliği için Rapor. Erişim adresi: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. *Akademik Bakış Dergisi*, (Sayı: 54), 296-306.
- Aziz, A. (2011). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri. Ankara: Nobel Yayın.
- Baş, H. (2019). Farklı Refah Rejimlerinde Genç İşsizliği ve NEET’nin Görünümü: İtalya, İngiltere ve İsveç Örnekleri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8 (21), 125-148. DOI: 10.31199/hakisderg.579591
- Bora, A. (2011). Kadınlar ve Hane: “Olmayanın Nesini İdare Edeceksin?”. N. Erdoğan (Editör), *Yoksulluk Halleri içinde* (s. 97-132). İstanbul: İletişim.
- Bora, A. (2021). Aile: En Güçlü İşsizlik Sigortası. T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan & İ. Üstün (Ed.), *Boşuna mı Okuduk?* (s. 49-71). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2021). Herkes İşsiz Ama Seninki Farklı: Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliğine Genel Bir Bakış. T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan & İ. Üstün (Ed.), *Boşuna mı Okuduk?* (s.49-71). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye’de Genç İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir İnceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 213-233.
- Buvinic, M. (1998). Women in Poverty: A New Global Underclass. Erişim adresi: <https://publications.iadb.org/en/publication/10693/women-poverty-new-global-underclass>
- Çelik, K. (2008). ‘My state is my father’: youth unemployment experiences under the weak state welfare provisions of Turkey. *Journal of Youth Studies*, 11(4), 429-444. DOI: 10.1080/13676260802106191.
- Çetin, İ. (2020). Yoksulluk ve yoksulluk göstergeleri: Türkiye ve OECD ülkeleri üzerine bir karşılaştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 510-532.

- Çetinkaya, E. (2010). Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları. *Journal of Social Policy Conferences*(58), 45-57.
- Elhan, U. (2016). *Gençlik ve İstihdam Odak Grup Araştırması, 2014*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi. Erişim adresi: <http://www.esassosyal.org/files/arastirmalar/EsasSosyal-Bilgi-Genclik-ve-Istihdam-Odak-Grup-Raporu.pdf>
- Erdoğan, E., Yentürk, N., Akyüz, A. A., Kurtaran, Y., Yurttagüler, L., Dursun, K., & Oy, B. (2017). Being a NEET in Turkey: Determinants and Consequences. *Power2Youth Working Paper No 30*. Erişim adresi: https://www.iai.it/sites/default/files/p2y_30.pdf
- Erdoğan, E. K. (2021). “Bayağı Kalabalığımız”: Üniversiteli İşsizliği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, N. (1991). *Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: İzmir.
- Erdoğan, N. (Ed.). (2019). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eştürk, Ö. & Kılıç, A. (2016). Türkiye Kırsalında Kadın Yoksulluğu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 143-153.
- Eurofound (2021), *Impact of COVID-19 on young people in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurofound. (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound. (2017). *Living and working in Europe 2016*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2023].
- Eurostat. (2023). *Regional Yearbook – 2023 Edition: Additional Information*. Doi:10.2785/606702. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [Erişim tarihi: 21 Ocak 2024].
- Günday, P. (2011). *Ekonomik Kalkınmada Kadın’ın Önemi ve Katkısı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Gürsel, S. & Ulusoy, V. (1999). *Türkiye’de İşsizlik ve İstihdam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ILO ve TÜİK. (2020). *Cinsiyete dayalı ücret farkının ölçümü: Türkiye uygulaması*. Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_756659/lang--tr/index.htm

- ILO. (2015). Key Indicators of the Labour Market 2015 (KILM). Erişim adresi: https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/research-and-databases/kilm/WCMS_422438/lang--en/index.htm. Erişim tarihi: 28 Şubat 2024.
- ILO. (2021a). An Update on the Youth Labour Market Impact of the COVID-19 Crisis.
- ILO. (2021b). Youth and COVID-19: Access to Decent Jobs Amid the Pandemic (No. 9789220342206) [Web PDF]. Ankara: ILO. [Erişim tarihi: 3 Şubat 2024].
- ILO. (2022). Global Employment Trends for Youth 2022: Investing in Transforming Futures for Young People. Geneva: ILO. Erişim adresi: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_853321/lang--en/index.htm . Erişim Tarihi: 9 Şubat 2024.
- ILO. (2023). Global Employment Policy Review 2023: Macroeconomic policies for recovery and structural transformation. Geneva: International Labour Office. URL: https://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/WCMS_882222/lang--en/index.htm [Erişim Tarihi: 9 Şubat 2024].
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2005). Nöbetleşe Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İzgi, B. B. (2012). Genç İşsizliği ve Eğitim İle Olan İlişkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11(41), 295-310.
- Kalkınma Analitiği Araştırma ve Eğitim Derneği (Development Analytics), Hayal Ortakları Derneği (YGA) (2020). Gençliğin Gücünü Harekete Geçirmek. Erişim adresi https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-11/b70f3f_1fc7aec5e6414949a48536b1145317ba.pdf
- Karaoglan, D. & Okten, C. (2015). Labor-force participation of married women in Turkey: A study of the added-worker effect and the discouraged-worker effect. Emerging Markets Finance and Trade, 51(1), 274-290.
- Kardam, F. & Yüksel, İ. (2016). Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk. Nüfusbilim Dergisi, 26(1), 45-72.
- Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Mussida, C. & Sciulli, D. (2023). Being poor and being NEET in Europe: Are these two sides of the same coin? The Journal of Economic Inequality. <https://doi.org/10.1007/s10888-022-09561-7>
- Newton, B. & Buzzeeo, J. (2015). Overcoming Poverty and Increasing Young People's Participation. Criminal Justice Matters, 99 (Poverty and institutional care). Erişim linki:

<https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/overcoming-poverty-and-increasing-young-people's-participation>

OECD (2019), Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/soc_glance-2019-en

OECD (2023a), Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>.

OECD (2023b), Youth not in employment, education or training (NEET) (indicator). doi: 10.1787/72d1033a-en (Accessed on 15 November 2023)

OECD (2023c), Youth unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/c3634df7-en (Accessed on 01 January 2024)

O'Higgins, N. (1997). The Challenge of Youth Unemployment. [Web Sayfası]. ILO. Erişim Adresi: <https://www.ilo.org/media/121846/download>. Erişim Tarihi: 9 Şubat 2024.

Özer, U. & Topal, M. H. (2017). Genç İşsizliği, Suç, Göç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri İle İlişkili Midir? Türkiye'den Ampirik Bir Kanıt. Kırklareli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(5), 50-63.

Patton, M. Q. (2018). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. Ankara: PEGEM Akademi.

Rahmani, H. & Groot, W. (2023). Risk Factors of Being a Youth Not in Education, Employment or Training (NEET): A Scoping Review. International Journal of Educational Research, 120, 102198. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2023.102198>

Sapancalı, F. (2005). Sosyal Dışlanma. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Savcı Köroğlu, İ. (2022). Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2), 100-116.

Sen, A. (1981). Poverty and famines: an essay on entitlement and deprivation. Oxford: Clarendon Press.

Sen, A. (1983). Poor, Relatively Speaking. Oxford Economic Papers, New Series, 35(2), 153-169.

Sen, A. (1989). Development as Capability Expansion. Journal of Development Planning, 19, 41-58.

Sen, A. (2007). Capability and Well-Being. In D. Hausman (Author), The Philosophy of Economics: An Anthology (pp. 270-294). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511819025.019

Sen, A. K. (1997). From Income Inequality to Economic Inequality. Southern Economic Journal, 64(2), 384-401. DOI: 10.2307/1060857.

- Sennett, R. (2015). Yeni Kapitalizmin Kültürü (A. Onacak, Çev.). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Simmel, G. (2009). Bireysellik ve Kültür (Çev. T. Birkan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Susanli, Z. B. (2016). Understanding the NEET in Turkey. Eurasian Journal of Economics and Finance, 4(2), 42-57.
- Şener, Ü. (2012). Kadın Yoksulluğu. Mülkiye Dergisi, 36(4), 51-67.
- Şenses, F. (2019). Küreselleşmenin Öteki Yüzü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokol, A. & Emirgil, B. F. (2023). Covid-19 Salgını ve Gençler: Salgının Gençlerin İstihdamı, Eğitimi, Sağlığı Üzerine Etkileri ve Gençleri Korumaya Yönelik Düzenlemeler. Çalışma ve Toplum, 1(76), 43-78.
- TÜİK (2023a). İstatistiklerle Gençlik, 2022. Mayıs 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2022-49670>
- TÜİK (2023b). İşgücü İstatistikleri, 2022. Mart 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390#:~:text=Genç%20nüfusta%20işsizlik%20oranı%20%19,25%2C%20olarak%20tahmin%20edildi.>
- TÜİK (2023c). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikler, 2022. Mayıs 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- TÜİK (2023d), İstatistiklerle Gençlik, 2022, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2022-49670>
- TÜİK (2023e). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri 2023. Mart 2023, Ankara.
- TÜİK (2023f). İstatistiklerle Kadın, 2022. Mart 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>
- TÜİK & ILO Türkiye Ofisi. (2020). Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü. 30 Eylül 2020 Çarşamba tarihinde yayınlandı. Erişim tarihi: 5 Mart 2024, Erişim adresi: https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_756659/lang--tr/index.htm
- Tümtaş, S.M. (2020). Nöbetleşe Dışlanma. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uçar, C. (2011). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri. Uzmanlık Tezi, TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. Çalışma ve Toplum, 2(21), 25-40.

UNDP (United Nations Development Programme). (2023). 2023 Global Multidimensional Poverty Index (MPI): Unstacking global poverty: Data for high impact action. New York. [Erişim tarihi: 22 Ocak 2024].

UNDP & OPHI (2021). Global Multidimensional Poverty Index 2021 – Unmasking disparities by ethnicity, caste and gender. United Nations Development Programme and Oxford Poverty and Human Development Initiative.

Uslu, L. (2012). Bir Odaya Sıkışmak: Büyümele Çocukluk Arasında Kalmak. *Fe Dergi*, 4(1), 91-101. [Erişim tarihi: 3 Ocak 2024, URL: http://cins.ankara.edu.tr/7_8.html]

Ünlüer, K. B. (2021). Toplumsal Roller ve Sosyal Yapının Oluşturduğu Ekonomik Sorun: Yoksulluk. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 4(6), 47-61.

World Bank. (2018). Piecing Together the Poverty Puzzle, Poverty and Shared Prosperity 2018. [Erişim linki:

<https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/34b63a7c-7c89-5474-b9d3-f4f35085fe83/content>] (Erişim tarihi: 21 Ocak 2024).

YADA Vakfı. (2021). Türkiye’de Ne Eğitimde Ne İstihdamda (NEET) Gençlerin İhtiyaçları, Problemleri, Gelecekte Beklentileri [Erişim Linki: <https://www.yada.org.tr/turkiyede-ne-egitimde-ne-istihdamda-neet-genclerin-ihtiyaclari-problemleri-gelecekte-beklentileri/>]

Yamanođu, M. A. (2010). Tüketim toplumunda genç ve yoksul olmak: Dışlanma süreçleri ve karşı stratejiler. *Kültür ve İletişim*, 13(2)(26), 41-79.

Yarar, B. “Küresel yoksulluk içinde kadın yoksulluğu, küresel kadın hareketi içinde yoksulluk odaklı STK’lar,” *Fe Dergi* 7, No. 1 (2015), 32-49. Erişim linki: http://cins.ankara.edu.tr/13_3.pdf

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, S. & Özdemir, A. (2013). Yapabilirlikten Yoksulluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 2013/2, 50-83.

Yılmaztürk, A. (2016). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Sayı:36-1, 769-796). Erişim linki: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/894282>

Yüksel Arabacı, R. (2019). Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140. Erişim linki: <https://doi.org/10.32331/sgd.582630>

Zengingönül, O. (2007). *Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde Küreselleşme*. İzmir: Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları.

EKLER

EK 1: ETİK KURUL ONAY FORMU

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-38510686-050.04-2400007742
Konu : Meryem Çelik'in Başvurusu

01.02.2024

İlgili Makama,

İMÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 2024/1 sayılı ve 23.01.2024 tarihli kararıyla, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi **Meryem Çelik**'in "Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Genç Kadınların Yoksullaşması: İstanbul Örneklemi" başlıklı YL tezi kapsamında (dan. Dr. Cenk Beyaz) veri toplanmasına yönelik araştırma dosyası görüşülmüş, içerik bakımından etik bir sorun bulunmadığı sonucuna varılarak izin talebi uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Tuncay BAŞOĞLU
Kurul Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: ATC47TA

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Takip Adresi:

<https://idsy.medeniyet.edu.tr/ERMS/RecordConfirmationPage/Index>

Adres:

Telefon No: (0 216) 2803333

e-Posta:

Kep Adresi: istanbulmedeniyetuni@tr.tl.kep.tr

Faks No:

İnternet Adresi: www.medeniyet.edu.tr

Bilgi için:

Telefon No:

Direkt Hat:

Tuncay Başoğlu
Öğretim Üyesi

